

**CHAMBRE DES REPRÉSENTANTS
DE BELGIQUE**

6 novembre 2003

PROPOSITION DE LOI**installant un régime pour les
collaborateurs de la justice**(déposée par Mme Martine Taelman et
MM. Fons Borginon et Claude Marinower)

SOMMAIRE

1. Résumé	3
2. Développements	4
3. Proposition de loi	42

**BELGISCHE KAMER VAN
VOLKSVERTEGENWOORDIGERS**

6 november 2003

WETSVOORSTEL**betreffende de invoering van een regeling
voor medewerkers met het gerecht**(ingediend door mevrouw Martine Taelman en
de heren Fons Borginon en Claude Marinower)

INHOUD

1. Samenvatting	3
2. Toelichting	4
3. Wetsvoorstel	42

<i>cdH</i>	: Centre démocrate Humaniste
<i>CD&V</i>	: Christen-Democratisch en Vlaams
<i>ECOLO</i>	: Ecologistes Confédérés pour l'organisation de luttes originales
<i>FN</i>	: Front National
<i>MR</i>	: Mouvement Réformateur
<i>N-VA</i>	: Nieuw - Vlaamse Alliantie
<i>PS</i>	: Parti socialiste
<i>sp.a - spirit</i>	: Socialistische Partij Anders - Sociaal progressief internationaal, regionalistisch integraal democratisch toekomstgericht.
<i>VLAAMS BLOK</i>	: Vlaams Blok
<i>VLD</i>	: Vlaamse Liberalen en Democraten

<i>Abréviations dans la numérotation des publications :</i>	<i>Afkortingen bij de nummering van de publicaties :</i>
<i>DOC 51 0000/000 : Document parlementaire de la 51e législature, suivi du n° de base et du n° consécutif</i>	<i>DOC 51 0000/000 : Parlementair document van de 51e zittingsperiode + basisnummer en volgnummer</i>
<i>QRVA : Questions et Réponses écrites</i>	<i>QRVA : Schriftelijke Vragen en Antwoorden</i>
<i>CRIV : Compte Rendu Intégral, avec à gauche, le compte rendu intégral et, à droite, le compte rendu analytique traduit des interventions (sur papier blanc, avec les annexes)</i>	<i>CRIV : Integraal Verslag, met links het definitieve integraal verslag en rechts het vertaald beknopt verslag van de toespraken (op wit papier, bevat ook de bijlagen)</i>
<i>CRIV : Version Provisoire du Compte Rendu intégral (sur papier vert)</i>	<i>CRIV : Voorlopige versie van het Integraal Verslag (op groen papier)</i>
<i>CRABV : Compte Rendu Analytique (sur papier bleu)</i>	<i>CRABV : Beknopt Verslag (op blauw papier)</i>
<i>PLEN : Séance plénière (couverture blanche)</i>	<i>PLEN : Plenum (witte kaft)</i>
<i>COM : Réunion de commission (couverture beige)</i>	<i>COM : Commissievergadering (beige kaft)</i>

<i>Publications officielles éditées par la Chambre des représentants</i>	<i>Officiële publicaties, uitgegeven door de Kamer van volksvertegenwoordigers</i>
<i>Commandes :</i>	<i>Bestellingen :</i>
<i>Place de la Nation 2</i>	<i>Natieplein 2</i>
<i>1008 Bruxelles</i>	<i>1008 Brussel</i>
<i>Tél. : 02/ 549 81 60</i>	<i>Tel. : 02/ 549 81 60</i>
<i>Fax : 02/549 82 74</i>	<i>Fax : 02/549 82 74</i>
<i>www.laChambre.be</i>	<i>www.deKamer.be</i>
<i>e-mail : publications@laChambre.be</i>	<i>e-mail : publicaties@deKamer.be</i>

RÉSUMÉ

La proposition de loi est fondée sur une étude réalisée par la Rijksuniversiteit de Gand. Cette étude accorde également une attention particulière au droit comparé.

1. *La proposition de loi prévoit un système de promesses aux personnes inculpées (stade de l'instruction préparatoire), déclarées coupables (stade de la fixation de la peine) ou subissant une peine (stade de l'exécution de la peine) et qui fournissent aux autorités des informations relatives aux infractions commises dans le cadre d'une organisation criminelle ou aux infractions énumérées aux articles 136bis, 136ter et 136quater du Code pénal.*

2. *Dans des conditions très strictes de proportionnalité, de subsidiarité, d'intégralité, de sincérité et d'indemnisation des personnes lésées, des promesses sont faites en termes d'extinction de l'action publique, d'application d'une cause d'excuse absolue ou atténuante ou encore de modalités d'exécution de la peine, ce en fonction du stade de la procédure.*

3. *Les révélations faites par le 'collaborateur de la justice' peuvent uniquement se rapporter à des infractions commises dans le cadre d'une organisation criminelle ou aux infractions énumérées aux articles 136bis, 136ter et 136quater du Code pénal. En d'autres termes, le champ d'application est défini de manière très restrictive et ne s'étend qu'au crime organisé et aux violations du droit humanitaire.*

4. *La proposition de loi prévoit également dans quels cas et dans quelles circonstances les promesses formelles qui ont été faites, perdent leur valeur.*

SAMENVATTING

Het wetsvoorstel is gebaseerd op een studie uitgevoerd door de Rijksuniversiteit te Gent. In die studie werd eveneens veel aandacht geschonken aan rechtsvergelijking.

1. *Het wetsvoorstel voorziet een systeem van toezeggingen aan personen die verdacht zijn (fase van het vooronderzoek), schuldig werden bevonden (fase van de straftoemeting) of een straf uitzitten (strafuitvoeringsfase) en die aan de overheid gegevens onthullen omtrent misdrijven die gepleegd werden in het kader van een criminele organisatie of die een inbreuk uitmaken op misdrijven opgesomd in de artikelen 136bis, 136ter en 136quater van het Strafwetboek.*

2. *Binnen zeer strikte voorwaarden van proportionaliteit, subsidiariteit, volledigheid, oprechtheid en vergoeding van de benadeelden, worden al naargelang de procesfase toezeggingen gedaan rond het verval van de strafvordering, het toepassen van een strafuitsluitende dan wel strafverminderende verschoningsgrond, of omtrent de modaliteiten van de strafuitvoering.*

3. *De aard van de onthullingen gedaan door de 'medewerker met het gerecht' kan alleen slaan op misdrijven gepleegd binnen het kader van een criminele organisatie of op misdrijven opgesomd in de artikelen 136bis, 136ter en 136quater van het Strafwetboek. Dit betekent dat het toepassingsgebied zeer restrictief is en zich alleen uitstrekt tot de georganiseerde misdaad en tot de schendingen van het humanitair recht.*

4. *Het wetsvoorstel voorziet ook in welke gevallen en onder welke omstandigheden de gedane toezeggingen vervallen.*

DÉVELOPPEMENTS

MESDAMES ET MESSIEURS,

La présente proposition de loi reprend, moyennant certaines modifications, le texte de la proposition de loi DOC 50 1645/001.

1. Considérations générales

La présente proposition de loi s'inscrit dans le droit fil de la volonté du gouvernement d'élaborer des mesures législatives spéciales en vue de la lutte contre la criminalité grave et le crime organisé.

La lutte accrue contre la criminalité organisée est en effet l'une des priorités qui avait déjà été mentionnée dans le précédent accord fédéral de gouvernement. Dans le Plan fédéral de sécurité et de politique pénitentiaire 1999-2003, cette priorité est développée en plusieurs projets qui seront réalisés sur la base d'une étude scientifique¹.

Le *Rapport annuel 1998 sur la criminalité organisée en 1997* du Ministère de la Justice a conclu à la suite de l'examen qualitatif et quantitatif du phénomène du crime organisé qu'il est uniquement possible de lutter de manière efficace contre ce type de criminalité grave en adaptant le cadre légal et répressif et en améliorant les moyens policiers, ainsi qu'en développant et en adaptant en permanence les instruments employés pour combattre le phénomène².

En outre, il convient d'appliquer les recommandations non exécutées de certaines commissions d'enquête parlementaires. La commission d'enquête parlementaire sur le crime organisé en Belgique a également déjà examiné la problématique de manière circonstanciée. Dans son deuxième rapport intermédiaire, la commission d'enquête parlementaire parvenait à la constatation générale que pour affronter la criminalité grave dans le cadre de laquelle le crime organisé occupe une place de premier choix, les services de police ont développé un certain nombre de méthodes de recherche spéciales. Bien qu'elle ait jugé qu'en soi de telles méthodes dans la lutte contre le crime organisé étaient incontestablement nécessaires, la commission d'en-

¹ Voir l'accord fédéral de gouvernement du 7 juillet 1999 ainsi que le Plan fédéral de sécurité et de politique pénitentiaire du 31 mai 1999, projet 34: «*Etude de l'instauration d'un régime des repentis – la protection des témoins – le témoin anonyme*».

² Voir X., *Rapport annuel 1998 - le crime organisé en 1997*, Ministère de la Justice, 1998, 127.

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

Dit wetsvoorstel neemt, met enkele wijzigingen, de tekst over van wetsvoorstel DOC 50 1645/001.

1. Algemene beschouwingen

Huidig wetsvoorstel sluit aan met de intentie van de regering om bijzondere wetgevende maatregelen uit te werken ter bestrijding van de zware en de georganiseerde criminaliteit.

De verhoogde strijd tegen de georganiseerde criminaliteit is inderdaad één van de prioriteiten die reeds in de vorige federale regeringsverklaring werd aangestipt. In het Federaal Veiligheids- en Detentieplan 1999-2003 wordt dit verder uitgewerkt in een aantal projecten die op basis van wetenschappelijk onderzoek gerealiseerd zullen worden¹.

In het *Jaarverslag 1998 - georganiseerde criminaliteit 1997* van het Ministerie van Justitie werd uit kwalitatief en kwantitatief onderzoek naar het fenomeen van de georganiseerde criminaliteit tot de conclusie gekomen dat dit soort ernstige criminaliteit slechts op doeltreffende wijze bestreden wordt door middel van een aanpassing van het wettelijk en repressief kader en door een verbetering van de politieke middelen, alsook door de ontwikkeling en de voortdurende aanpassing van de instrumenten aangewend om het fenomeen te bestuderen².

Bovendien moeten de niet-uitgevoerde aanbevelingen van een aantal Parlementaire Onderzoekscommissies in praktijk gebracht worden. De parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België heeft zich reeds uitvoerig over deze problematiek gebogen. In haar tweede tussentijds verslag kwam de parlementaire onderzoekscommissie tot de algemene vaststelling dat om het hoofd te bieden aan de zware criminaliteit, waarbij de georganiseerde criminaliteit een eersterangsplaats bekleedt, de politiediensten een aantal bijzondere opsporingsmethoden hebben ontwikkeld. Waar de parlementaire commissie de noodzakelijkheid op zich van dergelijke methoden bij de bestrijding van de georgani-

¹ Zie het federale regeerakkoord van 7 juli 1999, alsook het Federaal Veiligheids- en Detentieplan van 31 mei 1999, project 34: «*De studie naar de invoering van een spijtoptantenregeling - de bescherming van getuigen - de anonieme getuige*».

² Zie X., *Jaarverslag 1998 - georganiseerde criminaliteit 1997*, Ministerie van Justitie, 1998, 127.

quête parlementaire a fustigé dans le même temps l'application de méthodes de recherche spéciales en dehors de tout cadre légal spécifique³. Plus particulièrement, la commission d'enquête parlementaire a conclu que l'adoption de mesures de réduction de peine - lesquelles ont déjà prouvé leur utilité en matière de délits liés à la drogue et aux hormones - peut inciter les coauteurs ou les complices à rompre avec le milieu criminel⁴.

Le 5 août 1996, M. E. Boutmans a déposé au Sénat une proposition de loi introduisant l'exemption temporaire et exceptionnelle de peine pour les collaborateurs de la justice⁵. Le 16 novembre 1998, MM. A. Duquesne et J.-P. Moerman ont déposé au Sénat une proposition de loi accordant l'immunité pénale aux collaborateurs de la justice dans le cadre de la lutte contre le crime organisé⁶. D'autre proposition de loi ont également été déposées dans ce domaine.

2. Etude préalable

En septembre 1996, l'Université de Gand a été chargée de procéder à une étude scientifique portant notamment sur la problématique des collaborateurs de la justice⁷. L'étude, dont le rapport de recherche définitif a été remis au Ministère de la Justice fin 1997⁸, contenait l'étude de la problématique générale du témoignage en matière pénale, un contexte historique relatif aux collaborateurs de la justice, une vaste étude de droit comparé⁹ ainsi qu'une analyse de la législation belge concernée de lege lata, de la jurisprudence et de la

seerde criminaliteit buiten elke betwisting achtte, hekelde zij tegelijkertijd de aanwending van bijzondere opsporingsmethoden buiten elk specifiek wettelijk kader³. Meer in het bijzonder concludeerde de parlementaire onderzoekscommissie dat de aanneming van strafverminderende maatregelen - welke maatregelen inzake drugs- en hormonen misdrijven reeds hun nut hebben bewezen - de mededaders of medeplichtigen kan aanzetten om te breken met het criminele milieu⁴.

Door de heer E. Boutmans werd op 5 augustus 1996 in de Senaat een wetsvoorstel ingediend tot het invoeren van een tijdelijke en uitzonderlijke vrijstelling van straf voor medewerkers met het gerecht⁵. Op 16 november 1998 werd door de heren A. Duquesne en J.P. Moerman een wetsvoorstel in de Senaat ingediend tot verlening van strafrechtelijke immunititeit aan medewerkers met het gerecht in het raam van de strijd tegen de georganiseerde misdaad⁶. Dit zijn trouwens niet de enige wetsvoorstellen in deze materie.

2. Voorafgaandelijk onderzoek

In september 1996 werd de Universiteit Gent verzocht om een wetenschappelijk onderzoek uit te voeren onder meer naar de problematiek van de medewerkers met het gerecht⁷. Het onderzoek, waarvan het definitieve onderzoeksrapport aan het Ministerie van Justitie werd overgemaakt eind 1997⁸, omvatte de studie van de algemene problematiek van de getuigenis in strafzaken, een historische achtergrond aangaande de medewerkers met het gerecht, een uitgebreid rechtsvergelijkend onderzoek⁹ en een onderzoek naar de des-

³ Deuxième rapport intermédiaire fait par Messieurs Coveliers et Desmedt au nom de la commission d'enquête parlementaire sur le crime organisé en Belgique, 14 mai 1998, *Doc.*, Sénat, 1997-1998, 1-326/8, 129.

⁴ *Ibid.*, 132. Rapport final fait par Messieurs Coveliers et Desmedt au nom de la commission d'enquête parlementaire sur le crime organisé en Belgique, 8 décembre 1998, *Doc.*, Sénat, 1998-1999, 1-326/9, 525.

⁵ *Doc.*, Sénat, 1995-96, n°1-403/1.

⁶ *Doc.*, Sénat, 1998-99, n°1813/1.

⁷ L'étude a été réalisée par M. Tom De Meester, collaborateur scientifique, sous la direction du Professeur Ph. Traest.

⁸ DE MEESTER T. et TRAEST PH., *Rapport de recherche concernant les repentis, l'encouragement et la facilitation du témoignage dans le cadre de la procédure pénale et le renversement de la charge de la preuve concernant l'origine de biens dont on soupçonne qu'ils sont le produit d'une activité liée au crime organisé*, réalisé à la demande du Ministère de la Justice, 1996-1997, non publié, 331 p.

⁹ Dans cette étude de droit comparé, l'accent a été mis sur la réglementation dans le cadre de l'Union européenne et du Conseil de l'Europe, de la jurisprudence de la Commission européenne et de la Cour européenne des Droits de l'Homme, ainsi que la législation dans un certain nombre de pays proches, en particulier l'Italie, la France, les Pays-Bas et l'Allemagne.

³ Tweede tussentijds verslag uitgebracht door de heren Coveliers en Desmedt namens de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België, 14 mei 1998, *Gedr.St.*, Senaat, 1997-1998, 1-326/8, 129.

⁴ *Ibid.*, 132. Eindverslag uitgebracht door de heren Coveliers en Desmedt namens de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België, 8 december 1998, *Gedr.St.*, Senaat, 1998-1999, 1-326/9, 525.

⁵ *Gedr.St.*, Senaat, 1995-96, nr. 1-403/1.

⁶ *Gedr.St.*, Senaat, 1998-99, nr. 1813/1.

⁷ Het onderzoek werd uitgevoerd door de heer Tom De Meester, wetenschappelijk medewerker, onder promotorschap van Prof.Dr. Ph. Traest.

⁸ T. DE MEESTER en PH. TRAEST, *Onderzoeksrapport met betrekking tot medewerkers met het gerecht, aanmoediging en vergemakkelijking van de getuigenis in het kader van de strafrechtspiegeling en de omkering van bewijslast aangaande de herkomst van goederen waarvan wordt vermoed dat zij voortkomen uit een met de georganiseerde criminaliteit verbonden activiteit*, in opdracht van het Ministerie van Justitie, 1996-1997, niet uitgegeven, 331 p.

⁹ Waarbij de nadruk werd gelegd op de regelgeving in het kader van de Europese Unie en de Raad van Europa, de rechtspraak van de Europese Commissie en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, en de wetgeving in een aantal ons omringende landen, meer in het bijzonder Italië, Frankrijk, Nederland en Duitsland.

doctrine. Enfin, sur la base des constatations de cette étude, un certain nombre de conclusions ont été formulées quant à la question de savoir si d'un point de vue scientifique et juridique un régime légal des collaborateurs de la justice est possible et admissible ou non et, dans l'affirmative, sous quelles conditions et avec quelles modalités.

Les constatations et les conclusions retenues comme résultat de cette étude ont, dans le cadre du *groupe de travail sur la criminalité organisée* (créé au sein du Ministère de la Justice) et sous la présidence d'un représentant du Ministre de la Justice, été analysées de manière approfondie et amplement commentées par divers membres/représentants des services de police généraux (gendarmerie, police communale et police judiciaire près les parquets), du Service de la politique criminelle, de la Direction générale de la Législation pénale et des Droits de l'homme, des magistrats nationaux, du Collège des procureurs généraux, des procureurs du Roi et des juges d'instruction. De manière générale, cette assemblée s'est accordée pour dire qu'un régime des collaborateurs de la justice doit effectivement être possible dans certaines circonstances, en tant que régime d'exception bien entendu.

Les 8 et 9 octobre s'est tenu au Sénat, sous les auspices du Ministère de la Justice, un colloque sur la réforme du droit de procédure pénale auquel étaient conviés des membres du Parlement, la magistrature assise et debout, les associations professionnelles des magistrats, des avocats, les responsables des services de police ainsi que les associations et les organes concernés par la procédure pénale, en particulier dans le domaine de l'accueil et de l'aide aux victimes. Au cours de ce colloque a notamment été donné un exposé intitulé «*règles dérogatoires concernant les organisations criminelles, l'encouragement et la facilitation du témoignage, les repentis et le renversement de la charge de la preuve concernant l'origine des biens dont on soupçonne qu'ils résultent de la criminalité organisée*». Cet exposé a fait l'objet d'un débat entre les participants.

Sur la base des constatations de l'étude menée par l'Université de Gand, de l'apport du groupe de travail sur la criminalité organisée, du colloque des 8 et 9 octobre 1998 et de l'analyse de la commission d'enquête parlementaire sur la criminalité organisée en Belgique, un avant-projet de loi a finalement été rédigé.

betreffende Belgische wetgeving de lege lata, de rechtspraak en de rechtsleer. Tenslotte werden op grond van de bevindingen uit het onderzoek een aantal conclusies geformuleerd met betrekking tot de vraag of een wettelijke regeling voor medewerkers met het gerecht vanuit wetenschappelijk-juridisch standpunt al dan niet mogelijk en toelaatbaar zou zijn en zo ja, onder welke voorwaarden en modaliteiten.

De bevindingen en conclusies weerhouden als resultaat van dit onderzoek werden in het kader van de *werkgroep georganiseerde criminaliteit* (opgericht in de schoot van het Ministerie van Justitie) onder het voorzitterschap van een vertegenwoordiger van de Minister van Justitie uitvoerig geanalyseerd en becommentarieerd door verschillende leden/vertegenwoordigers van de algemene politiediensten (de rijkswacht, de gemeentepolitie en de gerechtelijke politie bij de parketten), de dienst voor strafrechtelijk beleid, het directoraat-generaal strafwetgeving en rechten van de mens, de nationale magistraten, het college van procureurs-generaal, procureurs des Konings en onderzoeksrechters. In het algemeen was deze vergadering het er over eens dat een regeling voor medewerkers met het gerecht in bepaalde omstandigheden inderdaad mogelijk moet zijn, weliswaar als een uitzonderingsregime.

Op 8 en 9 oktober 1998 werd onder auspiciën van de Minister van Justitie in de Senaat een colloquium gehouden over de hervorming van het strafprocesrecht waarbij uitgenodigd waren leden van het parlement, de zittende en de staande magistratuur, de beroepsverenigingen van magistraten, advocaten, de verantwoordelijken van politiediensten en de verenigingen en organen die worden betrokken bij de strafprocedure, meer bepaald voor de opvang van en de hulp aan slachtoffers. Op dit colloquium werd onder meer een uiteenzetting gehouden met de titel «*afwijkende regels betreffende de criminele organisaties, aanmoediging en vergemakkelijking van het getuigenis, de medewerkers met het gerecht en de omkering van de bewijslast met betrekking tot de oorsprong van de goederen waarvan wordt vermoed dat zij voortkomen uit de georganiseerde misdaad*» en werd betreffende dit onderwerp door de deelnemers in debat getreden.

Op basis van de bevindingen van het onderzoek uitgevoerd door de Universiteit Gent, de inbreng van de werkgroep georganiseerde criminaliteit, het colloquium van 8 en 9 oktober 1998 en van de analyse door de parlementaire onderzoekscommissie naar de georganiseerde criminaliteit in België, werd tenslotte een voorontwerp van wet opgesteld.

Toutefois, aucun consensus ne semblait pouvoir être atteint au sein du Gouvernement quant à l'opportunité de l'instauration d'un régime pour les collaborateurs de la justice en Belgique. Les objections émises concernaient notamment les risques d'abus (par exemple, faux témoignage dicté par la vengeance ou l'opportunisme), la crainte que l'obtention d'un avantage pénal conduise à un degré de récidive plus important et les coûts d'un régime pour les collaborateurs de la justice. De plus, on a souligné le caractère immoral d'un régime où les criminels sont récompensés, même s'il s'agit d'arrêter d'autres criminels, et où l'autorité encourage la dénonciation. En revanche, d'un point de vue technico-juridique, le projet de loi avait seulement fait l'objet de remarques sur des points de détail.

C'est la raison pour laquelle le gouvernement fédéral avait chargé l'Université de Gand d'approfondir l'étude en la matière afin d'examiner dans quelle mesure ces objections sont fondées et quelles solutions peuvent éventuellement être apportées. L'étude correspondait au projet 34 du Plan fédéral de sécurité et de politique pénitentiaire 1999-2003, qui prévoyait que toutes les conséquences pratiques, organisationnelles, sociales et budgétaires d'un régime des collaborateurs de la justice seraient examinées à côté des aspects juridiques. On a également attiré l'attention sur la nécessité d'envisager le régime pour les collaborateurs de la justice dans une perspective plus large de la protection des témoins et de la problématique du témoin anonyme.

Dans le rapport scientifique de l'Université de Gand¹⁰, il est examiné concrètement dans quelle mesure la Belgique a des obligations internationales en ce qui concerne l'instauration d'un régime des collaborateurs de la justice et dans quelle mesure la Belgique a besoin d'un tel régime compte tenu des possibilités qu'offre la législation actuelle de traiter avec clémence les témoins poursuivis pour une infraction en échange de leur collaboration avec la justice. Les garanties contre les abus contenus dans l'avant-projet existant ont été examinées ainsi que les coûts qu'occasionnerait l'instauration d'un régime pour les collaborateurs de la justice.

L'avant-projet de loi ne prévoyait pas la possibilité de protéger les collaborateurs de la justice. C'est pourquoi il était difficile de travailler avec ce régime. Le régime de protection développé dans l'étude de l'Uni-

In de regering bleek evenwel geen consensus te kunnen worden bereikt over de opportuniteit van het invoeren van een regeling inzake de medewerkers met het gerecht in België. Bezwaren waren onder meer de risico's voor het misbruik (b.v. valse getuigenis uit wraakzuchtige of opportunistische motieven), de vrees dat het verkrijgen van een strafrechtelijk voordeel tot een hogere recidivegraad zou leiden en de kosten van een regeling inzake medewerkers van het gerecht. Tevens werd gewezen op het immoreel karakter van een regeling waarbij men criminelen beloont, al is het dan om andere criminelen te vatten, en waarbij verklikking van overheidswege wordt aangemoedigd. Juridisch technisch daarentegen waren er slechts een aantal detailopmerkingen ten aanzien van het wetsontwerp.

Om deze reden had de vorige regering de Universiteit van Gent verzocht om het onderzoek ter zake verder uit te diepen om na te gaan in welke mate deze bezwaren reëel zijn en te onderzoeken hoe zij eventueel kunnen worden opgevangen. Het onderzoek vormde het voorwerp van project 34 van het federaal veiligheids- en detentieplan 1999-2003, waar gesteld werd dat, naast de juridische aspecten, ook alle praktische, organisatorische, de sociale en financiële consequenties van een regeling inzake medewerkers met het gerecht zullen worden onderzocht. Ook werd gewezen op de noodzaak om de regeling inzake de medewerkers met het gerecht te bekijken binnen het bredere perspectief van de getuigenbescherming en van de problematiek van de anonieme getuige.

In het wetenschappelijk rapport van de Universiteit van Gent¹⁰ werd concreet nagegaan in welke mate België internationale verplichtingen heeft m.b.t. het invoeren van een regeling inzake medewerkers met het gerecht en in welke mate België nood heeft aan een dergelijke regeling gelet op de mogelijkheden die in het huidige wetgevend kader bestaan om getuigen die vervolgd worden wegens het plegen van een misdrijf, een milde behandeling te verzekeren in ruil voor hun medewerking met het gerecht. Verder werden de waarborgen tegen misbruiken onderzocht van het bestaande voorontwerp en tenslotte werd onderzocht welke kosten de invoering van een regeling inzake medewerkers met het gerecht met zich zou meebrengen.

Het voorontwerp van wet voorzag niet in de mogelijkheid om bescherming te bieden aan medewerkers met het gerecht. Hierdoor was deze regeling weinig werkbaar. De beschermingsregeling die in het onder-

¹⁰ Prof. G. VERMEULEN, Prof. B. DE RUYVER, Prof. PH. TRAEST, N. SIRON, A. VAN CAUWENBERGE, *Protection des et collaboration avec des témoins*, rédigé à la demande du Ministère de la Justice, 2000, Maklu, p. 188.

¹⁰ Prof. Dr. G. VERMEULEN, Prof. Dr. B. DE RUYVER, Prof. Dr. PH. TRAEST, N. SIRON, A. VAN CAUWENBERGE, «Bescherming van en samenwerking met getuigen», in opdracht van het Ministerie van Justitie, 2000, Maklu, 188 p.

versité de Gand contient dès lors la possibilité de prévoir des mesures de protection pour les collaborateurs de la justice. Toutefois, ils ne peuvent bénéficier de la possibilité de témoigner anonymement car de la sorte il serait trop gravement porté atteinte aux droits de la défense.

La présente proposition doit dès lors être envisagée à la lumière de la loi relative à la protection des témoins et est donc le résultat du travail effectué sous le gouvernement précédent et de la nouvelle étude de l'Université de Gand.

3. Lignes de force

Il existe effectivement des objections d'ordre éthique contre le fait que la justice passe des accords avec des criminels ou, en d'autres termes, contre le fait d'*attraper des voleurs grâce à des voleurs*. Le risque est par ailleurs bien réel qu'avec de tels accords - sans préjudice de leur utilité potentielle - le but visé ne soit pas atteint et que certains acteurs tenteront d'abuser du régime des collaborateurs de la justice.

Toutefois, vu l'évolution actuelle du phénomène de la criminalité et l'impuissance évidente de la justice à obtenir des résultats tangibles à l'égard de certaines formes de criminalité grave et de crime organisé par les méthodes traditionnelles de recherche et de poursuite, il doit être possible d'instaurer, dans certaines circonstances et sous certaines conditions strictes, un régime en faveur des personnes qui collaborent avec la justice.

L'éventuelle application d'un régime des collaborateurs de la justice exigera dès lors inévitablement de la part des autorités judiciaires une évaluation précise des intérêts divergents, contradictoires et délicats.

A cet égard, il faut partir du principe que toute collaboration des criminels avec la justice ne peut être autorisée qu'à titre exceptionnel. C'est la raison pour laquelle l'auteur de la présente proposition de loi a expressément choisi de limiter le champ d'application à la criminalité grave et au crime organisé¹¹.

*
* *

¹¹ Voir loi du 10 janvier 1999 relative aux organisations criminelles, *M.B.*, 26 février 1999, 5812; Rapport définitif fait par MM. Coveliers et Desmedt au nom de la commission d'enquête parlementaire sur la criminalité organisée en Belgique, 8 décembre 1998, *Doc.*, Sénat, 1998-1999, 1-326/9, 31-34 et 87-95.

zoek van de Universiteit van Gent werd uitgewerkt, bevat dan ook de mogelijkheid om beschermingsmaatregelen te voorzien voor medewerkers met het gerecht. Ze worden echter wel van de mogelijkheid uitgesloten anoniem te getuigen omdat daardoor te veel afbreuk gedaan zou worden aan de rechten van de verdiging.

Het onderhavige voorstel moet dan ook bekeken worden in het licht van de wet inzake de bescherming van getuigen, en is aldus het resultaat van het werk verricht onder de vorige regering en de nieuwe studie van de Universiteit van Gent.

3. De krachtlijnen

Er zijn wel degelijk ethische bezwaren tegen het maken van afspraken door justitie met criminelen of - anders gezegd - tegen *het vangen van dieven met dieven*. Eveneens bestaat het niet-irreële risico dat bij dergelijke afspraken - onverminderd het potentiële nut ervan - het beoogde doel wordt voorbijgeschoten en dat bepaalde actoren de regeling voor medewerkers met het gerecht zullen trachten te misbruiken.

Gezien evenwel de hedendaagse evolutie van het criminaliteitsfenomeen en gezien het klaarblijkelijke onvermogen van de justitie om ten aanzien van bepaalde vormen van georganiseerde, zware criminaliteit met behulp van de traditionele opsporings- en vervolgingsmethoden daadwerkelijke successen te behalen, moet een regeling voor medewerkers met het gerecht in bepaalde omstandigheden en onder zekere strikte voorwaarden toch mogelijk zijn.

De eventuele toepassing van een regeling voor medewerkers met het gerecht zal in hoofdte van de gerechtelijke overheden dan ook onvermijdelijk een zorgvuldig afwegen van uiteenlopende, tegenstrijdige en delicate belangen vereisen.

Hierbij dient als uitgangspunt aanvaard te worden dat elke samenwerking van justitie met criminelen slechts ten uitzonderlijke titel toegelaten kan worden. Daarom is in huidig wetsvoorstel uitdrukkelijk voor geselecteerd de toepassing ervan te beperken tot de sfeer van de zware en de georganiseerde criminaliteit¹¹.

*
* *

¹¹ Zie: Wet van 10 januari 1999 betreffende de criminele organisaties, *B.S.*, 26 februari 1999, 5812; Eindverslag uitgebracht door de heren Coveliers en Desmedt namens de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België, 8 december 1998, *Gedr.St.*, Senaat, 1998-1999, 1-326/9, 31-34 en 87-95.

Il est apparu de l'étude de droit comparé¹² qu'il existe généralement parlant trois variantes possibles. Tout d'abord, il y a le régime des collaborateurs de la justice qui se situe au niveau de la politique des poursuites, *la variante sur le plan de l'action publique*. Ensuite, *la variante sur le plan du taux de la peine*, qui se situe au niveau des juridictions de jugement. Enfin, une réglementation sur les collaborateurs de la justice peut aussi jouer un rôle sur le plan de *l'exécution des peines*.

Les auteurs ont décidé de ne pas limiter à une seule phase déterminée de la procédure pénale la possibilité de fournir certains avantages à des complices ou coauteurs en échange de moyens de preuve. Le motif à la base de ce choix est la constatation que chaque enquête criminelle se caractérise par des circonstances concrètes différentes et nécessite dès lors diverses solutions. Un régime des collaborateurs de la justice qui autorise uniquement dans une seule phase de la procédure pénale de fournir des avantages en échange d'informations donnera des résultats satisfaisants dans une beaucoup moins grande mesure. En matière de technique de recherche, pour obtenir les meilleurs résultats et les informations les plus pertinentes, le régime des collaborateurs de la justice doit être organisé de manière à ce que des informations puissent être obtenues le plus tôt possible, déjà dès l'instruction préparatoire, et non exclusivement pendant qu'on instruit sur le fond ou pendant la phase de l'exécution de la peine.

C'est la raison pour laquelle il est élaboré dans la présente proposition de loi pour chaque phase de la procédure pénale - la phase de l'instruction préparatoire, la phase sur le fond et la phase de l'exécution des peines - un régime des collaborateurs de la justice approprié ; ces différents régimes doivent pouvoir être appliqués sans s'exclure, selon les circonstances propres à l'affaire.

Il est essentiel que des garanties soient offertes dans une certaine mesure aux collaborateurs de la justice en ce qui concerne les avantages promis, d'abord pour trouver les candidats collaborateurs de la justice nécessaires et ensuite pour rendre le système crédible. En outre, des avantages suffisamment intéressants doivent également pouvoir être offerts aux collaborateurs de la justice - dans les limites du réalisable du point de vue moral - sinon le système engendrera peu de résultats.

¹² DE MEESTER T. et TRAEST PH., *Rapport de recherche concernant les repentis, l'encouragement et la facilitation du témoignage dans le cadre de la procédure pénale et le renversement de la charge de la preuve concernant l'origine de biens dont on soupçonne qu'ils sont le produit d'une activité liée au crime organisé*, réalisé à la demande du Ministère de la Justice, 1996-1997, non publié, 331 p.

Uit de voorafgaande rechtsvergelijkende studie¹² is gebleken dat er, in het algemeen, drie mogelijke varianten bestaan. Allereerst is er de regeling voor medewerkers met het gerecht die zich situeert op het niveau van het vervolgingsbeleid, *de strafvorderlijke variant*. Daarnaast is er de *straftoemetingsvariant*, die zich situeert op het niveau van de vonnisgerechten. Tenslotte kan ook op het niveau van de *strafuitvoering* een rol weggelegd zijn voor een regeling voor medewerkers met het gerecht.

Er is voor gekozen de mogelijkheid tot het verstrekken van bepaalde voordelen aan medeplichtigen of mededaders in ruil voor de verstrekking van bewijsmiddelen niet te beperken tot één bepaalde fase van het strafrechtelijk proces. De achterliggende reden van deze bewuste keuze is de vaststelling dat elk strafrechtelijk onderzoek gekenmerkt wordt door verschillende concrete omstandigheden en verscheidene oplossingen behoeft. Een regeling voor medewerkers met het gerecht die slechts toelaat in één enkele fase van het strafproces voordelen te verstrekken in ruil voor informatie, zal in veel mindere mate een bevredigend resultaat opleveren. Om op opsporingstechnisch gebied de beste resultaten en de meest relevante informatie te verwerven dient de regeling voor medewerkers met het gerecht zo georganiseerd te worden dat zo vroeg mogelijk, nog tijdens het vooronderzoek, inlichtingen kunnen bekomen worden en niet uitsluitend pas tijdens het onderzoek ten gronde of tijdens de fase van de strafuitvoering.

Daarom wordt in het voorliggende wetsvoorstel voor elke fase van het strafproces - de fase van het vooronderzoek, de fase ten gronde, en de strafuitvoeringsfase - een geëigende regeling voor medewerkers met het gerecht uitgewerkt die naast elkaar moeten kunnen worden toegepast, naargelang de omstandigheden eigen aan de zaak.

Het is essentieel dat in hoofde van de medewerker met het gerecht tot op zekere hoogte garanties worden geboden met betrekking tot het bekomen van de beloofde voordelen, om in de eerste plaats de nodige kandidaat-medewerkers met het gerecht te vinden en het systeem bovendien geloofwaardig te houden. Daarnaast moeten aan de medewerkers met het gerecht - binnen de perken van het moreel haalbare - ook voldoende interessante voordelen geboden kunnen worden, zoniet zal het systeem weinig resultaten teweegbrengen.

¹² T. DE MEESTER en PH. TRAEST, *Onderzoeksrapport met betrekking tot medewerkers met het gerecht, aanmoediging en vergemakkelijking van de getuigenis in het kader van de strafrechtspleging en de omkering van bewijslast aangaande de herkomst van goederen waarvan wordt vermoed dat zij voortkomen uit een met de georganiseerde criminaliteit verbonden activiteit*, in opdracht van het Ministerie van Justitie, 1996-1997, niet uitgegeven, 331 p.

Enfin, il ressort des expériences à l'étranger qu'un régime des collaborateurs de la justice, notamment dans le cadre de la criminalité organisée très grave, ne peut donner des résultats positifs que s'il est accompagné de mesures et de dispositifs spéciaux qui puissent garantir la sécurité personnelle des collaborateurs de la justice et de leurs proches.

4. Conditions générales d'application d'un régime des collaborateurs de la justice

Quatre principes doivent constituer le fil conducteur d'un régime des collaborateurs de la justice quelle que soit la phase dans laquelle il est appliqué, à savoir le principe de la légalité, le principe de la subsidiarité, le principe de la proportionnalité et le principe du contrôle¹³.

4.1. Principe de légalité

A l'instar de la commission d'enquête parlementaire sur le crime organisé¹⁴, l'auteur estime qu'il est trop délicat d'accorder certains avantages à des complices et/ou des coauteurs en échange de leur collaboration avec la justice sous la forme de communication de moyens de preuve (notamment leur déposition) pour faire reposer cette pratique sur une base purement prétorienne. Comme le régime des collaborateurs de la justice déroge aux règles généralement applicables à la procédure pénale et risque d'être en conflit avec les droits fondamentaux de certaines parties au procès, il doit être suffisamment accessible et précis et doit dès lors être inscrit dans une loi *stricto sensu*.

Il convient en légiférant d'attacher l'attention nécessaire aux garanties procédurales requises afin de protéger les droits de la défense, les droits fondamentaux de toutes les parties concernées, la dignité de la justice et afin de pouvoir contrôler la crédibilité des dépositions des collaborateurs de la justice dans le cadre de la recherche de la vérité et d'éviter les erreurs judiciaires.

¹³ A ce propos, voir également le deuxième rapport intermédiaire fait par MM. Coveliers et Desmedt au nom de la commission d'enquête parlementaire sur la criminalité organisée en Belgique, 14 mai 1998, *Doc.*, Sénat, 1997-1998, 1-326/8, 53-55 et 62-63.

¹⁴ Voir supra.

Tenslotte is uit de ervaringen in het buitenland gebleken dat een regeling voor medewerkers met het gerecht, met name in het kader van zeer zware, georganiseerde criminaliteit, pas succesvol kan zijn indien ze gepaard gaat met bijzondere maatregelen en voorzieningen die de persoonlijke veiligheid van de medewerkers met het gerecht en hun naaste omgeving kunnen garanderen.

4. De algemene voorwaarden voor de toepassing van een regeling voor medewerkers met het gerecht

Vier principes dienen de rode draad te vormen van een regeling voor medewerkers met het gerecht, in welke fase ze ook zou worden toegepast, met name het legaliteitsbeginsel, het subsidiariteitsbeginsel, het proportionaliteitsbeginsel en het controlebeginsel¹³.

4.1. Legaliteitsbeginsel

Met de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit¹⁴, meent de indiener dat het verstrekken van bepaalde voordelen aan medeplichtigen en/of mededaders in ruil voor hun medewerking met het gerecht door de verschaffing van bewijsmiddelen (met name hun getuigenis), te delicaat is om op louter praetoriaanse basis te laten steunen. Aangezien de regeling voor medewerkers met het gerecht afwijkt van de algemeen toepasselijke strafprocesrechtelijke rechtsregels en mogelijkwerwijze in conflict komt met de grondrechten van bepaalde procespartijen, dient ze voldoende toegankelijk en voldoende precies te zijn en dient ze derhalve te worden ingeschreven in een wet *sensu stricto*.

Bij de wettelijke regulering dient de nodige aandacht uit te gaan naar de proceswaarborgen die vereist zijn teneinde de rechten van verdediging, de fundamentele grondrechten van alle betrokkenen, de waardigheid van het gerecht te vrijwaren, en teneinde in het kader van de waarheidsvinding de geloofwaardigheid van de verklaringen van medewerkers met het gerecht te kunnen controleren en rechtsdwalingen te kunnen vermijden.

¹³ Zie in dit verband ook het tweede tussentijds verslag uitgebracht door de heren Coveliers en Desmedt namens de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België, 14 mei 1998, *Gedr.St.*, Senaat, 1997-1998, 1-326/8, 53-55 en 62-63.

¹⁴ Supra.

4.2. Principe de subsidiarité

La collaboration entre les criminels et la justice, et en particulier le fait de faire bénéficier des personnes qui se sont rendues coupables d'une infraction de certaines concessions, est exclusivement permise en dernier recours, lorsque le même but ne peut être atteint d'une autre façon raisonnable, c'est-à-dire la poursuite des grands criminels et la lutte contre les formes graves de criminalité, indispensables pour préserver l'ordre public dans un Etat de droit.

Par contre, lorsque les méthodes traditionnelles de recherche et de poursuite suffisent, il faut éviter d'utiliser cette technique. La proposition de loi prévoit que la subsidiarité sera appréciée in concreto. Cette appréciation revient au magistrat de parquet compétent. Par conséquent, celui-ci ne peut en aucun cas faire de promesse qui n'est pas strictement nécessaire à la poursuite de l'infraction concernant laquelle le collaborateur de la justice donnera des informations.

Dans l'hypothèse où différentes faveurs peuvent être octroyées (selon le stade où se trouve la procédure pénale engagée contre le collaborateur de la justice), le principe de subsidiarité doit être respecté dans le choix effectué. Ainsi, l'extinction de l'action publique ne pourra pas être promise valablement lorsqu'une faveur moins importante, comme la promesse de demander l'application d'une cause d'excuse, suffirait déjà à obtenir le témoignage souhaité du collaborateur de la justice. L'appréciation en la matière est également laissée au magistrat de parquet compétent.

4.3. Principe de proportionnalité

Il faut garantir un certain équilibre à différents niveaux.

Le schéma suivant donne un aperçu de la situation :

4.2. Subsidiariteitsbeginsel

De samenwerking tussen justitie en criminelen, en in het bijzonder het verlenen van zekere toegiften aan personen die zich schuldig hebben gemaakt aan een misdrijf, is uitsluitend geoorloofd als laatste redmiddel, wanneer op geen enkele andere redelijke wijze hetzelfde doel kan worden bereikt, nl. de vervolging van zware criminelen en de bestrijding van ernstige vormen van criminaliteit, noodzakelijk ter vrijwaring van de openbare orde en van de rechtsstaat.

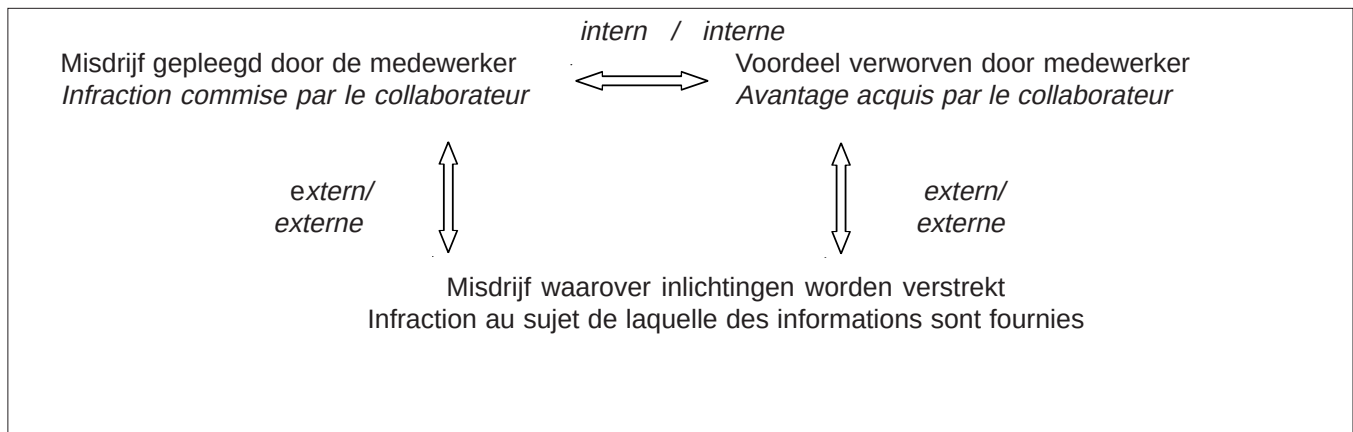
Wanneer daarentegen de traditionele opsporings- en vervolgingsmethoden volstaan dient de aanwending van deze techniek vermeden te worden. In het wetsvoorstel wordt ervoor geopteerd de beoordeling van de subsidiariteit in concreto te laten geschieden. Deze beoordeling komt toe aan de bevoegde parketmagistraat. Deze mag derhalve in geen geval een toezegging doen indien dit niet strikt noodzakelijk is voor de vervolging van het misdrijf waarover de medewerker met het gerecht inlichtingen zal verstrekken.

Indien verschillende gunsten kunnen worden toegekend (afhankelijk van het stadium waarin de strafprocedure tegen de medewerker met het gerecht zich bevindt), dan dient ook bij de keuze hiervan het subsidiariteitsbeginsel te worden gerespecteerd. Zo zal een verval van de strafvordering niet rechtsgeldig kunnen worden toegezegd wanneer een minder verregaande gunst, zoals de belofte om de toepassing van een verschoningsgrond te vorderen, reeds zou volstaan om de gewenste getuigenverklaring van de medewerker met het gerecht te bekomen. Ook de beoordeling hiervan gebeurt door de bevoegde parketmagistraat.

4.3. Proportionaliteitsbeginsel

Er dient op verschillende niveaus een zeker evenwicht gegarandeerd te worden.

Het volgende schema geeft hiervan een overzicht:

4.3.1. En premier lieu, il doit exister une proportionnalité entre la mesure dans laquelle le caractère punissable de *l'infraction commise par le collaborateur de la justice* est atténué ou levé, d'une part, et la gravité de *l'infraction pour la découverte et/ou l'élucidation de laquelle le collaborateur de la justice fournit des informations*, d'autre part (proportionnalité externe).

Bien qu'il soit difficile de définir en général et *in abstracto* des critères pour satisfaire à ce principe de la proportionnalité, il est néanmoins possible, afin d'éviter les excès, de fixer certaines limites en ce qui concerne tant les infractions commises par le candidat collaborateur de la justice que les infractions pour la découverte et la poursuite desquelles le régime des collaborateurs de la justice est appliqué.

Concernant l'infraction commise par le collaborateur de la justice, il faut éviter que le régime des collaborateurs de la justice ne soit appliqué lorsque cette infraction est d'une gravité égale ou inférieure à celle de l'infraction à découvrir/à élucider pour laquelle des informations sont fournies.

En outre, il faut exclure toute application du régime des collaborateurs de la justice si le collaborateur de la justice a commis certaines infractions très graves. Pour d'autres infractions graves, il peut être opté pour une exclusion de certains avantages (par exemple, un classement sans suite, une exemption de peine) et pour la limitation à d'autres avantages (par exemple, une réduction de peine, un régime d'exécution de la peine plus favorable).

En revanche, il ne doit pas nécessairement exister un lien direct entre l'infraction commise par le collaborateur de la justice et l'infraction à élucider pour la poursuite de laquelle le régime peut être appliqué. Ainsi, il

4.3.1. In de eerste plaats dient er een proportionaliteit te bestaan tussen de mate waarin de strafwaardigheid wordt verminderd of opgeheven van *het misdrijf gepleegd door de medewerker met het gerecht*, enerzijds, en de ernst van *het misdrijf ter ontdekking en/of opheldering waarvan de medewerker met het gerecht informatie verstrekt*, anderzijds (externe proportionaliteit).

Hoewel het moeilijk is in het algemeen en *in abstracto* maatstaven vast te leggen om aan dit proportionaliteitsbeginsel te voldoen, is het toch mogelijk om - teneinde excessen te vermijden - zekere grenzen vast te leggen, zowel aan de zijde van de misdrijven gepleegd door de kandidaat-medewerker met het gerecht, als aan de zijde van de misdrijven ter opheldering en vervolging waarvan de regeling voor medewerkers met het gerecht wordt toegepast.

Aan de zijde van het misdrijf gepleegd door de medewerker met het gerecht, dient vermeden te worden dat de regeling voor medewerkers met het gerecht toegepast zou worden wanneer dat misdrijf van gelijke ernst of ernstiger zou zijn dan het misdrijf ter ontdekking/opheldering waarvan informatie wordt verstrekt.

Verder dient elke toepassing van de regeling voor medewerkers met het gerecht voor bepaalde zeer ernstige misdrijven, gepleegd door de medewerker met het gerecht te worden uitgesloten. Voor andere ernstige misdrijven kan gekozen worden voor een uitsluiting van bepaalde voordelen (bijvoorbeeld sepot, strafuitsluiting) en beperking tot andere (bijvoorbeeld strafvermindering, gunstiger strafuitvoeringsregime).

Daarentegen dient er niet noodzakelijkerwijze een rechtstreeks verband te bestaan tussen het misdrijf gepleegd door de medewerker met het gerecht en het misdrijf ter opheldering waarvan de regeling kan wor-

n'est pas nécessaire que le collaborateur de la justice fasse partie de l'organisation criminelle sur laquelle il fournit des renseignements.

En ce qui concerne les infractions à élucider et à poursuivre susceptibles de donner lieu à l'application du régime des collaborateurs de la justice, il a été décidé de limiter l'application dudit régime à l'enquête relative à des infractions commises dans le cadre d'une organisation criminelle, ou aux infractions énumérées aux articles 136*bis*, 136*ter* et 136*quater* du Code pénal.

4.3.2. En outre, il doit également exister une proportionnalité entre *l'avantage acquis par le collaborateur de la justice*, d'une part, et la gravité de *l'infraction pour la découverte et/ou l'élucidation de laquelle le collaborateur de la justice fournit des informations*, d'autre part.

Il ne se justifie pas que des personnes qui ont commis des infractions graves acquièrent des avantages pour avoir fourni des informations relatives à des infractions mineures. Il faut éviter qu'un collaborateur de la justice bénéficie d'une importante réduction de sa peine, voire d'une exemption de peine s'il n'a pu fournir à la justice que des informations peu pertinentes ou peu utiles. Le collaborateur de la justice doit réellement mériter sa récompense. C'est la raison pour laquelle il a été prévu dans la proposition de loi certaines conditions auxquelles les informations fournies par le collaborateur de la justice doivent répondre.

La mesure dans laquelle le caractère punissable des infractions commises par le collaborateur de la justice est réduit en échange des informations qu'il a fournies doit être en rapport avec la gravité des infractions au sujet desquelles les informations sont fournies. En d'autres termes, le collaborateur de la justice doit être récompensé plus lorsqu'il fournit des informations relatives à des infractions graves.

4.3.3. Enfin, il doit également exister un équilibre entre l'infraction commise par le collaborateur de la justice même, d'une part, et les avantages qui lui sont accordés, d'autre part.

Certaines restrictions ont été introduites dans la proposition de loi afin que le candidat collaborateur de la justice qui a commis des infractions très graves ne puisse bénéficier d'aucun avantage ou uniquement de certains avantages.

den toegepast. Zo is het niet noodzakelijk dat de medewerker met het gerecht zelf lid uitmaakt van de criminele organisatie waarover hij inlichtingen verstrekt.

Aan de zijde van de misdrijven ter opheldering en vervolging waarvan de regeling voor medewerkers met het gerecht kan worden toegepast werd ervoor gekozen de toepassing van de regeling voor medewerkers met het gerecht te beperken tot het onderzoek naar misdrijven gepleegd in het kader van een criminele organisatie, en naar misdrijven zoals omschreven in de artikelen 136*bis*, 136*ter* en 136*quater* van het Strafwetboek.

4.3.2. Daarnaast dient er tevens een proportionaliteit te bestaan tussen *het voordeel verworven door de medewerker met het gerecht*, enerzijds, en de ernst van *het misdrijf ter ontdekking en/of opheldering waarvan de medewerker met het gerecht informatie verstrekt*, anderzijds.

Het is ongeoorloofd dat personen die zware misdrijven hebben gepleegd, voordelen zouden verwerven voor het verstrekken van informatie aangaande bagatel-misdrijven. De situatie dient vermeden te worden waarbij de medewerker met het gerecht een belangrijke strafvermindering of zelfs strafuitsluiting verwerft, terwijl hij voor justitie slechts weinig relevante of nuttige informatie kon verstrekken. De medewerker met het gerecht moet zijn beloning werkelijk verdienen. Daarom werd in het wetsvoorstel in bepaalde voorwaarden voorzien waaraan de door de medewerker met het gerecht verstrekte informatie moet voldoen.

De mate waarin de strafwaardigheid van de misdrijven gepleegd door de medewerker met het gerecht verminderd wordt in ruil voor de door hem verstrekte inlichtingen, dient gerelateerd te worden aan de ernst van de misdrijven waarover inlichtingen wordt verstrekt. Met andere woorden dient de medewerker met het gerecht in grotere mate te worden beloond naarmate hij over ernstigere misdrijven inlichtingen verstrekt.

4.3.3. Tenslotte dient evenzeer een evenwicht te bestaan tussen het misdrijf gepleegd door de medewerker met het gerecht zelf, enerzijds, en de aan de medewerker met het gerecht verleende voordelen, anderzijds.

Zekere beperkingen werden in het wetsvoorstel opgenomen opdat ten aanzien van zeer ernstige misdrijven gepleegd door de kandidaat-medewerker met het gerecht geen enkel voordeel, dan wel slechts bepaalde voordelen kunnen verleend worden.

4.4. Principe de contrôle

Il convient de mettre en œuvre un mécanisme de contrôle efficace dans le cadre de l'application du régime des collaborateurs de la justice. En effet, le risque d'abus et d'erreurs judiciaires n'est pas imaginaire.

Promettre ou non un avantage déterminé à un collaborateur de la justice potentiel en échange d'une déposition est une décision d'opportunité qui appartient in concreto soit au procureur du Roi, soit au procureur fédéral, lequel est effectivement responsable de l'exercice de l'action publique. Celui-ci devra, dans l'intérêt public, apprécier quels intérêts l'emportent. Vu le caractère précaire du régime des collaborateurs de la justice, la proposition de loi prévoit que le ministre fera rapport tous les ans au Parlement sur son application dans ses diverses modalités.

Par contre, le contrôle de légitimité est confié dans la mesure du possible au pouvoir judiciaire afin de garantir les intérêts de toutes les parties concernées (les personnes à charge de qui les informations ainsi obtenues seront utilisées, le collaborateur de la justice et les parties civiles). Les juridictions de jugement (et éventuellement les juridictions d'instruction) devront en particulier apprécier si le collaborateur de la justice a droit ou non aux avantages promis, d'une part, et si les dépositions faites par le collaborateur de la justice en échange de certains avantages sont suffisamment fiables pour servir de moyens de preuve, d'autre part.

Tant le juge qui doit se prononcer sur l'affaire dans laquelle le collaborateur de la justice est poursuivi que le juge compétent dans l'affaire dans le cadre de laquelle le collaborateur de la justice a témoigné doivent répondre à la question de la validité de la promesse. La portée de l'appréciation diffère toutefois dans les deux cas. Dans le premier cas, le juge doit uniquement vérifier si les faits pour lesquels le collaborateur de la justice a obtenu un avantage pénal ne concernent pas un crime correctionnalisable et si au moment de la promesse il existait des indications précises et sérieuses que ces déclarations concernaient un délit commis dans le cadre d'une organisation criminelle conformément à l'article 324*bis* du Code pénal ou un délit visé aux articles 136*bis*, 136*ter* et 136*quater* du Code pénal. S'il apparaît que ces conditions ne sont pas remplies, le juge annule la promesse. Il appartient dès lors à l'avocat du collaborateur de la justice de vérifier scrupuleu-

4.4. Het controlebeginsel

Een efficiënt controlemechanisme dient bij de toepassing van de regeling voor medewerkers met het gerecht te worden gehanteerd. Het gevaar voor misbruik en rechtsdwalingen is immers niet ondenkbaar.

Het al dan niet toezeggen van een zeker voordeel aan een potentiële medewerker met het gerecht in ruil voor een getuigenverklaring, betreft een opportuiniteitsbeslissing die in concreto dient beoordeeld te worden door hetzij de procureur des Konings, hetzij de federale procureur, die immers verantwoordelijk is voor de uitoefening van de strafvordering. Deze zal moeten overwegen welke belangen primeren in het openbaar belang. Gezien het precair karakter van de regeling voor medewerkers met het gerecht bepaalt het wetsvoorstel dat het parlement zich over de toepassing ervan in haar verschillende modaliteiten eenmaal per jaar door de minister van Justitie verslag laat uitbrengen.

Daarentegen wordt de wettigheidscontrole voor zover als mogelijk aan de rechterlijke macht toevertrouwd, teneinde de belangen van alle betrokken partijen (de personen lastens wie de aldus verkregen informatie aangewend zal worden, de medewerker met het gerecht en de burgerlijke partijen) te vrijwaren. In het bijzonder zullen de vonnisgerechten (en gebeurlijk de onderzoeksgerechten) moeten beoordelen of de medewerker met het gerecht al dan niet recht heeft op de toegezegde voordelen, enerzijds, en of de in ruil voor bepaalde voordelen door de medewerker met het gerecht afgelegde verklaringen voldoende betrouwbaar zijn om als bewijsmiddel te dienen, anderzijds.

De vraag naar de rechtsgeldigheid van de toezegging dient te worden beantwoord door zowel de rechter die zich moet uitspreken over de zaak waarin de medewerker met het gerecht wordt vervolgd, als de bevoegde rechter in de zaak waarover de medewerker met het gerecht getuigenverklaringen heeft afgelegd. De draagwijdte van de beoordeling verschilt nochtans in beide gevallen. In het eerste geval dient de rechter slechts na te gaan of de feiten met betrekking tot dewelke aan de medewerker met het gerecht een strafrechtelijk voordeel werd verleend, geen niet-correctionaliseerbare misdaad betreffen, en of er ten tijde van de toezegging precieze en ernstige aanwijzingen waren dat zijn verklaringen een misdrijf betroffen, gepleegd in het kader van een criminele organisatie zoals omschreven in artikel 324*bis* van het Strafwetboek, of een misdrijf zoals bedoeld in de artikelen 136*bis*, 136*ter* en 136*quater* van het Strafwet-

sement lors de la conclusion de l'accord avec le ministère public si les conditions en question sont réellement remplies. Le fait que les conditions de proportionnalité et de subsidiarité ne soient pas remplies ne peut donc pas être opposé au collaborateur de la justice étant donné que cela concerne une appréciation relativement subjective pour laquelle la responsabilité exclusive doit dès lors revenir au ministère public. Dans le deuxième cas par contre, le juge examine également la proportionnalité et la subsidiarité de la promesse faite. Dès qu'il estime qu'une des conditions n'est pas remplie, il doit exclure le témoignage du collaborateur de la justice comme moyen de preuve.

4.5. Preuve minimale

Dans le cadre de l'introduction proposée de cette forme particulière d'obtention de preuve, il paraît souhaitable de déroger au principe selon lequel tous les éléments de preuve acquis et apportés légalement sont laissés à la libre appréciation du juge¹⁵.

En raison du caractère précaire de la déposition faite par un collaborateur de la justice, la proposition de loi exige à l'égard de ce type de moyen de preuve qu'il présente une *preuve minimale légale*. Cette garantie semble effectivement requise à la lumière de l'évolution des exigences de la Cour européenne des Droits de l'Homme concernant la vérification contradictoire de la crédibilité de certaines dépositions délicates.

Il convient en tout cas d'éviter qu'un prévenu soit condamné uniquement sur la base de la seule déposition d'un complice/coauteur qui a bénéficié d'un important avantage en échange de cette déposition. Une déposition d'un collaborateur de la justice non confirmée ne suffit donc pas comme preuve d'une infraction. Pareilles dépositions peuvent uniquement être prises en considération à titre de preuve d'une infraction si elles sont amplement étayées par des moyens de preuve d'une autre nature.

¹⁵ Concernant le système de la liberté de la preuve, voir TRAEST, Ph., *Het bewijs in strafzaken*, Mys & Breesch, Gand, 1992, n°319.

boek. Blijken deze voorwaarden niet voldaan, dan verklaart de rechter de toezegging nietig. Het is dan ook aan de advocaat van de medewerker met het gerecht om er, bij het sluiten van de overeenkomst met het openbaar ministerie, nauwlettend op toe te zien of de voorwaarden in kwestie wel zijn voldaan. Het niet voldaan zijn van de voorwaarden van proportionaliteit en subsidiariteit kan dus niet worden tegengeworpen aan de medewerker met het gerecht, gezien dit een vrij subjectieve afweging betreft, waarvoor de uitsluitende verantwoordelijkheid bijgevolg dient gelegd te worden bij het openbaar ministerie. In het tweede geval daarentegen, toetst de rechter ook de proportionaliteit en de subsidiariteit van de gedane toezegging. Van zodra hij meent dat één van de voorwaarden niet is voldaan, dient hij de getuigenverklaring van de medewerker met het gerecht uit te sluiten als bewijsmiddel.

4.5. Bewijsminimum

Ter gelegenheid van de voorgestelde invoering van deze bijzondere vorm van bewijsverkrijging lijkt het wenselijk af te wijken van het principe dat alle rechtsgeldig verworven en voortgebrachte bewijselementen door de rechter volledig vrij beoordeeld worden¹⁵.

Omwille van het precair karakter van de getuigenverklaring, afgelegd door een medewerker met het gerecht, voorziet het wetsvoorstel ten aanzien van dit bewijsmiddel in een *wettelijk bewijsminimum*. Deze garantie lijkt zich trouwens op te dringen in het licht van de evolutie in de door het E.H.R.M. gestelde vereisten met betrekking tot de tegensprekelijke toetsing van de geloofwaardigheid van sommige delicate getuigenverklaringen.

In ieder geval dient vermeden te worden dat een beklaagde veroordeeld zou worden louter op grond van de enkele getuigenverklaring van een medeplichtige/mededader, die in ruil voor deze verklaring een belangrijk voordeel heeft genoten. Een niet-bevestigde verklaring van een medewerker met het gerecht volstaat dus niet als bewijs van een misdrijf. Dergelijke getuigenverklaringen kunnen slechts als bewijs van een misdrijf in aanmerking worden genomen op voorwaarde dat zij in belangrijke mate steun vinden in andersoortige bewijsmiddelen.

¹⁵ Zie aangaande het vrij bewijsstelsel: PH. TRAEST, *Het bewijs in strafzaken*, Gent, Mys & Breesch, 1992, nr. 319.

Dans la pratique, il arrivera d'ailleurs rarement qu'une seule preuve figure dans un dossier répressif ; habituellement, il y en a un plus grand nombre de valeur inégale. Généralement, la déposition d'un collaborateur de la justice servira précisément de point de départ à l'enquête sur la base de laquelle de nouveaux éléments de preuve peuvent être recherchés.

Vu que la combinaison du régime des collaborateurs de la justice, d'une part, et de la garantie de l'anonymat accordée aux témoins, d'autre part, comporte de grands risques au niveau de la fiabilité des éléments de preuve fournis par des collaborateurs de la justice non connus, il convient de l'éviter.

5. Phase des poursuites

5.1. Généralités

En matière de poursuites pénales, la Belgique applique traditionnellement le principe d'opportunité¹⁶.

Bien que d'un point de vue conceptuel l'intention du pouvoir constituant était à l'époque que toute infraction fasse effectivement l'objet de poursuites, aujourd'hui, il est communément admis que le ministère public, qui détient le monopole des poursuites, n'est pas contraint légalement de poursuivre et qu'il est libre de ne pas entamer de poursuites pour certains motifs bien déterminés¹⁷.

L'obtention d'informations sur d'autres infractions plus graves et, par conséquent, plus susceptibles de poursuites et/ou sur leurs auteurs peuvent également constituer un motif justifiant la non-poursuite d'une infraction.

¹⁶ Contrairement, par exemple, à l'Italie et à l'Allemagne qui appliquent un principe de légalité qui veut que toute infraction soit poursuivie et qu'un classement sans suite ne puisse intervenir que dans des circonstances exceptionnelles déterminées.

¹⁷ Ces motifs sont très divergents. Tout d'abord, les moyens limités en termes de matériel et d'infrastructure et l'abondance des infractions ne permettent pas d'instruire et de poursuivre toute infraction commise. En outre, il n'est pas toujours opportun de poursuivre vu que dans certains cas les poursuites entraîneraient encore un dommage plus important que l'infraction même, non seulement pour les intéressés mais également pour la société dans son ensemble (par exemple, les infractions mineures). Enfin, certaines circonstances spécifiques peuvent exiger l'abandon des poursuites pour préserver certains intérêts supérieurs liés à l'instruction et à la poursuite d'autres infractions.

In de praktijk zal het trouwens zelden voorkomen dat in het strafdossier slechts één enkel bewijs wordt voortgebracht en zal een groter aantal bewijselementen van verschillende bewijswaarde voorhanden zijn. Meestal zal de verklaring van een medewerker met het gerecht precies als uitgangspunt van het onderzoek dienen op basis waarvan verder bewijsmateriaal kan opgespoord worden.

Gezien de combinatie van de regeling voor medewerkers met het gerecht enerzijds, en het verlenen van anonimiteit aan getuigen anderzijds, grote gevaren inhoudt voor de betrouwbaarheid van de door niet-gekende medewerkers met het gerecht geleverde bewijselementen, dient dergelijke combinatie geweerd te worden.

5. De vervolgingsfase

5.1. Algemeen

In België wordt ten aanzien van de strafrechtelijke vervolging traditioneel het opportuniteitsbeginsel gehanteerd¹⁶.

Hoewel het conceptueel de bedoeling van de historische grondwetgever was dat elk misdrijf daadwerkelijk vervolgd zou worden, wordt heden ten dage algemeen aanvaard dat het openbaar ministerie, dat over het vervolgingsmonopolie beschikt, hiertoe niet wettelijk verplicht is en het vrijstaat om welbepaalde redenen¹⁷ niet over te gaan tot vervolging.

Het bekomen van informatie ten aanzien van andere, meer ernstige en derhalve meer vervolgenswaardige misdrijven en/of hun daders kan eveneens een reden zijn waardoor de niet-vervolgving van een misdrijf verantwoord zou kunnen worden.

¹⁶ Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Italië en Duitsland, die een wettelijkheidsbeginsel hanteren, waarbij elk misdrijf moet vervolgd worden en een sepot slechts onder bepaalde uitzonderlijke omstandigheden kan gebeuren.

¹⁷ Deze redenen zijn zeer uiteenlopend. Allereerst is het gezien de beperkte materiële en infrastructurele middelen en de overvloed aan misdrijven niet mogelijk elk gepleegd misdrijf te onderzoeken en te vervolgen. Daarenboven is het niet altijd opportuun te vervolgen, aangezien in bepaalde gevallen door de vervolging meer bijkomend leed zou veroorzaakt worden dan door het misdrijf zelf, niet alleen voor de betrokkenen zelf maar ook voor de maatschappij in haar geheel (bijvoorbeeld bagatel delicten). Tenslotte kunnen er specifieke omstandigheden zijn waarin van vervolging dient te worden afgezien teneinde bepaalde hogere belangen in verband met het onderzoek en de vervolging van andere misdrijven te vrijwaren.

C'est le sens de l'option de faire bénéficier le collaborateur de la justice de l'avantage de la non-poursuite pour des infractions qu'il a commises en échange d'informations de sa part concernant des complices/coauteurs ou des auteurs d'autres infractions.

Il n'est bien entendu ni exclu ni inconcevable que dans le cadre de la législation existante cette option soit déjà appliquée dans la pratique en vertu d'une sorte de régime prétorien des collaborateurs de la justice. Rien n'empêche le ministère public de décider de ne pas poursuivre une personne parce que cela permet d'obtenir des informations utiles rendant possibles d'autres poursuites.

Dans son deuxième rapport intermédiaire¹⁸, la commission d'enquête parlementaire sur la criminalité organisée en Belgique avait déjà constaté que le ministère public, qui en application du principe d'opportunité, use librement du droit de poursuivre, peut conclure certains accords avec des personnes qui ont participé comme coauteurs ou complices à la perpétration de crimes ou de délits. La commission d'enquête parlementaire a estimé que pareils accords conclus de manière prétorienne dans le cadre de l'exercice de l'action publique *«nuisent sans aucun doute à la transparence de la politique et provoquent aisément une impression d'arbitraire, de favoritisme, d'inconstance, de «copinage».* L'on attend du ministère public qu'il applique la loi en âme et conscience, sans distinction de personnes, mais aussi de manière évidente, explicable et défendable. En concluant des accords, le ministère public donne à penser qu'il existe des manigances que l'on ne saurait mettre au grand jour».

En revanche, en dehors des cas prévus par la loi¹⁹, le ministère public ne peut pas décider à titre définitif des poursuites pénales. Dans l'état actuel de la législation, la garantie ne peut être offerte au collaborateur de la justice que les poursuites ne seront pas reprises après l'obtention de la déposition²⁰.

In deze zin bestaat de optie dat aan de medewerker met het gerecht het voordeel van de niet-vervolgung wegens door hem gepleegde misdrijven toegekend wordt, in ruil voor informatie door hem verstrekt ten aanzien van medeplichtigen/mededaders of daders van andere misdrijven.

Uiteraard is het niet uitgesloten of ondenkbaar dat dit onder de bestaande wetgeving in de praktijk reeds zou gebeuren krachtens een soort van praetoriaanse regeling voor medewerkers met het gerecht. Niets verhindert het openbaar ministerie te beslissen niet te zullen overgaan tot vervolging van een persoon om reden dat daardoor nuttige informatie kan bekomen worden die andere vervolgingen mogelijk maakt.

In haar tweede tussentijds verslag¹⁸ kwam de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België reeds tot de vaststelling dat het openbaar ministerie, dat ingevolge het opportuniteitsbeginsel vrijelijk beschikt over het vervolgingsrecht, de mogelijkheid heeft om bepaalde afspraken te maken met personen die als daders of medeplichtigen betrokken zijn bij misdaden of wanbedrijven. Dergelijke deals in het kader van de uitoefening van de strafvordering gemaakt op praetoriaanse basis, zo oordeelde de parlementaire onderzoekscommissie, *«maken het beleid ongetwijfeld ondoorzichtig en geven vlug de indruk van willekeur, bevoordeling, onstandvastigheid, vriendjespolitiek. Van het openbaar ministerie wordt verwacht dat de wet wordt toegepast in eer en geweten, zonder vooringenomenheid, zonder aanzien des persoons, maar ook manifest, verklaarbaar en verdedigbaar. Zodra deals worden gesloten, geeft het openbaar ministerie de indruk dat er zaken werden bedisseld die het daglicht niet mogen zien».*

Daarentegen kan het openbaar ministerie, buiten de wettelijk omschreven gevallen¹⁹, niet definitief beschikken over de strafvervolgung. In de huidige stand van de wetgeving kan de medewerker met het gerecht niet de garantie worden geboden dat de strafvervolgung na het verkrijgen van de getuigenverklaring niet terug wordt opgenomen²⁰.

¹⁸ Deuxième rapport intermédiaire fait par Messieurs Coveliers et Desmedt au nom de la commission d'enquête parlementaire sur la criminalité organisée en Belgique, 14 mai 1998, *Doc. Sénat*, 1997-1998, 1-326/8, 73.

¹⁹ A savoir l'extinction de l'action publique contre le paiement d'une somme d'argent (art. 216bis du Code d'Instruction criminelle) et la médiation (art. 216ter du Code d'Instruction criminelle).

²⁰ A l'initiative soit du même magistrat de parquet, soit d'autres magistrats de parquet, par exemple d'un autre arrondissement, qui seraient également compétents, soit du préjudicié.

¹⁸ Tweede tussentijds verslag uitgebracht door de heren Coveliers en Desmedt namens de parlementaire commissie van onderzoek naar de georganiseerde criminaliteit in België, 14 mei 1998, *Gedr. St., Senaat*, 1997-1998, 1-326/8, 73.

¹⁹ Met name het verval van de strafvordering tegen de betaling van een geldsom (art. 216bis Sv.) en de bemiddeling (art. 216ter Sv.).

²⁰ Hetzij door dezelfde parketmagistraat, hetzij door andere parketmagistraten, bv. uit een ander arrondissement, die eveneens bevoegd zouden zijn, hetzij door de benadeelde.

Il est dès lors nécessaire que cette forme particulière de classement sans suite soit organisée :

- de manière structurée ;
- dans un cadre légal ;
- avec pour conséquence l'extinction de l'action publique ;
- en respectant pour toutes les parties intéressées certains critères et garanties bien déterminés.

Cela implique par conséquent l'introduction d'un nouveau *motif légal d'extinction de l'action publique*.

5.2. Extinction conditionnelle de l'action publique

Ce motif légal d'extinction de l'action publique ne serait bien entendu applicable que sous la condition résolutoire de non-exécution par le collaborateur de la justice de ses obligations, à la suite, par exemple, de son refus de déposer ou à la suite d'une déposition incomplète, non sincère ou non révélatrice concernant des faits au sujet desquels il avait fait savoir qu'il ferait une déposition ou encore à la suite de l'avertissement de l'auteur au sujet duquel le collaborateur de la justice fournit des renseignements afin que cet auteur puisse se soustraire à la justice. Dans ces cas, l'action publique peut être poursuivie pour les infractions commises par le collaborateur de la justice.

Les juridictions d'instruction ou de jugement²¹ éventuellement saisies pour juger les faits commis par le collaborateur de la justice qui ont fait l'objet d'une promesse d'extinction de l'action publique ont - indirectement - pour mission de contrôler l'exécution de l'accord intervenu entre le collaborateur de la justice et le procureur du Roi ou, le cas échéant, le procureur fédéral. S'il est constaté que, dans les limites de ses connaissances et de ses possibilités, le collaborateur de la justice a réellement fait des dépositions complètes et sincères et qu'il a rempli toutes ses obligations, les juridictions d'instruction ou les juridictions de jugement devront déclarer effectivement l'extinction de l'action publique.

²¹ Soit sur réquisition du ministère public, soit sur constitution de partie civile devant le juge d'instruction, soit sur citation directe.

Het is dan ook noodzakelijk dat deze bijzondere vorm van sepot zou georganiseerd worden:

- op een gestructureerde wijze;
- binnen een wettelijk kader;
- met verval van de strafvordering tot gevolg;
- met inachtnaam van zekere welomlijnde criteria en garanties voor alle betrokkenen.

Zulks impliceert derhalve de invoering van een nieuwe *wettelijke grond van verval van de strafvordering*.

.2. Voorwaardelijk verval van strafvordering

Deze wettelijke grond van verval van de strafvordering zou uiteraard slechts gelden onder de ontbindende voorwaarde van niet-uitvoering door de medewerker met het gerecht van zijn verplichtingen, bijvoorbeeld ingevolge de weigering van de medewerker met het gerecht om te getuigen, ingevolge de aflegging van onvolledige, onoprechte of niet-onthullende verklaringen betreffende de feiten waaromtrent hij had te kennen gegeven een verklaring te zullen afleggen, of ingevolge de verwittiging van de dader over wie door de medewerker met het gerecht inlichtingen worden verstrekt, opdat deze zich alsnog aan het gerecht zou kunnen onttrekken. In deze gevallen kan de strafvordering met betrekking tot de misdrijven, door de medewerker met het gerecht gepleegd, toch verdergezet worden.

De onderzoeks- of vonnisgerechten²¹ die eventueel geadieerd zouden worden met de berechting van de feiten gepleegd door de medewerker met het gerecht met betrekking tot dewelke verval van strafvordering werd toegezegd, hebben - indirect - de taak toe te zien op de uitvoering van het akkoord tussen de medewerker met het gerecht en de procureur des Konings of, in voorkomend geval, de federale procureur. Indien wordt vastgesteld dat de medewerker met het gerecht wel degelijk - binnen de perken van zijn kennis en mogelijkheden - volledige en oprechte verklaringen heeft afgelegd en aan al zijn verplichtingen heeft voldaan, zullen de onderzoeksgerechten, respectievelijk de vonnisgerechten de strafvordering inderdaad vervallen moeten verklaren.

²¹ Hetzij op vordering van het openbaar ministerie, hetzij ingevolge een burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter, hetzij ingevolge een rechtstreekse dagvaarding.

5.3. Enregistrement par écrit de l'accord dans un mémorandum

L'accord entre le procureur du Roi/le procureur fédéral et le collaborateur de la justice doit être clairement défini dans un *mémorandum* écrit afin d'éviter toute discussion ultérieure quant à son contenu. Plus particulièrement, il convient au moins de déterminer explicitement et précisément :

- les infractions sur lesquelles portera l'extinction de l'action publique²² ;
- les faits au sujet desquels les collaborateurs de la justice se déclare prêt à déposer ;
- les conditions éventuellement imposées aux collaborateurs de la justice dans le cadre de l'accord.

5.4. Indemnisation des victimes de l'infraction commise par le collaborateur de la justice

Si l'accord implique l'extinction de l'action publique à l'égard du collaborateur de la justice, il ne peut entraîner aucune immunité sur le plan civil.

Le procureur du Roi ou le procureur fédéral ne peut promettre l'abandon des poursuites que si les éventuelles victimes identifiables de l'infraction commise par le collaborateur de la justice ont été indemnisées ou si des dispositions ont été prises en la matière et si la partie du dommage non contestée a fait l'objet d'une indemnisation²³. Si toutefois la victime devait citer directement le collaborateur de la justice devant les juridictions de jugement, celles-ci devraient, du fait de l'extinction de l'action publique, se déclarer incompétentes pour juger de l'action civile²⁴.

²² On abandonne volontairement une extinction générale de l'action publique in abstracto, se rapportant à toutes les infractions commises par le collaborateur de la justice au moment de la conclusion de l'accord. L'extinction de l'action publique ne porte que sur les infractions connues qui sont mentionnés explicitement dans le mémorandum.

²³ Cette condition est déjà prévue dans le cadre de l'extinction de l'action publique contre le paiement d'une somme d'argent (art. 216bis, § 1er, du Code d'Instruction criminelle) et la médiation (art. 216ter, § 1er, du Code d'Instruction criminelle).

²⁴ Il en va de même si les juridictions d'instruction ont été saisies à la suite d'une constitution de partie civile devant le juge d'instruction.

5.3. De schriftelijke neerslag van het akkoord in een memorandum

Het akkoord tussen de procureur des Konings/federale procureur en de medewerker met het gerecht dient duidelijk te worden omschreven in een schriftelijk *memorandum* teneinde discussies over de inhoud van het akkoord achteraf te vermijden. In het bijzonder dient minstens uitdrukkelijk en nauwkeurig te worden omschreven:

- de misdrijven waarvan de strafvordering zal vervallen²²;
- de feiten waarover de medewerker met het gerecht zich bereid verklaart een getuigenis af te leggen;
- de voorwaarden die in het kader van het akkoord eventueel aan de medewerkers met het gerecht worden opgelegd.

5.4. Vergoeding van de slachtoffers van het misdrijf gepleegd door de medewerker met het gerecht

Waar het akkoord de strafvordering ten aanzien van de medewerker met het gerecht doet vervallen, mag zulks geen burgerrechtelijke immunité teweegbrengen.

De toezegging kan door de procureur des Konings, dan wel de federale procureur, dan ook slechts gedaan worden indien de eventuele identificeerbare slachtoffers van het misdrijf gepleegd door de medewerker met het gerecht, vergoed werden of er een regeling werd getroffen en het niet-betwiste gedeelte van de schade vergoed werd²³. Indien het slachtoffer de medewerker met het gerecht niettemin rechtstreeks zou dagvaarden voor de vonnisgerechten, dan zouden deze zich ingevolge de uitdoving van de strafvordering onbevoegd moeten verklaren om te oordelen over de burgerlijke vordering²⁴.

²² Er wordt bewust afgezien van een algemeen verval van strafvordering in abstracto, met betrekking tot alle misdrijven die gepleegd werden door de medewerker met het gerecht op het ogenblik van het akkoord. Enkel met betrekking tot de gekende misdrijven die uitdrukkelijk voorkomen in het memorandum vervalt de strafvordering.

²³ Deze voorwaarde is reeds voorzien in het kader van het verval van de strafvordering tegen betaling van een geldsom (art. 216bis, § 1 Sv.) en van de bemiddeling (art. 216ter, § 1 Sv.).

²⁴ Evenzo indien de onderzoeksgerechten geadieerd werden ingevolge de burgerlijke partijstelling voor de onderzoeksrechter.

La victime directe ou le subrogé dans les droits de celle-ci a toujours la faculté d'introduire sa requête devant les tribunaux civils. La proposition de loi prévoit que dans ce cas la signature du mémorandum entraîne une présomption de faute irréfragable dans le chef du collaborateur de la justice.

5.5. *Coordination du procureur fédéral*

La proposition de loi attribue une fonction de coordination au procureur fédéral. Le procureur du Roi doit l'informer au préalable de son intention de faire une promesse au candidat collaborateur de la justice. Le procureur fédéral rendra un avis sur la proposition de promesse. Il doit cosigner le mémorandum. Le procureur fédéral tiendra un registre de tous les mémorandums qui lui ont été transmis par les différents parquets.

Cette *coordination* est absolument indispensable, en premier lieu pour éviter que, dans le cadre du régime des collaborateurs de la justice, des personnes soient poursuivies dans un arrondissement et bénéficient d'une extinction de l'action publique pour les mêmes faits dans un autre arrondissement. Il convient également d'éviter que des collaborateurs de la justice obtiennent plusieurs promesses dans différents arrondissements pour leur déposition concernant certains faits. Par ailleurs, il est essentiel de garantir une certaine uniformité en ce qui concerne les critères et les conditions autorisant ou non une promesse.

5.6. *Utilisation de la déposition du collaborateur de la justice comme moyen de preuve*

S'il est fait usage de la déposition faite par un collaborateur de la justice en tant que moyen de preuve dans le cadre de poursuites à l'encontre d'un tiers, le juge du fond doit être informé du caractère intéressé de cette déposition. Il serait injustifié que le juge prenne en considération une déposition et s'en serve pour acquiescer son intime conviction sans pouvoir pleinement apprécier la fiabilité de cette déposition.

En effet, une déposition qui n'est pas faite de manière désintéressée mais bien en échange d'une ré-

Zowel het rechtstreekse slachtoffer als de gesubrogeerde in diens rechten kunnen nog steeds hun vordering stellen voor de burgerlijke rechtbanken. Het wetsvoorstel bepaalt dat het ondertekenen van het memorandum in hoofde van de medewerker met het gerecht in dat geval een onweerlegbaar vermoeden van fout teweegbrengt.

5.5. *Coördinatie door de federale procureur*

Het wetsvoorstel voorziet in een coördinerende functie in hoofde van de federale procureur. Deze dient voorafgaandelijk op de hoogte te worden gesteld door de procureur des Konings van diens voornemen om een toezegging te doen aan een kandidaat-medewerker met het gerecht. De federale procureur zal advies uitbrengen betreffende de voorgenomen toezegging. Hij dient het memorandum mede te ondertekenen. De federale procureur zal een register bijhouden met alle memoranda die hem door de verschillende parketten worden overgemaakt.

Deze coördinatie is strikt noodzakelijk, in de eerste plaats om te vermijden dat personen in het ene arrondissement vervolgd worden en in het andere arrondissement voor dezelfde feiten genieten van een verval van strafvordering in het kader van deze regeling voor medewerkers met het gerecht. Tevens moet vermeden worden dat medewerkers met het gerecht voor hun getuigenis betreffende bepaalde feiten in verschillende arrondissementen meerdere toezeggingen bekomen. Daarnaast is het van wezenlijk belang dat een zekere uniformiteit wordt verzekerd aangaande de criteria en voorwaarden, waarin een toezegging al dan niet kan worden toegestaan.

5.6. *Aanwending van de getuigenverklaring van de medewerker met het gerecht als bewijsmiddel*

Indien een getuigenverklaring, afgelegd door een medewerker met het gerecht, bij de vervolging van een derde als bewijsmiddel wordt aangewend, dient de rechter ten gronde op de hoogte te zijn van het feit dat deze getuigenverklaring niet belangeloos werd afgelegd. Het zou onverantwoord zijn dat de rechter een getuigenverklaring in beschouwing neemt en aanwendt om tot zijn innerlijke overtuiging te komen, zonder de betrouwbaarheid van deze verklaring ten volle te kunnen beoordelen.

Een getuigenverklaring die niet belangeloos werd afgelegd, maar wel in ruil voor een belangrijke belo-

compense substantielle est, par définition, partiële et doit par conséquent être appréciée avec la plus grande circonspection.

C'est la raison pour laquelle le projet de loi prévoit qu'une copie certifiée conforme du memorandum contenant l'accord conclu entre le procureur du Roi ou le procureur fédéral et le collaborateur de la justice soit jointe au dossier répressif concernant les faits qui font l'objet d'une déposition du collaborateur de la justice. De même, il prévoit l'obligation de mentionner l'existence de cet accord dans chaque procès-verbal de déposition du collaborateur de la justice se rapportant à ces faits.

Ainsi, la juridiction de jugement qui apprécie la déposition comme moyen de preuve est informée, d'une part, du fait qu'elle a été obtenue dans le cadre du régime des collaborateurs de la justice et, d'autre part, de la nature et du contenu de l'accord. En effet, plus nombreuses seront les infractions pour lesquelles l'action publique a été déclarée éteinte et plus important sera le degré de gravité de ces infractions, plus la tentation sera grande pour le collaborateur de la justice de faire une déposition non sincère. La juridiction de jugement pourra, le cas échéant, décider que la déposition n'est pas fiable et qu'elle ne peut pas être prise en considération dans l'appréciation de la preuve.

La présence de ce memorandum dans le dossier répressif rendra également possible le débat contradictoire entre les parties au procès concernées (notamment dans le chef de la défense des personnes à charge desquelles le collaborateur de la justice a fait des dépositions).

6. Phase de fixation de la peine

Outre l'extinction de l'action publique, la proposition de loi prévoit également l'introduction d'une nouvelle cause d'excuse légale qui consiste à collaborer avec la justice dans le cadre de poursuites contre la criminalité grave et organisée en faisant une déposition à charge.

6.1. La systématique des causes d'excuse légales

Les causes d'excuse légales peuvent être définies comme des circonstances atténuantes prévues par la

ning, is immers per definitie gekleurd en dient derhalve met de grootste omzichtigheid te worden beoordeeld.

Daarom bepaalt het wetsontwerp dat een voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum houdende het akkoord tussen de procureur des Konings of de federale procureur en de medewerker met het gerecht aan het strafdossier aangaande de feiten waarover de medewerker met het gerecht een verklaring aflegt, dient te worden toegevoegd en dat in elk proces-verbaal van de getuigenverklaring van de medewerker met het gerecht met betrekking tot deze feiten melding moet worden gemaakt van het bestaan van dit akkoord.

Op deze manier wordt de vonnisrechter, die de getuigenverklaring als bewijsmiddel waardeert, op de hoogte gesteld, ten eerste van het feit zelf dat deze werd verkregen in het kader van de regeling voor medewerkers met het gerecht, en verder van de aard en de inhoud van het akkoord. Immers, hoe meer misdrijven vervallen werden verklaard en hoe ernstiger de graad van de deze misdrijven, des te groter zal de verleiding zijn voor de medewerker met het gerecht onoprechte getuigenverklaringen af te leggen. De vonnisrechter zal desgevallend kunnen besluiten dat de getuigenverklaring niet betrouwbaar is en er geen rekening mee kan worden gehouden bij de bewijswaardering.

Door de aanwezigheid van dit memorandum in het strafdossier zal tevens het tegensprekelijk debat tussen de betrokken procespartijen mogelijk worden gemaakt (met name in hoofde van de verdediging van de personen ten laste waarvan de medewerker met het gerecht verklaringen aflegde).

6. De straftoemingsfase

Naast het verval van de strafvordering voorziet het wetsvoorstel eveneens in het invoeren van een nieuwe wettelijke verschoningsgrond bestaande uit de samenwerking met justitie bij de vervolging van zware en georganiseerde criminaliteit door het afleggen van een belastende getuigenverklaring.

6.1. De systematiek van de wettelijke verschoningsgronden

De wettelijke verschoningsgronden kunnen worden omschreven als wettelijk bepaalde verzachtende om-

loi qui n'ont d'effet que sur la fixation de la peine et non sur l'infraction elle-même ni sur la culpabilité de l'auteur²⁵.

Les principales caractéristiques des causes d'excuse sont le caractère légal²⁶, le caractère contraignant²⁷, la définition spécifique²⁸ et le caractère personnel²⁹.

L'application d'une cause d'excuse dans le cadre de la fixation de la peine n'implique pas que l'infraction n'ait pas été commise en tant que telle, ni qu'il n'y ait aucune culpabilité dans le chef du condamné. Il ne s'agit pas d'une cause de justification. Dans le cas où le prévenu entre en ligne de compte pour l'application d'une cause d'excuse, seul le caractère punissable de l'infraction est influencé³⁰.

L'application de la cause d'excuse n'influence nullement l'exercice de l'action civile (contrairement aux causes de justification)³¹. Etant donné que la culpabilité ou la responsabilité n'est pas diminuée, le préjudicié peut, nonobstant la cause d'excuse, introduire son action au civil soit devant le juge pénal, soit devant le juge civil.

standigheden, die enkel uitwerking hebben op de straftoemeting en niet op het misdrijf zelf, noch op de schuld van de dader²⁵.

De voornaamste kenmerken van de verschoningsgronden zijn het wettelijk karakter²⁶, het verplichtend karakter²⁷, de bijzondere omschrijving²⁸ en het persoonlijk karakter²⁹.

De toepassing van een verschoningsgrond in het kader van de straftoemeting impliceert niet dat het misdrijf alsdusdanig niet gepleegd werd, of dat er in hoofde van de veroordeelde geen schuld zou bestaan. Het is geen rechtvaardigingsgrond. Enkel de strafwaardigheid wordt beïnvloed in het geval de beklaagde in aanmerking komt voor de toepassing van een verschoningsgrond³⁰.

De toepassing van de verschoningsgrond heeft op de uitoefening van de burgerlijke vordering geen enkele invloed (i.t.t. de rechtvaardigingsgronden)³¹. Aangezien de schuld of aansprakelijkheid niet verminderd wordt, kan de benadeelde niettegenstaande de verschoningsgrond hetzij voor de strafrechter, hetzij voor de burgerlijke rechter zijn burgerlijke vordering stellen.

²⁵ R. DECLERCQ, «Procedurale aspecten van de strafverminderende verschoningsgrond», dans *Liber amicorum Herman Bekaert*, Snoeck-Decaju & Zoon, Gand, 1977, 54-74; L. DUPONT et R. VERS-TRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, ACCO, Louvain, 1990, n° 507-5030 et 859-884; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Maklu, Anvers, 1998, 228-235.

²⁶ L'article 78 du Code pénal prévoit expressément que nul crime ou délit ne peut être excusé, si ce n'est dans les cas déterminés par la loi. Voir également à cet égard Cass., 16 février 1993, *Arr. Cass.*, 1993, 191.

²⁷ La loi impose au juge de répression l'obligation d'appliquer les causes d'excuse. Il convient de considérer que les causes d'excuse sont d'ordre public. Il en résulte que la juridiction de répression doit en apprécier d'office l'applicabilité éventuelle et que l'application de la cause d'excuse, du moins en théorie, n'est pas subordonnée à l'initiative de la défense. Le juge pénal peut exclusivement apprécier si le prévenu se trouve effectivement dans les conditions légales d'applicabilité de la cause d'excuse. Il s'agit toutefois d'une appréciation d'ordre purement légal, les considérations d'opportunité ne pouvant pas jouer de rôle à cet égard.

²⁸ Les causes d'excuse sont généralement réservées à des infractions spécifiques et ne doivent donc pas être définies d'une manière générale. Voir Cass., 29 janvier 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 588.

²⁹ Les causes d'excuse n'ont d'effet que sur les personnes auxquelles elles sont applicables, pas à leur coprévenus.

³⁰ Il existe dans la doctrine un débat quant à la question de savoir si existe ou non une différence essentielle entre, d'une part, les causes d'excuse atténuantes et, d'autre part, les causes d'excuse absolutoires. Selon certains, en ce qui concerne les causes d'excuse absolutoires, du fait de l'absence de caractère punissable de l'infraction, il n'y a concrètement plus d'infraction. Voir R. DECLERCQ, *l.c.*, 55.

³¹ Voir, par exemple, ce que prévoit expressément l'article 462 du Code pénal.

²⁵ R. DECLERCQ, «Procedurale aspecten van de strafverminderende verschoningsgrond», in *Liber amicorum Herman Bekaert*, Gent, Snoeck-Decaju & Zoon, 1977, 54-74; L. DUPONT et R. VERS-TRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, ACCO, 1990, nr. 507-5030 et 859-884; C. VAN DEN WYNGAERT, *Strafrecht en strafprocesrecht in hoofdlijnen*, Antwerpen, Maklu, 1998, 225-235.

²⁶ Art. 78 Sw. voorziet uitdrukkelijk dat geen misdrijf of wanbedrijf verschoond is dan in de gevallen bij de wet bepaald. Zie in dit verband ook Cass., 16 februari 1993, *Arr. Cass.*, 1993, 191.

²⁷ De wet legt de strafrechter de verplichte toepassing van de verschoningsgrond op. De verschoningsgronden dienen te worden beschouwd als zijnde van openbare orde. Dit heeft tot gevolg dat de vonnisrechter ambtshalve de eventuele toepasselijkheid ervan moet beoordelen en dat de toepassing van de verschoningsgrond, althans in theorie, niet afhankelijk is van het initiatief van de verdediging. De strafrechter kan uitsluitend beoordelen of de beklaagde zich inderdaad in de wettelijke voorwaarden van toepasselijkheid van de verschoningsgrond bevindt. Het betreft in deze echter een loutere legaliteitsbeoordeling, opportunitieitsoverwegingen mogen hierbij geen rol spelen.

²⁸ Verschoningsgronden worden doorgaans toegeschreven aan bijzondere misdrijven en worden dus niet op algemene wijze omschreven. Zie Cass., 29 januari 1974, *Arr. Cass.*, 1974, 588.

²⁹ De verschoningsgronden hebben enkel uitwerking op de personen op wie zij van toepassing zijn, niet op hun medebeklaagden.

³⁰ Er bestaat in de rechtsleer discussie over de vraag of er tussen de strafverminderende verschoningsgronden enerzijds en de strafuitsluitende verschoningsgronden anderzijds al dan niet een wezenlijk verschil bestaat. Volgens sommigen bestaat er bij de strafuitsluitende verschoningsgronden, wegens ontbreken van de strafwaardigheid, in concreto geen misdrijf meer. Zie R. DECLERCQ, *l.c.*, 55.

³¹ Zie bijvoorbeeld uitdrukkelijk art. 462 Sw.

La principale différence avec les circonstances atténuantes (art. 80-85 du Code pénal) réside dans le fait que ces dernières ne sont pas liées à une infraction spécifique, n'ont aucun caractère contraignant et ne sont pas définies par la loi.

Les causes d'excuse peuvent être soit absolutoires (par ex. un vol entre membres d'une même famille (art. 462 du Code pénal)), soit atténuantes (par ex., l'échec de l'attentat contre la vie du Roi (art. 103, § 2, du Code pénal)). DUPONT et VERSTRAETEN appellent les premières des causes d'excuse déterminantes, à savoir des circonstances définies par la loi qui enlèvent leur caractère punissable à un comportement passible d'une peine, même si les autres conditions sont remplies. Ils définissent les secondes comme des circonstances particulières définies par la loi qui, sans influencer la qualification de l'infraction commise dans ces conditions, donnent lieu à une réduction de peine fixée par la loi³².

Les causes d'excuse ne jouent pas seulement un rôle au niveau des juridictions de jugement. Elles interviennent déjà à un stade antérieur, au cours de l'instruction préparatoire et au niveau des juridictions d'instruction³³. L'article 2, alinéa 1er, de la loi du 4 octobre 1867 sur les circonstances atténuantes attribue à la chambre du conseil, dans les cas où, pour un crime, il y aurait lieu de ne prononcer qu'une peine correctionnelle, en raison de circonstances atténuantes ou pour cause d'excuse (excuses atténuantes), la compétence facultative de renvoyer le prévenu, par une ordonnance motivée, au tribunal correctionnel. Si la chambre du conseil constate une cause d'excuse absolutoire elle rend une ordonnance de renvoi des poursuites. L'article 2, alinéa 2, de la même loi, modifiée par la loi du 11 juillet 1994, attribue au ministère public, lorsque aucune instruction judiciaire n'a été requise, la compétence de citer ou de convoquer directement le prévenu d'un crime devant le tribunal correctionnel en indiquant les circonstances atténuantes ou la cause d'excuse, lorsqu'il estime qu'en raison de circonstances atténuantes ou d'une cause d'excuse il n'y a pas lieu de requérir une peine plus sévère qu'une peine correctionnelle (correctionnalisation directe). Le tribunal correctionnel, saisi par la voie d'une citation directe émanant du ministère public qui a pris en considération la cause d'excuse, appréciera l'applicabilité de la cause d'excuse invoquée.

Het voornaamste onderscheid met de verzachtende omstandigheden (art. 80-85 Sw.) bestaat erin dat deze laatste niet verbonden zijn aan een specifiek misdrijf, geen verplichtend karakter hebben en niet wettelijk bepaald zijn.

Een verschoningsgrond kan hetzij strafuitsluitend zijn (vb. diefstal tussen familieleden (art. 462 Sw.)), hetzij strafverminderend (vb. mislukking van de aanslag op de Koning (art. 103, 2 Sw.)). De eerste noemen DUPONT en VERSTRAETEN beslissende verschoningsgronden, met name wettelijk omschreven omstandigheden die de strafwaardigheid van een strafbaar gestelde gedraging opheffen, al zijn de overige voorwaarden vervuld, de tweede definiëren zij als bijzondere in de wet omschreven omstandigheden die, zonder de delictomschrijving van het misdrijf dat in die omstandigheden gepleegd werd te beïnvloeden, een wettelijk bepaalde strafvermindering voor gevolg hebben³².

De verschoningsgronden spelen niet alleen een rol op het niveau van de vonnisgerechten doch ook reeds in een vroeger stadium, tijdens het vooronderzoek en op het niveau van de onderzoeksgerechten³³. Art. 2, eerste lid, van de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden verleent aan de raadkamer, in de gevallen waarin er grond mocht zijn om wegens een misdaad alleen een correctionele straf uit te spreken wegens verzachtende omstandigheden of om reden van verschoning (strafverminderende verschoningsgronden), de facultatieve bevoegdheid bij een met reden omklede beschikking de verdachte naar de correctionele rechtbank te verwijzen. Indien de raadkamer een strafuitsluitende verschoningsgrond vaststelt, verleent zij een beschikking tot buitenvervolginstelling. Art. 2, tweede lid, van dezelfde wet zoals gewijzigd bij wet van 11 juli 1994, verleent aan het openbaar ministerie, wanneer er geen gerechtelijk onderzoek werd gevorderd, de bevoegdheid de beklagde wegens een misdaad rechtstreeks te dagvaarden of op te roepen voor de correctionele rechtbank met vermelding van de verzachtende omstandigheden of van de reden van verschoning, wanneer het van oordeel is dat er wegens verzachtende omstandigheden of om reden van verschoning geen grond is om een hogere straf te vorderen dan een correctionele straf (de rechtstreekse correctionalisering). De correctionele rechtbank, door het openbaar ministerie geadieerd bij wege van een rechtstreekse dagvaarding met inachtnaam van een verschoningsgrond, zal de toepasselijkheid van de aangevoerde verschoningsgrond beoordelen.

³² L. DUPONT et R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Acco, Louvain, 1990, 117-124.

³³ Voir en détail L. DUPONT et R. VERSTRAETEN, *o.c.*, 481-483; R. DECLERCQ, *l.c.*, 66.

³² L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *Handboek Belgisch Strafrecht*, Leuven, Acco, 1990, 117-124.

³³ Zie uitvoerig L. DUPONT en R. VERSTRAETEN, *o.c.*, 481-483; R. DECLERCQ, *l.c.*, 66.

Les causes d'excuse atténuantes peuvent dans une plus ou moins large mesure être combinées avec les dispositions réglant la fixation de la peine en matière de circonstances atténuantes, de circonstances aggravantes, de participation, de concours et de récidive.

En ce qui concerne la charge de la preuve, les mêmes règles s'appliquent tant pour les causes d'excuse que pour les causes de justification ou les circonstances atténuantes. La jurisprudence et la doctrine acceptent en majeure partie que sur ce point également la défense ait une 'charge d'allégation' qui consiste à démontrer que l'affirmation selon laquelle une cause d'excuse est applicable 'n'est pas dénuée de crédibilité'. Si elle y parvient, il appartient alors à la partie poursuivante de prouver que légalement la cause d'excuse ne peut pas être appliquée³⁴.

Une réduction du degré de la culpabilité [par ex., la provocation (art. 411-413 du Code pénal), l'ordre d'un supérieur (art. 152 et 260 du Code pénal)] forme généralement la ratio legis d'une cause d'excuse. Par ailleurs, des raisons d'opportunité, à savoir des considérations d'ordre crimino-politique dans certaines circonstances spécifiques peuvent être à la base d'une cause d'excuse. La dénonciation à l'autorité ou la collaboration avec la justice sont précisément les exemples types de causes d'excuse introduites par pure opportunité pour la politique en matière de poursuites pénales³⁵.

De nombreuses causes d'excuse qui reposent sur la dénonciation à l'autorité ou la collaboration avec la justice figurent déjà dans l'actuelle législation pénale³⁶, notamment :

- article 136 du Code pénal (infractions contre la sûreté de l'Etat) ;
- article 192 du Code pénal (certaines infractions contre la confiance publique) ;
- articles 299 et 300 du Code pénal (publication et distribution d'écrits sans indication du nom et du domicile de l'auteur ou de l'imprimeur) ;
- articles 303-304 du Code pénal (infraction aux lois et règlements sur les loteries, les maisons de jeu et les maisons de prêt sur gages) ;

De strafverminderende verschoningsgronden kunnen in meer of mindere mate gecombineerd worden met de straftoemeteringsbepalingen inzake verzachtende omstandigheden, verzwarende omstandigheden, deelneming, samenloop en herhaling.

Wat betreft de bewijslast inzake verschoningsgronden gelden dezelfde regels als die inzake rechtvaardigingsgronden of verzachtende omstandigheden. Het merendeel van de rechtspraak en de rechtsleer aanvaardt dat ook hier de verdediging minstens een «aanvoeringslast» heeft die erin bestaat aan te tonen dat de bewering dat een verschoningsgrond toepasselijk is, niet «van elke grond van geloofwaardigheid ontbloot is». Slaagt zij hierin, dan is het de taak van de vervolgende partij te bewijzen dat de verschoningsgrond niet wettelijk kan worden toegepast³⁴.

De ratio legis van een verschoningsgrond wordt meestal gevormd door een verminderde graad van schuld (vb. uitlokking of provocatie (art. 411-413 Sw.), hoger bevel (art. 152 en 260 Sw.)). Daarnaast kunnen echter ook opportuniteitsgronden, met name overwegingen van crimineel-politieke aard in bepaalde specifieke omstandigheden aan de basis liggen van een verschoningsgrond. Als typevoorbeeld van verschoningsgronden die werden ingevoerd uit loutere opportuiniteit voor het strafrechtelijk vervolgingsbeleid geldt nu precies de aangifte aan de overheid of de medewerking met het gerecht³⁵.

Tal van verschoningsgronden op grond van de aangifte aan de overheid of de medewerking met het gerecht zijn reeds in de bestaande strafwetgeving opgenomen³⁶, onder meer:

- artikel 136 Sw. (misdrijven tegen de veiligheid van de staat)
- artikel 192 Sw. (bepaalde misdrijven tegen de openbare trouw)
- artikel 299 en 300 Sw. (uitgeven of verspreiden van geschriften zonder vermelding van naam en woonplaats van de schrijver of van de drukker)
- artikel 303-304 Sw. (overtreding van de wetten en verordeningen op loterijen, speelhuizen en pandhuizen)

³⁴ Voir PH. TRAEST, *o.c.*, n° 406 et suiv.; R. DECLERCQ, *l.c.*, 66-67; Cass., 29 janvier 1974, *Pas.*, 1974, I, 564.

³⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 215.

³⁶ Une différence essentielle avec les causes d'excuse existantes réside dans le fait que le projet de loi offre au procureur du Roi la faculté de conclure un accord concernant la réquisition de l'application de la cause d'excuse (voir infra).

³⁴ Zie PH. TRAEST, *o.c.*, nr. 406 e.v.; R. DECLERCQ, *l.c.*, 66-67. Cass., 29 januari 1974, *Pas.*, 1974, I, 564.

³⁵ C. VAN DEN WYNGAERT, *o.c.*, 215.

³⁶ Een essentieel verschil met de bestaande verschoningsgronden is dat in het wetsontwerp in de mogelijkheid wordt voorzien dat de procureur des Konings een akkoord kan sluiten betreffende het vorderen van de toepassing van de verschoningsgrond (infra).

– article 326 du Code pénal (infractions relatives à des associations criminelles visant à commettre un attentat contre les personnes ou les propriétés)³⁷ ;

– articles 411-415 du Code pénal (homicide, blessures et coups excusables) ;

– article 5 de la loi du 12 mars 1958 concernant les crimes et délits portant atteinte aux institutions internationales) ;

– article 10, § 5, de la loi du 15 juillet 1985 relative à l'utilisation de substances à effet hormonal ou à effet anti-hormonal, à effet beta-adrénergique ou à effet stimulateur de production chez les animaux, remplacée par la loi du 11 juillet 1994, *M.B.* du 4 octobre 1994 (loi sur les hormones³⁸) ;

– article 6 de la loi du 24 février 1921 concernant le trafic des substances vénéneuses, soporifiques, stupéfiantes, désinfectantes ou antiseptiques, modifiée par la loi du 9 juillet 1975 (loi sur la drogue³⁹).

Le but de l'insertion de causes d'excuses tant absolutoires qu'atténuantes dans la loi (modifiée) sur la drogue ressort clairement de l'exposé des motifs où il est dit que : *inspirée par le souci de mener dans le domaine de la drogue une politique criminelle efficace, la loi en projet instaure, dans des conditions précises et strictement délimitées, une cause d'excuse au bénéfice du délinquant. Il est, en effet, apparu au gouvernement, qu'en ce domaine où, l'expérience le prouve, les infractions les plus graves sont commises par des par-*

– artikel 326 Sw.(misdrijven met betrekking tot misdadige verenigingen met het oogmerk om een aanslag te plegen op personen of op eigendommen)³⁷

– artikel 411-415 Sw. (verschoonbare doodslag, verschoonbare verwondingen en verschoonbare slagen)

– artikel 5 van de wet van 12 maart 1958 betreffende de misdaden en wanbedrijven die afbreuk doen aan de internationale instellingen

– artikel 10, § 5, van de wet 15 juli 1985 betreffende het gebruik bij dieren van stoffen met hormonale, anti-hormonale, beta-adrenergische of productiestimulerende werking, zoals volledig vervangen door wet van 11 juli 1994, *B.S.*, 4 oktober 1994 (hormonenwet³⁸)

– artikel 6 van de wet van de 24 februari 1921 betreffende het verhandelen van de gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen en antiseptica, zoals gewijzigd door de wet van 9 juli 1975 (Drugwet)³⁹.

Het doel van de inlassing van strafuitsluitende, dan wel strafverminderende verschoningsgronden in de (gewijzigde) drugwet blijkt duidelijk uit de memorie van toelichting, waar deze stelt: »*Gedreven door de zorg om op het gebied van de verdovende middelen een doeltreffende politiek te voeren, heeft men in het ontwerp van wet, onder precieze en welomlijnde voorwaarden, een verschoningsgrond ingevoerd ten gunste van de delinquent. De regering was immers van oordeel dat op een gebied waarop, naar blijkt uit de ervaring,*

³⁷ Les conditions particulièrement spécifiques et cumulatives sont caractéristiques : 1° la dénonciation doit s'effectuer avant toute tentative. La dénonciation à posteriori ne donne pas lieu à une exemption de peine. Cette cause d'excuse est dès lors plutôt axée sur la prévention que sur l'élucidation; 2° la dénonciation doit intervenir avant tout acte de poursuite.

³⁸ Une cause d'excuse a été récemment insérée dans la loi sur les hormones pour que dans la lutte contre le trafic d'hormones non seulement les éleveurs-utilisateurs mais également et surtout les trafiquants et les organisateurs du trafic puissent être poursuivis efficacement. Ce qui caractérise ce régime particulier des collaborateurs de la justice est que le caractère absolu ou atténuant de la cause d'excuse dépend du moment où la dénonciation est intervenue, à savoir selon le cas avant ou après le début des poursuites devant le tribunal correctionnel. Contrairement à la législation en matière de drogue, le collaborateur de la justice n'est pas tenu de faire a priori une dénonciation pour chaque acte de poursuite pour entrer en ligne de compte pour une réduction de peine.

³⁹ Concernant les conditions liées à l'application des causes d'excuse prévues à l'article 6 de la loi sur la drogue, voir A. DE NAUW, «Overzicht van rechtspraak - Tien jaar vernieuwde drugwet», *R.W.*, 1989-87, 833 et suiv.; A. DE NAUW, «Drugs», *A.P.R.*, 1998, 107-142; M. PREUMONT, «Un exemple de politique criminelle: la dénonciation, cause d'excuse prévue par l'article 6 de la loi du 24 février 1921 concernant le trafic des substances vénéneuses, soporifiques, stupéfiantes, désinfectantes ou antiseptiques», dans *Mélanges offerts à Robert Legros*, Ed. de l'Université de Bruxelles, Bruxelles, 1995, 499 et suiv.

³⁷ Kenmerkend zijn de bijzonder strenge cumulatieve voorwaarden: 1° de aangifte moet gebeuren vóór elke poging. De aangifte a posteriori geeft geen aanleiding tot strafuitsluiting. Deze verschoningsgrond is dan ook veeleer gericht op preventie dan op opheldering; 2° de aangifte moet gebeuren vóór elke daad van vervolging.

³⁸ Teneinde in de strijd tegen de illegale hormonenhandel niet enkel de veelhouders-gebruikers effectief te kunnen vervolgen, maar ook en vooral de handelaars en organisatoren van de hormonenhandel, werd recentelijk een verschoningsgrond ingebouwd in de hormonenwet. Kenmerkend voor deze bijzondere regeling voor medewerkers met het gerecht is dat de verschoningsgrond strafuitsluitend dan wel strafverminderend is afhankelijk van het feit of de aangifte gebeurde respectievelijk vóór of ná het begin van de vervolging voor de correctionele rechtbank. Van de medewerker met het gerecht wordt dus, in tegenstelling tot de drugwetgeving, niet a priori geëist dat hij voor elke daad van vervolging aangifte deed, opdat hij in aanmerking zou komen tot strafvermindering.

³⁹ Betreffende de voorwaarden die verbonden worden aan de toepassing van de verschoningsgronden in artikel 6 drugwet, zie A. DE NAUW, «Overzicht van rechtspraak - Tien jaar vernieuwde drugwet», *R.W.*, 1986-87, 833 e.v.; A. DE NAUW, «Tien jaar drugwet (1985-1995)», *R.W.*, 1996-97, 449 e.v.; A. DE NAUW, «Drugs», *A.P.R.*, 1998, 107-142; M. PREUMONT, «Un exemple de politique criminelle: la dénonciation, cause d'excuse prévue par l'article 6 de la loi du 24 février 1921 concernant le trafic des substances vénéneuses, soporifiques, stupéfiantes, désinfectantes ou antiseptiques», in *Mélanges offerts à Robert Legros*, Brussel, Ed. de l'Université de Bruxelles, 1995, 499 e.v.

ticipants à des associations bien organisées, qui agissent dans le plus grand secret et fréquemment sous le couvert d'activités honorables, il fallait trouver un moyen efficace pour faciliter la découverte de tous les coupables». La critique selon laquelle cette cause d'excuse constituerait une incitation immorale à la dénonciation a été rejetée par la Commission de la Justice et par le ministre de la Justice qui ont estimé qu'elle constitue sans aucun doute un moyen d'assurer à la loi en projet une efficacité plus grande, amplement justifiée par l'intérêt social éminent que représente la lutte contre le trafic des drogues»⁴⁰.

Dans la pratique, compte tenu des conditions très strictes imposées par le législateur et la jurisprudence pour l'application de la cause d'excuse, la dénonciation aux termes de l'article 6 de la loi sur la drogue semble très fréquemment rester lettre morte⁴¹. Il semble que les raisons principales de l'inefficacité de ce régime spécifique des collaborateurs de la justice soient⁴² :

- l'absence de possibilité de négociation préalable entre le ministère public et le collaborateur de la justice ;
- l'insuffisance de garanties pour le collaborateur de la justice de pouvoir réellement bénéficier d'une réduction ou exemption de peine ;
- la trop grande sévérité des exigences imposées en matière de dénonciation pour l'applicabilité de la cause d'excuse ;
- l'absence de mesure complémentaire visant à protéger l'intégrité physique du collaborateur de la justice et de son entourage proche.

Par l'application du régime des collaborateurs de la justice dans la phase de fixation de la peine, le système pénal belge a donc déjà acquis une certaine expérience, bien que la pratique montre que, pour les raisons exposées plus haut, l'application de ce régime est restée très limitée.

de zwaarste misdrijven gepleegd worden door leden van goed georganiseerde verenigingen, die in het diepste geheim optreden en zeer dikwijls onder de dek-mantel van achtbare bedrijvigheden, een doeltreffend middel moest worden gevonden om de ontdekking van alle schuldigen te vergemakkelijken». De kritiek dat deze verschoningsgrond een immorele aansporing zou vormen tot verklipping werd door de commissie voor de Justitie en door de minister van Justitie verworpen, die meenden dat het «ongetwijfeld een middel is om aan de ontworpen wet een grotere doeltreffendheid te verlenen welke ruimschoots gerechtvaardigd is ingevolge het hoger sociaal belang dat gemoeid is met de strijd tegen de sluikhandel in verdovende middelen»⁴⁰.

Gezien de zeer strikte voorwaarden die de wetgever en de rechtspraak stellen aan de toepassing van de verschoningsgrond, blijkt de aangifte overeenkomstig art. 6 Drugwet in de praktijk veelal dode letter te zijn⁴¹. De voornaamste redenen voor de onwerkzaamheid van deze specifieke regeling voor medewerkers met het gerecht blijken te zijn⁴²:

- geen mogelijkheid tot voorafgaandelijke onderhandeling tussen het openbaar ministerie en de medewerker met het gerecht;
- onvoldoende garanties in hoofde van de medewerker met het gerecht dat hij ook daadwerkelijk zal kunnen genieten van strafvermindering of strafuitsluiting;
- te strenge eisen ten aanzien van de aangifte voor de toepasbaarheid van de verschoningsgrond;
- het ontbreken van bijkomende maatregelen ter bescherming van de fysieke integriteit van de medewerker met het gerecht en zijn naaste omgeving.

Met de toepassing van een regeling voor medewerkers met het gerecht in de straftoemingsfase heeft het Belgisch strafrechtssysteem dus reeds enige ervaring, alhoewel de praktijk uitwijst dat de toepassing ervan op zeer beperkte schaal is gebleven, om de hierboven uiteengezette redenen.

⁴⁰ Doc. Sénat, 1970-71, n° 290, 5 et 6. Voir également W. BROSENS, «De wet en drugs», discours prononcé par l'avocat général à la séance d'ouverture solennelle de Cour d'appel d'Anvers le 1er septembre 1976, R.W., 1976-77, 1025, A. DE NAUW, «Drugs», A.P.R., 1998, 109-113.

⁴¹ M. PREUMONT, l.c., 514-516.

⁴² Ibid., 499 et suiv.

⁴⁰ Parl.St., Senaat, 1970-71, nr. 290, 5 en 6. Zie ook W. BROSENS, «De wet en drugs», rede uitgesproken door de advocaat-generaal op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen op 1 september 1976, R.W., 1976-77, 1025; A. DE NAUW, «Drugs», A.P.R., 1998, 109-113.

⁴¹ M. PREUMONT, l.c., 514-516.

⁴² Ibid., 499 e.v.

6.2. La cause d'excuse légale dans le cadre de la lutte contre le crime organisé et la criminalité grave

Compte tenu du principe de la proportionnalité, le procureur du Roi ou, le cas échéant, le procureur fédéral, peut promettre qu'il requerra l'application d'une cause d'excuse absolutoire ou seulement atténuante devant la juridiction de jugement. La condition de proportionnalité doit également être prise en compte lors de la fixation du taux de réduction de la peine.

Pour les infractions commises par le collaborateur de la justice, et pour lesquelles il peut éventuellement bénéficier d'une cause d'excuse, seule une limite supérieure a été fixée en ce qui concerne le champ d'application. Certaines infractions graves commises par le collaborateur de la justice ne peuvent dès lors pas être excusées. En revanche, les infractions les plus légères peuvent être excusées en échange d'informations. Par exemple, une personne qui fait une déposition sur une organisation criminelle et qui a été prise en flagrant délit de vol à l'étalage devrait pouvoir bénéficier d'une cause d'excuse lors de la détermination de la sanction même s'il n'y a aucune relation entre le vol et l'organisation criminelle.

Les dépositions faites par le collaborateur de la justice doivent être révélatrices et, dans les limites de ses connaissances, sincères et complètes.

L'objectif recherché est que la déposition faite par le collaborateur de la justice se rapporte à des auteurs ou des faits qui jusque là étaient encore inconnus de la justice ou pour lesquels on manquait de preuves pour pouvoir poursuivre. Etant donné que pour les causes d'excuse figurant dans la loi sur la drogue l'expérience a montré qu'il est difficile pour le juge de vérifier si cette condition est respectée⁴³, l'application de la cause d'excuse a par principe été subordonnée à la réquisition du ministère public⁴⁴. Celui-ci dispose généralement des informations nécessaires pour vérifier si la déposition est révélatrice ou non.

⁴³ Surtout si la déposition a été faite dans le cadre d'une instruction portant sur des faits dont la juridiction de jugement a été saisie.

⁴⁴ La proposition de loi modifiant les dispositions du Code pénal et du Code d'Instruction criminelle néerlandais relatives aux dépositions des témoins en échange d'une promesse du ministère public (promesses faites aux témoins en matière pénale) prévoit également que la réduction de la peine peut seulement être appliquée à la demande d'un «officier van justitie» (magistrat du ministère public).

6.2. De wettelijke verschoningsgrond in het kader van de strijd tegen de georganiseerde en de zware criminaliteit

Rekening houdend met het proportionaliteitsbeginsel, kan de procureur des Konings of, in voorkomend geval, de federale procureur, toezeggen om de toepassing van een strafuitsluitende dan wel slechts een strafverminderende verschoningsgrond te zullen vorderen voor de vonnisrechter. Ook bij de invulling van de graad van strafvermindering dient de proportionaliteitsvereiste in acht te worden genomen.

Wat betreft de misdrijven gepleegd door de medewerker met het gerecht, waarvoor hij eventueel kan genieten van het voordeel van een verschoningsgrond, werd het toepassingsgebied enkel naar boven toe begrensd. Een aantal ernstige misdrijven die gepleegd werden door de medewerker met het gerecht, kunnen derhalve niet verschoond worden. Anderzijds kunnen tot de meest lichte misdrijven verschoond worden in ruil voor het verstrekken van informatie. Zo zou bijvoorbeeld een persoon die een getuigenverklaring aflegt over een criminele organisatie en die betraapt werd op een winkeldiefstal, moeten kunnen genieten van een verschoningsgrond bij de bestraffing van die winkeldiefstal, ook al is er geen enkel verband tussen de winkeldiefstal en de criminele organisatie.

De door de medewerker met het gerecht afgelegde getuigenverklaringen dienen onthullend te zijn, en binnen de perken van zijn kennis, oprecht en volledig.

Het is de bedoeling dat de getuigenverklaring afgelegd door de medewerker met het gerecht betrekking heeft op daders of feiten, die voorheen niet bij het gerecht bekend waren, of waarover onvoldoende bewijs bestond om hen te vervolgen. Aangezien de ervaringen met de verschoningsgronden opgenomen in de Drugwet hebben aangetoond dat deze voorwaarde vaak moeilijk door de vonnisrechter kan worden getoetst⁴³, wordt de toepassing van de verschoningsgrond in beginsel afhankelijk gesteld van de vordering van het openbaar ministerie⁴⁴. Deze beschikt doorgaans wel over de nodige informatie om na te gaan of de verstrekte getuigenverklaring onthullend is.

⁴³ Vooral indien de getuigenverklaring werd afgelegd in het kader van een onderzoek naar feiten waaromtrent de vonnisrechter niet geadieerd werd.

⁴⁴ Ook in het Nederlandse voorstel van wet tot wijziging van het Wetboek van Strafrecht en het Wetboek van Strafvordering met betrekking tot verklaringen van getuigen die in ruil voor een toezegging van het openbaar ministerie zijn afgelegd (toezeggingen aan getuigen in strafzaken) wordt bepaald dat de strafvermindering slechts kan worden toegepast op vordering van de officier van justitie.

A cet égard, la proposition de loi a pour but de permettre au procureur du Roi ou, le cas échéant, au procureur fédéral d'évaluer à l'avance dans quelle mesure la déposition que souhaite faire le collaborateur de la justice sert l'intérêt public dans le cadre de la poursuite du crime organisé et de la criminalité grave et si les informations fournies par le collaborateur de la justice semblent justifier l'application d'une cause d'excuse en sa faveur. Dans l'affirmative, le procureur promettra au collaborateur de la justice de requérir l'application de la cause d'excuse. Cette promesse fera l'objet d'un mémorandum écrit qui offrira au collaborateur de la justice au moins la garantie que l'application de la cause d'excuse sera requise⁴⁵, sans impliquer qu'elle sera effectivement appliquée.

Se prononcer sur le bien-fondé de l'application de la cause d'excuse relève d'ailleurs de la compétence de la juridiction de jugement. Dans la mesure où le collaborateur de la justice invoque une déposition faite dans le cadre d'une autre procédure pénale, il est indiqué que le dossier répressif y afférent - ou du moins la partie pertinente de ce dossier - soit jointe au dossier répressif sur lequel la juridiction de jugement doit statuer.

Vu les expériences négatives auxquelles a donné lieu l'art. 6 de la loi sur la drogue (voir supra), la proposition de loi n'exige pas que les dépositions aient été faites avant toute poursuite contre le collaborateur de la justice. Il doit être possible d'appliquer la cause d'excuse même lorsque le collaborateur de la justice a fourni les informations seulement pendant l'instruction, voire après son renvoi ou sa citation à comparaître devant les juridictions de jugement.

Le collaborateur de la justice ne peut faire part, ni directement, ni indirectement, de la révélation aux auteurs concernés dans le but de leur donner la possibilité d'échapper à la justice.

En revanche, la proposition de loi n'exige pas pour l'application de la cause d'excuse que la poursuite des auteurs auxquels se rapportent les informations soit effectivement couronnée de succès. Il est possible, même si le collaborateur de la justice a fourni des informations révélatrices, sincères et complètes, que les poursuites se soldent par un échec pour des raisons indépendantes de sa volonté. En outre, s'il s'avère que les faits au sujet desquels le collaborateur de la justice a témoigné ne constituent pas une infraction commise

Ook hier beoogt het wetsvoorstel dat de procureur des Konings, respectievelijk de federale procureur, op voorhand beoordeelt in hoeverre de getuigenverklaring die de medewerker met het gerecht wenst af te leggen, het openbaar belang dient in het kader van de vervolging van zware en georganiseerde criminaliteit en of de door de medewerker met het gerecht geleverde informatie de toepassing van een verschoningsgrond ten gunste van de medewerker met het gerecht lijkt te verantwoorden. In positief geval zal hij aan de medewerker met het gerecht toezeggen dat hij de toepassing van de verschoningsgrond zal vorderen, welke toezegging het voorwerp zal uitmaken van een schriftelijk memorandum. Dit memorandum zal de medewerker met het gerecht minstens de garantie geven dat de toepassing van de verschoningsgrond gevorderd zal worden⁴⁵, doch niet dat deze effectief zal toegepast worden.

De beoordeling van de gegrondheid van de toepassing van de verschoningsgrond blijft immers de bevoegdheid van de vonnisrechter. In zoverre de medewerker met het gerecht zich beroept op een getuigenverklaring, afgelegd in een andere strafrechtelijke procedure, is het aangewezen dat hiertoe - minstens het relevante deel van - het desbetreffende strafdossier, wordt toegevoegd aan het strafdossier waarin de vonnisrechter uitspraak dient te doen.

Gezien de negatieve ervaringen in het kader van art. 6 Drugwet (supra), vereist het wetsvoorstel niet dat de getuigenverklaringen reeds werden verstrekt vóór elke vervolging van de medewerker met het gerecht. Ook indien de medewerker met het gerecht pas gedurende het gerechtelijk onderzoek, of zelfs na zijn verwijzing naar of dagvaarding voor de vonnisgerechten inlichtingen verstrekke, moet de toepassing van een verschoningsgrond mogelijk blijven.

De medewerker met het gerecht mag aan deze daders, rechtstreeks of onrechtstreeks, geen kennis geven van de onthulling, met de bedoeling dat deze zich alsnog aan het gerecht zouden kunnen onttrekken.

Daarentegen wordt in het wetsvoorstel als voorwaarde voor de toepassing van de verschoningsgrond niet weerhouden dat de vervolging van de daders over wie inlichtingen werden verstrekt ook daadwerkelijk tot een succesvol einde gebracht wordt. Het is immers mogelijk dat, ook al heeft de medewerker met het gerecht volledige, oprechte en onthullende inlichtingen verstrekt, de vervolging spaak loopt om redenen onafhankelijk van zijn wil. Bovendien is het zo dat, wanneer blijkt dat de feiten waarover de medewerker met

⁴⁵ L'article 6 de la loi sur la drogue n'offre pas cette garantie.

⁴⁵ Welke garantie in het kader van artikel 6 van de drugwet niet geboden wordt.

dans le cadre d'une organisation criminelle, le mémorandum reste néanmoins valide. Il va de soi que dans ce cas, le témoignage ne peut pas être utilisé comme preuve (voir article 20).

Dans ces cas également, la juridiction de jugement doit apprécier la fiabilité des dépositions faites par le collaborateur de la justice, doit être informé du fait que le collaborateur de la justice a déposé en échange de la promesse que l'application d'une cause d'excuse serait requise par le ministère public. À cet effet, la proposition de loi prévoit qu'une copie certifiée conforme du mémorandum contenant la promesse faite au collaborateur de la justice de requérir l'application de la cause d'excuse doit être jointe au dossier répressif relatif aux faits pour lesquels une déposition a été faite et qu'il doit en outre être fait mention de ce mémorandum dans chaque procès-verbal d'audition du collaborateur de la justice qui se rapporte à ces faits. Si un jugement ou un arrêt a déjà été rendu, dans lequel il a été statué sur l'application de la cause d'excuse, une copie certifiée conforme de ce jugement ou de cet arrêt doit également être jointe au dossier répressif.

7. Phase de l'exécution de la peine

Il doit également être possible d'obtenir de collaborateurs de la justice déjà condamnés des informations utiles pouvant servir à poursuivre des auteurs d'infractions impliqués dans le crime organisé ou la criminalité grave.

Le procureur du Roi ou, le cas échéant, le procureur fédéral peut promettre au candidat collaborateur de la justice déjà condamné, en échange d'une déposition, qu'il jouira d'un certain régime de faveur dans le cadre de l'exécution de sa peine, ce bien entendu dans les limites des compétences en la matière du procureur du Roi ou du procureur fédéral.

Ainsi, on peut notamment penser à la promesse qu'il ne sera pas procédé à l'exécution de la peine ou qu'une décision favorable sera prise en matière de semi-détention ou d'arrêts de fin de semaine ou encore à la promesse qu'un avis favorable sera rendu en ce qui concerne la libération conditionnelle, la grâce ou la reprise de l'exécution de la peine.

het gerecht een getuigenverklaring heeft afgelegd, geen misdrijf uitmaken dat gepleegd werd in het kader van een criminele organisatie, het memorandum niettemin rechtsgeldig blijkt. Uiteraard kan in dat geval de getuigenverklaring niet als bewijs gebruikt worden (zie artikel 20).

Ook hier dient de vonnisrechter, die de betrouwbaarheid van de getuigenverklaringen, verstrekt door de medewerker met het gerecht, moet beoordelen, op de hoogte te worden gesteld dat deze de betrokken verklaringen heeft afgelegd in ruil voor de belofte dat de toepassing van een verschoningsgrond zou gevorderd worden door het openbaar ministerie. Daartoe werd in het wetsvoorstel voorzien dat een voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum waarin aan de medewerker met het gerecht de vordering van de toepassing van de verschoningsgrond werd toegezegd, aan het strafdossier nopens de feiten waaromtrent een verklaring werd afgelegd, dient te worden toegevoegd en dat dit memorandum bovendien moet worden vermeld in elk proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht met betrekking tot deze feiten. Werd reeds een vonnis of arrest geveld, waarbij over de toepassing van de verschoningsgrond werd geoordeeld, dan dient ook daarvan een voor eensluidend verklaard afschrift aan het strafdossier te worden toegevoegd.

7. De strafuitvoeringsfase

Ook ten aanzien van reeds veroordeelde medewerkers met het gerecht moet de mogelijkheid open blijven om nuttige inlichtingen te bekomen, die kunnen bijdragen tot de vervolging van georganiseerde en zware criminaliteit.

De procureur des Konings of, in voorkomend geval, de federale procureur kan daarom toezeggen aan de veroordeelde kandidaat-medewerker met het gerecht dat deze, in ruil voor het afleggen van een getuigenverklaring, een bepaalde gunst zal genieten in het kader van de strafuitvoering, dit uiteraard binnen de perken van de bevoegdheid terzake van de procureur des Konings/federale procureur.

Zo kan onder meer gedacht worden aan de toezegging dat niet tot de strafuitvoering zal worden overgegaan, dat een gunstige beslissing zal worden genomen inzake beperkte hechtenis of weekendarrest of dat een gunstig advies zal worden verstrekt inzake voorwaardelijke invrijheidsstelling, genade of overname van strafuitvoering.

Cette promesse doit être consignée dans un mémorandum écrit afin d'offrir des garanties suffisantes au collaborateur de la justice.

Le mémorandum écrit doit être porté à la connaissance des juridictions de jugement qui seront amenées à apprécier la fiabilité de la déposition du collaborateur de la justice condamné. C'est dans cette optique que la proposition de loi prévoit que le mémorandum doit, sous peine de nullité, être joint au dossier répressif relatif aux faits au sujet desquels une déposition a été faite et doit être mentionné dans chaque procès-verbal d'audition du collaborateur de la justice.

COMMENTAIRE DES ARTICLES

Section 1 : la promesse de l'extinction de l'action publique

Cette section règle le régime des collaborateurs de la justice au niveau de l'action publique.

Article 2

L'article 2 fixe les conditions auxquelles l'extinction de l'action publique peut être promise au collaborateur de la justice. Il s'agit de conditions cumulatives. Si ces conditions ne sont pas remplies, aucune extinction de l'action publique ne peut être promise ; le cas échéant, il peut être décidé d'accorder un classement sans suite conformément à l'article 28^{quater} du Code d'Instruction criminelle. La condition de subsidiarité n'est remplie que si l'instruction concernant les faits a nécessité le recours au régime des collaborateurs de la justice sous la forme concrète qui a été adoptée et si les autres moyens d'instruction concernant ces faits n'ont pas suffi pour faire apparaître la vérité. Ceci implique qu'une extinction de l'action publique ne peut être produite valablement si une faveur moins grande, telle que la promesse de requérir une cause d'excuse, aurait pu suffire pour obtenir la déposition du collaborateur de la justice. La question de savoir s'il est satisfait au principe de proportionnalité - externe et interne - doit être appréciée à la lumière des circonstances concrètes du cas considéré.

Deze toezegging dient te worden opgenomen in een schriftelijk memorandum teneinde aan de medewerker met het gerecht de nodige garanties te bieden.

Het schriftelijke memorandum dient ter kennis te worden gebracht van de vonnisgerechten die over de betrouwbaarheid van de verklaring van de veroordeelde medewerker met het gerecht zullen oordelen. Daartoe werd in het wetsvoorstel voorzien dat het memorandum, op straffe van nietigheid, dient te worden toegevoegd aan het strafdossier nopens de feiten waaromtrent een getuigenverklaring werd afgelegd en moet worden vermeld in het proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht.

ARTIKELSGEWIJZE TOELICHTING

Afdeling 1 : de toezegging tot verval van de strafvordering

Deze afdeling voert een regeling voor medewerkers met het gerecht in op het niveau van de strafvervolgging.

Artikel 2

In artikel 2 worden de voorwaarden vastgelegd waaronder een verval van strafvordering kan worden toegezegd aan een medewerker met het gerecht. Het betreffen cumulatieve voorwaarden. Is hieraan niet voldaan, dan kan geen verval van strafvordering worden toegezegd; wel kan desgevallend tot een sepot worden besloten overeenkomstig artikel 28^{quater} van het Wetboek van Strafvordering. Er is slechts voldaan aan de vereiste van subsidiariteit, wanneer het onderzoek naar de feiten de *in concreto* getroffen regeling voor medewerkers met het gerecht vereiste en de overige middelen van onderzoek naar deze feiten niet volstonden om de waarheid aan de dag te brengen. Dit impliceert dat een verval van strafvordering niet rechtsgeldig kan worden toegezegd indien een minder verregaande gunst, zoals de belofte om een verschoningsgrond te zullen vorderen, had volstaan om de gewenste getuigenverklaring van de medewerker met het gerecht te bekomen. De vraag of aan het beginsel van - externe en interne - proportionaliteit is voldaan, dient beoordeeld te worden met inachtneming van de concrete omstandigheden van het voorliggende geval.

L'extinction de l'action publique peut exclusivement être promise par l'instance chargée d'exercer l'action publique dans le dossier du collaborateur de la justice ; il s'agit, selon le cas, du procureur du Roi ou du procureur fédéral. L'article 5, §§ 2 et 3 attribue en outre au procureur fédéral une mission générale de coordination empêchant le procureur du Roi de faire des promesses au collaborateur de la justice sans avoir préalablement demandé l'avis du procureur fédéral quant à l'existence d'éventuelles objections à une telle promesse. Le procureur fédéral doit d'ailleurs signer l'accord passé entre les parties. Par conséquent, dans le premier cas, le procureur fédéral agit dans le cadre du pouvoir qui lui est conféré par l'article 144*bis*, § 2, 1°, du Code judiciaire ; dans le second cas, il agit dans le cadre de la mission qui lui est confiée conformément à l'article 144*bis*, § 2, 2°, du Code judiciaire.

Si les faits à propos desquels le collaborateur de la justice déposera sont en cours d'instruction, il va de soi que l'avis du juge d'instruction concerné devra également être requis. Il est d'ailleurs la personne la mieux placée pour juger si la déposition faite par le collaborateur de la justice est nécessaire ou non pour faire apparaître la vérité dans l'instruction qu'il mène et par conséquent, si une des conditions essentielles est remplie pour pouvoir promettre l'extinction de l'action publique.

Bien entendu, il est recommandé, le cas échéant, de se concerter préalablement avec le juge d'instruction chargé d'instruire l'infraction dont le collaborateur de la justice est inculpé avant de promettre une extinction de l'action publique.

Art. 3

L'article 3 prévoit une protection des droits des victimes et des subrogés dans leurs droits.

Art. 4

L'article 4 prévoit la possibilité de confisquer des objets susceptibles de confiscation lorsqu'une extinc-

Het verval van strafvordering kan uitsluitend worden toegezegd door diegene die bevoegd is om de strafvordering uit te oefenen in het dossier van de medewerker met het gerecht, naargelang het geval de procureur des Konings, dan wel de federale procureur. In artikel 5, §§ 2 en 3 wordt bovendien een algemeen coördinerende functie toegekend aan de federale procureur, tengevolge waarvan de procureur des Konings geen toezegging kan doen aan een medewerker met het gerecht, zonder advies in te winnen bij de federale procureur nopens het bestaan van eventuele bezwaren tegen dergelijke toezegging; immers dient laatstgenoemde het akkoord tussen partijen mede te ondertekenen. In het eerste geval handelt de federale procureur derhalve in het kader van de bevoegdheid, hem toegekend door artikel 144*bis*, § 2, 1° van het Gerechtelijk Wetboek; in het tweede geval handelt hij in het kader van de opdracht die hem door artikel 144*bis*, § 2, 2° van het Gerechtelijk Wetboek wordt opgelegd.

Indien een gerechtelijk onderzoek lopende is naar de feiten waaromtrent de medewerker met het gerecht een getuigenverklaring zal afleggen, spreekt het vanzelf dat ook het advies dient te worden ingewonnen van de onderzoeksrechter in kwestie. Immers is hij de best geplaatste persoon om te oordelen of de door de medewerker met het gerecht af te leggen verklaring al dan niet nodig is om de waarheid aan het licht te brengen in het door hem gevoerde onderzoek en of derhalve is voldaan aan een van de essentiële voorwaarden voor de toezegging van een verval van strafvordering.

Het verdient uiteraard tevens aanbeveling voorafgaandelijk overleg te plegen omtrent de toezegging van een verval van strafvordering, met de onderzoeksrechter die desgevallend zou zijn belast met het gerechtelijk onderzoek naar het misdrijf waarvan de medewerker met het gerecht wordt verdacht.

Art. 3

Artikel 3 voorziet in een bescherming van de rechten van de slachtoffers en de in hun rechten gesubrogeerden.

Art. 4

Artikel 4 bepaalt de mogelijkheid tot verbeurdverklaring van de zaken die hiervoor in aanmerking

tion de l'action publique a été promise. Il s'agit d'une disposition analogue à celles des articles 216*bis* et 216*ter* du Code d'Instruction criminelle qui concernent respectivement la transaction et la médiation pénale.

Art. 5

L'article 5, § 1 prévoit l'obligation de consigner dans un memorandum écrit l'accord passé entre le ministre public et le collaborateur de la justice. Il détermine également quelles mentions doivent y figurer sous peine de nullité du memorandum et de l'accord passé.

L'article 5, § 2 prévoit que le memorandum doit être établi en trois exemplaires au moins. Un exemplaire est remis au collaborateur de la justice après signature, un deuxième exemplaire reste en la possession du magistrat de parquet qui a fait la promesse - c'est-à-dire du procureur du Roi ou du procureur fédéral selon le cas - et un troisième exemplaire est joint au dossier répressif relatif à l'infraction dont le collaborateur de la justice est inculpé. Les trois exemplaires sont signés par le collaborateur de la justice, par le procureur fédéral dans le cadre de la mission spéciale de coordination mentionnée à l'article 5 et par le magistrat de parquet qui a fait la promesse (en fait, cette dernière signature n'est pertinente que lorsque c'est le procureur du Roi qui a fait la promesse). A partir de ce moment l'action publique s'éteint, sous réserve de l'application des articles 7 et 8.

L'article 5, § 3 prévoit un rôle de coordination dans le chef du procureur fédéral. Afin de pouvoir remplir convenablement cette mission, il tient un registre de tous les mémorandums dans lesquels figure une promesse d'extinction de l'action publique. Lorsqu'une telle promesse émane de lui, il est automatiquement en possession d'un exemplaire du memorandum sur la base du paragraphe précédent. En revanche, si c'est le procureur du Roi qui a fait la promesse d'extinction de l'action publique, une copie certifiée conforme du memorandum devra être transmise au procureur fédéral. L'objectif est de tenir un registre systématique permettant de contrôler manière rapide et efficace si le collaborateur de la justice en question a déjà reçu une promesse ailleurs et contre quelle information.

komen, in geval een verval van strafvordering wordt toegezegd. Het betreft een regeling, analoog aan deze bedoeld in de artikelen 216*bis* en 216*ter* van het Wetboek van Strafvordering inzake de minnelijke schikking, respectievelijk de bemiddeling in strafzaken.

Art. 5

In artikel 5, § 1 wordt de verplichting opgelegd om het akkoord tussen het openbaar ministerie en de medewerker met het gerecht vast te leggen in een schriftelijk memorandum. Tevens wordt bepaald welke vermeldingen dergelijk memorandum dient te bevatten, op straffe van nietigheid van het memorandum en het erin vervatte akkoord.

Artikel 5, § 2 bepaalt dat het memorandum wordt opgesteld in minstens drie exemplaren, waarvan er, na ondertekening, één wordt overhandigd aan de medewerker met het gerecht, één in het bezit blijft van de toezeggende parketmagistraat - d.w.z. naargelang het geval de procureur des Konings of de federale procureur - en één wordt toegevoegd aan het strafdossier betreffende het misdrijf waarvan de medewerker met het gerecht wordt verdacht. Elk van deze exemplaren wordt ondertekend door de medewerker met het gerecht, door de federale procureur in het kader van diens bijzondere coördinerende bevoegdheid waarvan sprake in artikel 5, en door de toezeggende parketmagistraat (*de facto* is dit uiteraard enkel relevant wanneer de toezegging door de procureur des Konings werd gedaan). Vanaf dit ogenblik vervalt de strafvordering, onder voorbehoud van de toepassing van de artikelen 7 en 8.

Artikel 5, § 3 voorziet in een coördinerende rol voor de federale procureur. Teneinde deze functie naar behoren te kunnen vervullen, houdt hij alle memoranda waarin een verval van strafvordering werd toegezegd, bij in een register. In zoverre dergelijke toezegging van hemzelf afkomstig is, is hij op grond van de vorige paragraaf automatisch reeds in het bezit van een exemplaar van het memorandum. Heeft daarentegen de procureur des Konings het verval van de strafvordering toegezegd, dan zal hiertoe een voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum aan de federale procureur dienen te worden overgezonden. Het is de bedoeling dat een gesystematiseerd register wordt opgemaakt, waardoor op een snelle en efficiënte wijze kan gecontroleerd worden of de medewerker met het gerecht in kwestie reeds elders een toezegging heeft gekregen en voor welke informatie.

Art. 6

Conformément au présent article, chaque fois qu'il y a promesse d'extinction de l'action publique, une instruction doit être ouverte dans l'affaire dans le cadre de laquelle le collaborateur de la justice fait, contre cette promesse, des dépositions. Cette obligation vise à garantir que la validité de la promesse faite par le ministère public soit en tous les cas contrôlée par une instance judiciaire. En effet, le ministère public se voit retirer la possibilité de classer sans suite l'affaire dans le cadre de laquelle le collaborateur de la justice a fait des dépositions.

Le juge d'instruction, ou le service de police requis par lui, entend le collaborateur de la justice relative aux faits à propos desquels il a promis de déposer. Le procès-verbal de cette audition doit faire mention du mémorandum sous peine de nullité de l'audition. Une copie certifiée conforme du mémorandum doit en outre être jointe au dossier répressif relatif aux faits concernés, sous peine de nullité des dépositions du collaborateur de la justice. Cette disposition doit permettre au juge appelé à apprécier la force probante de la déposition de savoir que l'audition s'inscrit dans le cadre du régime des collaborateurs de la justice et quel était le contenu exact de l'accord passé entre le parquet et le collaborateur de la justice.

Art. 7

L'article 7 règle le cas dans lequel le parquet promet une extinction de l'action publique alors que l'affaire dans le cadre de laquelle le collaborateur de la justice est poursuivi est déjà à l'instruction. Dans ce cas, le procureur du Roi ou, le cas échéant, le procureur fédéral, doit informer le juge d'instruction concerné de la promesse et du mémorandum.

Si le collaborateur de la justice est le seul inculpé dans l'instruction, le juge d'instruction sera en pratique amené à constater que l'instruction est complète après quoi il transmettra le dossier au procureur du Roi ou, le cas échéant, au procureur fédéral. S'il y a plusieurs inculpés, le juge d'instruction devra d'abord achever son instruction avant de transmettre le dossier. Le procureur du Roi ou, le cas échéant, le procureur fédéral requiert ensuite le règlement de la procédure. La chambre du conseil doit alors vérifier si la promesse faite

Art. 6

Overeenkomstig dit artikel moet, telkens een verval van strafvordering wordt toegezegd, een gerechtelijk onderzoek geopend worden in de zaak waarover de medewerker met het gerecht in ruil voor deze toezegging verklaringen aflegt. Deze verplichting strekt ertoe te garanderen dat de rechtsgeldigheid van de toezegging door het openbaar ministerie in elk geval door een rechterlijke instantie wordt gecontroleerd. Immers wordt het openbaar ministerie de mogelijkheid ontnomen om de zaak waarover de medewerker met het gerecht verklaringen heeft afgelegd, te seponeren.

De onderzoeksrechter, of de door hem gevorderde politiedienst, verhoort de medewerker met het gerecht omtrent de feiten waarover hij heeft toegezegd een getuigenverklaring af te leggen. In het proces-verbaal van dit verhoor dient melding gemaakt te worden van het memorandum op straffe van nietigheid van dit verhoor. Een voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum moet bovendien worden toegevoegd aan het strafdossier betreffende de betrokken feiten, op straffe van nietigheid van de getuigenverklaringen van de medewerker met het gerecht. Dit alles moet de rechter die de bewijswaarde van de getuigenverklaring dient te waarderen, toelaten te weten dat deze in het kader van een regeling voor medewerkers met het gerecht werd afgelegd, en wat de inhoud van het akkoord tussen parket en medewerker met het gerecht precies was.

Art. 7

Artikel 7 regelt het geval waarin een verval van strafvordering wordt toegezegd door het parket, terwijl reeds een gerechtelijk onderzoek loopt nopens de zaak in het kader waarvan de medewerker met het gerecht wordt vervolgd. In dat geval dient de procureur des Konings, respectievelijk de federale procureur, kennis te geven aan de betrokken onderzoeksrechter van de toezegging en het memorandum.

Indien de medewerker met het gerecht de enige verdachte is in het onderzoek, zal dit er in de praktijk toe leiden dat de onderzoeksrechter zal vaststellen dat het onderzoek voltooid is, waarna hij het dossier zal mededelen aan de procureur des Konings of, in voorkomend geval, aan de federale procureur. Zijn er meerdere verdachten, dan zal de onderzoeksrechter zijn onderzoek eerst dienen te voltooien, alvorens het dossier mede te delen. De procureur des Konings, respectievelijk de federale procureur, vordert dan de regeling

par le ministère public est valide, c'est-à-dire si les conditions légales de promesse d'extinction de l'action publique sont réunies, si le mémorandum a été établi valablement et si l'accord qui y figure a été respecté par le collaborateur de la justice, ce qui n'est pas le cas dans les circonstances énumérées à l'article 8. Plus particulièrement en ce qui concerne les conditions de proportionnalité et de subsidiarité, il semble indiqué de ne pas faire retomber les conséquences du non-respect de ces conditions sur la personne du collaborateur de la justice. Il s'agit d'ailleurs de l'appréciation de l'opportunité dont est chargé le ministère public lors de la conclusion de l'accord. La méconnaissance de ces principes a cependant pour conséquence que la déposition faite par le collaborateur de la justice ne peut pas être utilisée comme preuve. Ce contrôle doit toutefois être effectué dans le cadre de la procédure où la déposition du collaborateur de la justice est utilisée.

Si la chambre du conseil estime - dans les limites précitées - que la promesse n'est pas régulière ou que le mémorandum n'est pas valide, ou encore que le collaborateur de la justice n'a pas respecté l'accord, le collaborateur de la justice peut être renvoyé devant la juridiction de jugement ou la chambre du conseil peut décider que l'affaire n'est pas en état d'être jugée parce que l'instruction n'est pas complète, sur quoi soit le procureur du Roi, soit le procureur fédéral, requiert des actes d'instruction supplémentaires.

Dans le cas contraire, l'extinction de l'action publique doit être constatée dans le chef du collaborateur de la justice qui doit faire l'objet d'un renvoi des poursuites. S'il s'avérait dans un stade ultérieur que le collaborateur de la justice viole ou a violé l'accord, le ministère public peut, nonobstant le renvoi des poursuites, reprendre les poursuites en application de l'article 8. Dans ce cas, les irrégularités commises vis-à-vis de l'accord sont considérées comme de nouvelles charges au sens de l'article 247 du Code d'Instruction criminelle. A ce propos, on peut renvoyer à la définition que donne R. DECLERCQ de la notion de nouvelles charges⁴⁶ : *L'article 247 du Code d'Instruction criminelle définit de manière assez compliquée les éléments qui, comme nouvelles charges, peuvent donner lieu à la réouverture de l'instruction. Toutefois, cette définition n'est pas exhaustive. Sont visées toutes les données dont la juridiction d'instruction n'avait pas con-*

der rechtspleging. De raadkamer dient daarbij na te gaan of de door het openbaar ministerie gedane toezegging rechtmatig is en met name of de wettelijke voorwaarden voor de toezegging van een verval van strafvordering voorhanden zijn, of het memorandum rechtsgeldig werd opgesteld en of het erin vastgelegde akkoord werd nageleefd door de medewerker met het gerecht. Dit laatste is niet het geval in de door artikel 8 opgesomde omstandigheden. Meer specifiek wat betreft de gestelde vereisten van proportionaliteit en subsidiariteit, lijkt het aangewezen de gevolgen van de niet-naleving ervan niet te laten terechtkomen op de persoon van de medewerker met het gerecht. Het gaat hier immers om een opportuiniteitsbeoordeling die door het openbaar ministerie dient te worden gemaakt bij het sluiten van het akkoord. Wel leidt de miskennis van deze beginselen ertoe dat de door de medewerker met het gerecht afgelegde verklaring niet als bewijs kan worden gebruikt. Deze controle dient evenwel te worden verricht in het kader van de procedure waarin de verklaring van de medewerker met het gerecht wordt aangewend.

Oordeelt de raadkamer - binnen voormelde grenzen - dat de toezegging onwettig of het memorandum niet rechtsgeldig is of dat de medewerker met het gerecht het akkoord niet heeft nageleefd, kan de medewerker met het gerecht verwezen worden naar een vonnis-gerecht, of de raadkamer kan besluiten dat de zaak niet in staat van wijzen is omdat het onderzoek niet volledig is, waarop de procureur des Konings, hetzij de federale procureur, bijkomende onderzoekshandelingen vordert.

In het omgekeerde geval moet het verval van de strafvordering vastgesteld worden voor de medewerker met het gerecht en dient hij buitenvervolgning gesteld te worden. Indien later alsnog zou blijken dat de medewerker met het gerecht het akkoord schendt of heeft geschonden, kan het openbaar ministerie, niettegenstaande de buitenvervolginstelling, met toepassing van artikel 8 de vervolging hervatten. In dat geval worden de in het licht van het akkoord begane onregelmatigheden beschouwd als nieuwe bezwaren in de zin van artikel 247 van het Wetboek van Strafvordering. Ter zake kan worden verwezen naar de omschrijving die R. DECLERCQ geeft van het begrip 'nieuwe bezwaren' ⁴⁶: «*Artikel 247 Sv. geeft een vrij omslachtige omschrijving van wat, als nieuwe bezwaren, het heropenen van het gerechtelijk onderzoek tot gevolg kan hebben. Maar die voorstelling heeft niets exhaustiefs. Bedoeld worden alle gegevens waarvan het onderzoeks-*

⁴⁶ R. DECLERCQ, Onderzoeksgerechten, A.P.R., Story-Scientia, Deurne, 1993, n°s 318 et 320.

⁴⁶ R. DECLERCQ, Onderzoeksgerechten, A.P.R., Deurne, Story-Scientia, 1993, nrs. 318 en 320.

naissance et qui peuvent laisser croire que l'instruction sur la responsabilité pénale peut être utilement poursuivie et qu'un inculpé pourrait entrer en ligne de compte pour être renvoyé devant la juridiction de jugement. Ainsi, DECLERCQ estime que l'instruction peut également être rouverte après une ordonnance de la chambre du conseil prononçant, sur des bases juridiques, au bénéfice de l'inculpé le renvoi des poursuites (pour cause de prescription, p.ex.) lorsque de nouveaux éléments de fait sont apportés et justifient que l'affaire soit considérée sous un nouvel angle. La procédure à suivre est en principe celle décrite à l'article 248 du Code d'Instruction criminelle. Dans la pratique, on constate toutefois que la procédure compliquée prévue audit article est habituellement «téléscopée» en ce sens que le ministère public peut directement demander au juge d'instruction, en cas de nouvelles charges, de rouvrir l'instruction et aux juridictions d'instruction, seulement après que l'instruction aura été achevée, de vérifier si les nouvelles charges suffisent.⁴⁷ C'est pour ces raisons que la proposition de loi prévoit que le procureur du Roi ou le procureur fédéral peut, s'il constate qu'une des conditions de l'article 8 est remplie, demander directement au juge d'instruction d'accomplir des actes d'instruction supplémentaires.

Art. 8

L'article 8 fixe les bases sur lesquelles le ministère public peut poursuivre malgré une promesse préalable consignée dans le memorandum. C'est notamment le cas lorsque le collaborateur de la justice a fait des déclarations incomplètes dans les limites de ses connaissances et de l'accord. Le ministère public ne pourra dès lors pas décider d'entamer des poursuites contre le collaborateur de la justice parce qu'il n'a pas fait de déposition relative à des faits dont il était au courant lorsque le collaborateur de la justice n'a pas promis de déposer au sujet de ces faits.

Art. 9

L'article 9 détermine la tâche de la juridiction de jugement dans l'hypothèse où elle est saisie par le ministère public d'une affaire dans laquelle le régime des collaborateurs de la justice a été appliqué, mais où le memorandum ne semble pas valide, ou encore où l'accord convenu n'a pas été respecté par le collaborateur

⁴⁷ Ibid., 322.

gerecht geen kennis had en die kunnen doen geloven dat het onderzoek over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid met nut kan worden voortgezet en dat een verdachte in aanmerking zou komen om naar het vonnisgerecht te worden verwezen.» Zo kan het onderzoek volgens DECLERCQ ook heropend worden na een beschikking van de raadkamer die de verdachte op juridische gronden buiten vervolging stelt (bv. wegens verjaring), wanneer er nieuwe feitelijke gegevens ter kennis zijn gekomen die een andere kijk op de zaak wettigen. De te volgen procedure is dus in principe deze, voorgeschreven door artikel 248 van het Wetboek van Strafvordering. In de praktijk wordt evenwel vastgesteld dat de omslachtige procedure van voornoemd artikel gewoonlijk «getelescopeerd» wordt, in die zin dat het openbaar ministerie in geval van nieuwe bezwaren rechtstreeks de onderzoeksrechter vordert om het onderzoek weer op te nemen en de onderzoeksgerechten pas na voltooiing van het onderzoek worden aangesproken, teneinde na te gaan of de nieuwe bezwaren volstaan.⁴⁷ Om deze redenen wordt in het wetsvoorstel bepaald dat de procureur des Konings of de federale procureur, die vaststelt dat een van de omstandigheden van artikel 8 voorhanden is, rechtstreeks de onderzoeksrechter kan vorderen om bijkomende onderzoekshandelingen te stellen.

Art. 8

Artikel 8 bepaalt de gronden waarop het openbaar ministerie, ondanks een eerder in een memorandum vastgelegde toezegging, niettemin tot vervolging kan overgaan. Dit is onder meer het geval wanneer de medewerker met het gerecht onvolledige verklaringen heeft afgelegd binnen de perken van zijn kennis en van het akkoord. Zo zal het openbaar ministerie niet kunnen beslissen om alsnog tot vervolging over te gaan, vanuit de overweging dat de medewerker met het gerecht geen verklaringen heeft afgelegd omtrent feiten waarvan hij wel degelijk op de hoogte was, doch waarover hij niet heeft toegezegd een verklaring te zullen afleggen.

Art. 9

Artikel 9 bepaalt de taak van het vonnisgerecht, waarbij het openbaar ministerie een zaak aanhangig maakt waarin een regeling voor medewerkers met het gerecht werd getroffen, doch het memorandum niet rechtsgeldig blijkt te zijn of het erin vastgelegde akkoord niet werd nageleefd door de medewerker met

⁴⁷ Ibid., 322.

de la justice, de sorte que les poursuites ont été reprises par application de l'article 8. Dans ce cas, la juridiction de jugement doit apprécier d'office la régularité de la promesse (étant entendu qu'un éventuel non-respect des conditions de proportionnalité et/ou de subsidiarité ne peut entraîner de sanction pour le collaborateur de la justice⁴⁸), la validité du mémorandum et le respect de l'accord par le collaborateur de la justice. Cette objection vaut tant en cas de citation directe que lorsque l'inculpé est renvoyé par les juridictions d'instruction, sauf si l'article 235bis, § 5, du Code d'Instruction criminelle est d'application, c'est-à-dire lorsque la chambre des mises en accusation a déjà examiné le motif d'extinction de l'action publique, le collaborateur de la justice ne peut plus faire valoir une nouvelle fois devant le juge du fond que l'action publique est éteinte conformément à l'accord.

L'appréciation de la juridiction de jugement concerne uniquement la légalité, non l'opportunité. Si le juge constate que les conditions requises pour une promesse d'extinction de l'action publique sont réunies, que le mémorandum a été établi valablement et que l'accord qui y figure a été respecté, la juridiction de jugement doit déclarer l'action publique éteinte.

Art. 10

Conformément à l'article 10, le ministère public peut uniquement promettre une extinction de l'action publique tant qu'une juridiction de jugement n'a pas été saisie du dossier répressif relatif à l'infraction commise par le collaborateur de la justice.

Section 2 : la promesse d'absolution ou d'atténuation de peine

Cette section contient des dispositions concernant le régime des collaborateurs de la justice au niveau de la fixation de la peine.

Art. 11

Conformément à l'article 11, un tel régime signifie que le procureur du Roi ou le procureur fédéral - selon que l'un ou l'autre est compétent pour exercer l'action publique dans le dossier répressif du collaborateur de la justice - peut promettre sous certaines conditions qu'il requerra l'application d'une cause d'excuse abso-

⁴⁸ Supra.

het gerecht, zodat met toepassing van artikel 8 de vervolging werd hernomen. In dat geval dient het vonnisgerecht ambtshalve te oordelen over de rechtmatigheid van de toezegging (met dien verstande dat een eventuele schending van de vereisten van proportionaliteit en/of subsidiariteit niet kan worden gesanctioneerd in hoofde van de medewerker met het gerecht⁴⁸), over de rechtsgeldigheid van het memorandum en over de naleving van het akkoord door de medewerker met het gerecht. Dit geldt zowel in geval van rechtstreekse dagvaarding, als wanneer de verdachte door de onderzoeksgerechten is verwezen, tenzij wanneer artikel 235bis, § 5 van het Wetboek van Strafvordering van toepassing is. Wanneer met name de kamer van inbeschuldigingstelling de grond van verval van de strafvordering reeds heeft onderzocht, kan de medewerker met het gerecht niet nogmaals voor de feitenrechter opwerpen dat op grond van het akkoord de strafvordering vervallen is.

De beoordeling door het vonnisgerecht betreft louter de legaliteit, niet de opportuniteit. Stelt de vonnisrechter vast dat de voorwaarden voor de toezegging van een verval van strafvordering voorhanden zijn, dat het memorandum rechtsgeldig is opgemaakt en dat het erin vastgelegde akkoord werd gerespecteerd, dan dient deze de strafvordering vervallen te verklaren.

Art. 10

Conform artikel 10 kan het openbaar ministerie slechts een verval van strafvordering toekennen, zolang het strafdossier omtrent het door de medewerker met het gerecht gepleegde misdrijf, niet aanhangig werd gemaakt bij een vonnisgerecht.

Afdeling 2 : de toezegging tot strafuitsluiting of strafvermindering

Deze afdeling voorziet in een regeling voor medewerkers met het gerecht op het niveau van de straftoemeting.

Art. 11

Volgens artikel 11 bestaat dergelijke regeling erin dat de procureur des Konings, dan wel de federale procureur - naargelang wie bevoegd is om de strafvordering uit te oefenen in het strafdossier van de medewerker met het gerecht - onder bepaalde voorwaarden kan toezeggen de toepassing van een strafuitsluitende, dan

⁴⁸ Supra.

lutoire ou atténuante dans le chef du collaborateur de la justice devant la juridiction de jugement qui est ou sera saisie du dossier dans lequel le collaborateur de la justice est poursuivi.

Pareil régime peut être adopté tant qu'il n'a pas été prononcé de condamnation pénale à charge du collaborateur de la justice dans l'affaire en question, ce dès la phase de l'instruction, notamment dans l'hypothèse où le procureur du Roi estime que l'extinction de l'action publique en échange de dépositions à faire par le collaborateur de la justice est une récompense injustifiée, vu les circonstances concrètes de l'affaire.

L'accord entre le procureur du Roi et le collaborateur de la justice doit figurer dans un mémorandum écrit. Cette consignation par écrit de l'accord constitue une importante garantie pour le collaborateur de la justice ainsi que la clause selon laquelle le collaborateur de la justice peut demander lui-même l'application de la cause d'excuse - bien que cette demande appartienne en principe au ministère public : si malgré une promesse antérieure le ministère public négligeait de demander l'application de la cause d'excuse convenue, le collaborateur de la justice peut, conformément au mémorandum, faire la demande lui-même en renvoyant aux termes du mémorandum. Si cette faculté n'était pas prévue pour le collaborateur de la justice et si dès lors seul le ministère public pouvait demander l'application de la cause d'excuse, le juge n'aurait pas été compétent en cas de négligence du ministère public pour statuer sur la cause d'excuse concernée.

Quoi qu'il en soit, le ministère public peut uniquement garantir que l'application d'une cause d'excuse sera demandée et non qu'elle sera accordée. En effet, il appartiendra toujours à la juridiction de jugement de décider s'il est répondu aux conditions légales d'exemption de peine ou de réduction de peine. Il n'appartient toutefois pas à cette juridiction d'en apprécier l'opportunité : une fois qu'il constate que les conditions d'application de la cause d'excuse sont réunies, il doit accorder l'exemption de peine ou la réduction de peine, selon ce qui a été convenu entre le collaborateur de la justice et le procureur du Roi ou le procureur fédéral. Le droit d'opter pour l'exemption de peine ou pour la réduction de peine est de la compétence exclusive du procureur du Roi ou, le cas échéant, du procureur fédéral et non de la juridiction de jugement, laquelle est liée par les termes de l'accord.

wel een strafverminderende verschoningsgrond te zullen vorderen voor de medewerker met het gerecht, voor het vonnisgerecht waarbij de zaak waarin de medewerker met het gerecht wordt vervolgd, aanhangig is of zal worden gemaakt.

Dergelijke regeling kan worden getroffen zolang geen strafrechtelijke veroordeling werd uitgesproken lastens de medewerker met het gerecht in de betrokken zaak, en dit reeds vanaf de fase van het onderzoek, namelijk wanneer de procureur des Konings een verval van strafvordering een onverantwoorde beloning zou achten voor de door de medewerker met het gerecht af te leggen verklaringen, gelet op de concrete omstandigheden van de zaak.

Het akkoord tussen de procureur des Konings en de medewerker met het gerecht dient te worden vastgelegd in een schriftelijk memorandum. Deze schriftelijke neerslag van het akkoord vormt een belangrijke garantie voor de medewerker met het gerecht, samen met de voorziening dat de medewerker met het gerecht zelf om de toepassing van de verschoningsgrond kan verzoeken - al berust deze vordering in beginsel bij het openbaar ministerie: indien het openbaar ministerie namelijk, niettegenstaande een eerder gedane toezegging, zou nalaten om de toepassing van de overeengekomen verschoningsgrond te vorderen, kan de medewerker met het gerecht hier zelf om verzoeken onder verwijzing naar en conform de termen van het memorandum. Was in deze mogelijkheid niet voorzien voor de medewerker met het gerecht en kon derhalve uitsluitend het openbaar ministerie de toepassing van de verschoningsgrond vorderen, dan zou de rechter in geval van nalatigheid van het openbaar ministerie niet bevoegd geweest zijn om over de kwestieuze verschoningsgrond te oordelen.

Hoe dan ook kan het openbaar ministerie enkel garanderen de toepassing van een verschoningsgrond te zullen vorderen, niet dat deze ook effectief zal worden toegepast. De vonnisrechter zal immers steeds nog dienen te beoordelen of aan de wettelijke voorwaarden voor de strafuitsluiting of -vermindering is voldaan. Er is evenwel geen ruimte voor een opportuiniteitsbeoordeling door de vonnisrechter : eens deze vaststelt dat de voorwaarden voor de toepassing van de verschoningsgrond voorhanden zijn, moet hij, naargelang hetgeen werd overeengekomen tussen de medewerker met het gerecht en de procureur des Konings, respectievelijk de federale procureur, de strafuitsluiting, dan wel de strafvermindering toekennen. Dit keuzerecht tussen de strafuitsluiting en de strafvermindering behoort tot de exclusieve bevoegdheid van de procureur des Konings of, in voorkomend geval, van de federale procureur, en ligt niet in de macht van de vonnisrechter, die gebonden is door het akkoord.

La mesure de la réduction de la peine également est déterminée exclusivement dans les termes de l'accord.

Art. 12

L'article 12 fixe les conditions formelles qui doivent être respectées lors de l'établissement du mémorandum.

L'article 12, § 3, attribue une fonction de coordination au procureur fédéral.

Art. 13

L'article 13 règle l'audition du collaborateur de la justice concernant les faits à propos desquels il s'est engagé à faire une déposition et indique les conditions formelles à respecter à cet égard. L'objet de ces formalités est d'informer efficacement la juridiction de jugement, qui doit apprécier la valeur probante de la déposition, des circonstances dans lesquelles cette déposition a été faite.

Art. 14

Conformément à l'article 14, lorsqu'il a déjà été rendu un jugement ou un arrêt dans lequel il est statué sur l'application d'une cause d'excuse requise dans le cadre du régime des collaborateurs de la justice, il convient également de joindre au dossier répressif une copie déclarée conforme de ce jugement ou de cet arrêt, ce à nouveau à peine de nullité des dépositions du collaborateur de la justice. En effet, ce jugement ou cet arrêt est également pertinent pour évaluer la valeur probante des dépositions du collaborateur de la justice, par exemple lorsqu'il y est jugé que l'application de la cause d'excuse doit être refusée parce que le collaborateur de la justice a fait des dépositions mensongères. Il doit également être fait mention de ce jugement ou de cet arrêt dans chaque procès-verbal d'audition du collaborateur de la justice concernant les faits à propos desquels il s'est engagé à faire une déposition, ce à peine de nullité de ladite audition.

Ook de mate van strafvermindering wordt enkel en alleen bepaald door de termen van het akkoord.

Art. 12

Het artikel 12 bepaalt de formele vereisten die in acht moeten worden genomen bij het opmaken van het memorandum.

Het artikel 12, § 3, voorziet in een coördinerende functie in hoofde van de federale procureur.

Art 13

Artikel 13 regelt het verhoor van de medewerker met het gerecht omtrent de feiten waarover hij heeft toegezegd een getuigenverklaring af te zullen leggen, evenals de formele vereisten waaraan in dit verband dient te worden voldaan. Deze formaliteiten beogen de vonnisrechter die de bewijswaarde van de getuigenverklaring dient te waarderen, afdoende te informeren nopens de omstandigheden waarin deze werd afgelegd.

Art. 14

Conform artikel 14 dient, wanneer reeds in een vonnis of arrest uitspraak werd gedaan over de toepassing van een in het kader van een regeling voor medewerkers met het gerecht gevorderde verschoningsgrond, eveneens een voor eensluidend verklaard afschrift van dit vonnis of arrest te worden toegevoegd aan het strafdossier en dit opnieuw op straffe van nietigheid van de getuigenverklaringen van de medewerker met het gerecht. Ook deze uitspraak is immers relevant om de bewijswaarde van de door de medewerker met het gerecht afgelegde getuigenverklaringen te evalueren, bijvoorbeeld wanneer in dit vonnis of arrest zou zijn geoordeeld dat de toepassing van de verschoningsgrond dient te worden geweigerd omdat de medewerker met het gerecht leugenachtige verklaringen heeft afgelegd. Tevens dient van dit vonnis of arrest melding te worden gemaakt in elk proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht nopens de feiten, waarover hij heeft toegezegd een getuigenverklaring te zullen afleggen, op straffe van nietigheid van dit verhoor.

Art. 15

L'article 15 décrit la mission du juge qui doit statuer dans l'affaire où le collaborateur de la justice est poursuivi. Ce juge est tenu d'examiner d'office si la promesse a été faite régulièrement par le ministère public si, en d'autres termes, les conditions légales requises pour faire une telle promesse sont réunies si le mémorandum a été rédigé valablement et si l'accord qui y est prévu a été respecté par le collaborateur de la justice. Tel n'est pas le cas lorsque le collaborateur de la justice n'a pas observé certaines conditions fixées dans le mémorandum, lorsqu'il a fait des déclarations non sincères, non révélatrices ou - dans les limites de ses connaissances et de l'accord - incomplètes, lorsqu'il a fait disparaître ou a essayé de faire disparaître des preuves relatives aux faits à propos desquels il devait faire une déposition ou en cas de collusion. Il faut rappeler que la méconnaissance des conditions de subsidiarité et/ou de proportionnalité ne peut être interprétée négativement pour le collaborateur de la justice (voir supra).

Section 3 : la promesse dans le cadre de l'exécution de la peine

Cette section contient des dispositions concernant le régime des collaborateurs de la justice au niveau de l'exécution de la peine.

Art. 16

L'article 16 expose les conditions sous lesquelles une faveur peut être promise au niveau de l'exécution de la peine. Le régime visé peut uniquement être appliqué à l'égard de personnes qui ont déjà été condamnées, indépendamment toutefois du fait que l'exécution de la peine a déjà commencé ou non.

Art. 17

L'article 17 fixe les conditions formelles auxquelles doit répondre le mémorandum dans lequel doit être fixé par écrit l'accord entre le ministère public et le collaborateur de la justice.

L'article 17, § 3, attribue une fonction de coordination au procureur fédéral.

Art. 15

Artikel 15 omschrijft de taak van de rechter die uitspraak dient te doen in de zaak waarin de medewerker met het gerecht is vervolgd. Deze dient ambtshalve na te gaan of de toezegging door het openbaar ministerie rechtmatig is gedaan en of met andere woorden de wettelijke voorwaarden voor het doen van dergelijke toezegging voorhanden zijn, of het memorandum rechtsgeeldig is opgemaakt en of het erin vastgelegde akkoord is nageleefd door de medewerker met het gerecht. Dit laatste is niet het geval wanneer de medewerker met het gerecht de in het memorandum bepaalde voorwaarden niet heeft nageleefd, wanneer hij onoprechte, niet-onthullende of - binnen de perken van zijn kennis en van het akkoord - onvolledige verklaringen heeft afgelegd, wanneer hij bewijzen heeft (pogen te) laten verdwijnen met betrekking tot de feiten waaromtrent hij een verklaring diende af te leggen of in geval van collusie. Er weze aan herinnerd dat de miskennis van de vereisten van subsidiariteit en/of proportionaliteit de medewerker met het gerecht niet ten kwade kan geduid worden (supra).

Afdeling 3 : de toezegging in het kader van de strafuitvoering

Deze afdeling voert een regeling voor medewerkers met het gerecht in op het niveau van de strafuitvoering.

Art. 16

Artikel 16 formuleert de voorwaarden waaronder een gunst op het niveau van de strafuitvoering kan worden toegezegd. Dergelijke regeling kan slechts worden getroffen ten aanzien van personen die reeds werden veroordeeld, evenwel ongeacht of de strafuitvoering al dan niet reeds werd aangevat.

Art. 17

In artikel 17 worden de formele vereisten bepaald waaraan het memorandum dient te voldoen, waarin het akkoord tussen openbaar ministerie en medewerker met het gerecht schriftelijk moet worden vastgelegd.

Artikel 17, § 3, voorziet in een coördinerende functie voor de federale procureur.

Art. 18

L'article 18 règle l'audition du collaborateur de la justice concernant les faits à propos desquels il s'est engagé à faire une déposition et indique les conditions formelles à respecter à cet égard.

Art. 19

L'article 19 prévoit dans quelles circonstances l'accord entre le ministère public et le collaborateur de la justice est annulé. L'objectif est de charger les tribunaux d'exécution des peines, dès qu'ils auront été créés, de vérifier si à la lumière des conditions légales la promesse du ministère public est régulière ou si le memorandum a été établi valablement et si l'accord a été exécuté correctement par le collaborateur de la justice.

Dispositions diverses

Art. 20 et 21

Les articles 20 et 21 prévoient un système de preuve minimale légale conformément auquel la déposition d'un collaborateur de la justice ne peut être prise en considération à titre de preuve d'une infraction que si cette déposition est amplement étayée par des preuves d'autre nature.

En outre, le témoignage d'un collaborateurs de la justice peut, conformément à l'article 20, seulement servir à établir une infraction commise dans le cadre d'une organisation criminelle, telle qu'elle est visée à l'article 324*bis* du Code pénal, ou une infraction visée aux articles 136*bis*, 136*ter* et 136*quater* du Code pénal.

En d'autres mots, les informations fournies à l'occasion d'un témoignage d'un collaborateurs de la justice peuvent donner lieu à des poursuites du chef d'autres infractions que celles précitées, mais les témoignages d'un collaborateurs de la justice ne peuvent pas servir de preuves dans le cadre des poursuites relatives à ces autres infractions. On s'écarte ici du droit commun. Si l'on compare, par exemple, l'écoute et la perquisition, il est vrai que les résultats d'une écoute téléphonique effectuée en vue d'apporter la preuve d'une infraction contenue dans la liste de l'article 90*ter* peuvent effectivement être utilisées en tant que preuve pour des infractions ne faisant pas partie de cette liste, à condition que l'écoute téléphonique ait été effectuée

Art. 18

Artikel 18 regelt het verhoor van de medewerker met het gerecht omtrent de feiten waarover hij heeft toegezegd een getuigenverklaring te zullen afleggen en de formele vereisten waaraan in dit verband dient te worden voldaan.

Art. 19

Artikel 19 bepaalt in welke omstandigheden het akkoord tussen het openbaar ministerie en de medewerker met het gerecht vervalt. Het is de bedoeling dat eens de strafuitvoeringsrechtbanken zijn opgericht, deze ermee belast worden erover te waken of de toezegging door het openbaar ministerie rechtmatig is in het licht van de door de wet gestelde voorwaarden, of het memorandum rechtsgeldig werd opgesteld en of het akkoord correct werd uitgevoerd door de medewerker met het gerecht.

Diverse bepalingen

Art. 20 en 21

De artikelen 20 en 21 voorzien in een bijzonder wettelijk bewijsminimum, ingevolge waarvan een getuigenverklaring van een medewerker met het gerecht slechts als bewijs van een misdrijf kan in aanmerking genomen worden, indien deze in belangrijke mate steun vindt in andersoortige bewijzen.

Bovendien kan overeenkomstig artikel 20 de getuigenverklaring van een medewerker met het gerecht enkel gebruikt worden als bewijs van een misdrijf, gepleegd in het kader van een criminele organisatie zoals bedoeld in artikel 324*bis* van het Strafwetboek of van een misdrijf zoals omschreven in de artikelen 136*bis*, 136*ter* en 136*quater* van het Stafwetboek.

Dit geldt onverminderd het bepaalde in artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering. Inlichtingen, verstrekt ter gelegenheid van een getuigenverklaring van een medewerker met het gerecht, kunnen met andere woorden wel aanleiding geven tot een vervolging wegens andere misdrijven dan de voormelde, doch de getuigenverklaringen van een medewerker met het gerecht op zich kunnen niet strekken tot bewijs in het kader van de vervolging van die andere misdrijven. Hierbij wordt afgeweken van het gemeenrecht. Wanneer men de vergelijking maakt met bijvoorbeeld de telefoontap en de huiszoeking, is het zo dat de resultaten van een telefoontap uitgevoerd met het oog op de bewijslevering van een misdrijf van de lijst van artikel

de manière régulière et ne se soit pas écartée de son but. Il en va de même pour les perquisitions régulières : si une perquisition met à jour des indices d'une infraction qui ne faisait pas l'objet de la perquisition, le procureur du Roi en est averti, conformément à l'article 29 du Code d'instruction criminelle, mais ceci n'exclut pas que les indices découverts lors de la perquisition peuvent être utilisés comme preuve pour cette infraction, toujours à condition que la perquisition ait été effectuée de manière régulière et ne se soit pas écartée de son but.

Art. 22

La déposition d'un collaborateur de la justice doit, par définition, être traitée avec la plus grande circonspection étant donné qu'elle n'est pas faite de manière complètement désintéressée mais est récompensée par un avantage pénal. C'est pourquoi il convient de garantir au maximum la possibilité de contredire cette déposition. L'article 22 interdit dès lors le cumul du statut de collaborateur de la justice et du statut de témoin anonyme, que l'anonymat soit partiel ou complet, étant donné que ce cumul a été considéré comme une limitation trop drastique des droits de la défense.

L'utilité du système des collaborateurs de la justice peut toutefois fortement être mise en doute si des mesures protectionnelles d'accompagnement font défaut. C'est la raison pour laquelle le présent article prévoit que le régime de protection qui a été élaboré peut notamment être appliqué aux témoins avec des antécédents criminels. Lorsqu'un collaborateur de la justice a besoin d'être protégé, la procédure complète prévue pour les témoins criminels doit alors être suivie. Cela s'applique également lorsqu'une extinction de l'action publique lui a été promise. Il reste toutefois impossible de permettre au collaborateur de la justice de témoigner dans l'anonymat complet ou même partiel. La proposition de loi le prévoit expressément.

Art. 23

L'article 23 prévoit que le Parlement évalue et contrôle chaque année l'application de la présente loi.

90ter, wél als bewijs gebruikt kan worden voor misdrijven die niet in deze lijst zijn opgenomen, op voorwaarde dat de telefoontap regelmatig werd uitgevoerd en niet van zijn doel werd afgewend. Hetzelfde geldt voor de regelmatig uitgevoerde huiszoeking: indien tijdens een huiszoeking sporen aangetroffen worden van een misdrijf dat niet het voorwerp uitmaakte van de huiszoeking, wordt de procureur des Konings overeenkomstig artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering op de hoogte gebracht, maar sluit verder niets uit dat de tijdens de huiszoeking aangetroffen sporen als bewijs voor dat misdrijf worden gebruikt, andermaal op voorwaarde dat de huiszoeking regelmatig werd uitgevoerd en niet van haar doel werd afgewend.

Art. 22

De getuigenis van een medewerker met het gerecht moet per definitie met de grootste omzichtigheid behandeld worden, vermits deze niet volledig onbaatzuchtig wordt afgelegd, doch daarentegen beloond wordt met een strafrechtelijk voordeel. Een maximale tegensprekelijkheid dient daarom te worden gegarandeerd. Artikel 22 verbiedt dan ook de cumulatie tussen het statuut van medewerker met het gerecht en statuut van gedeeltelijk of volledige anonieme getuige, daar dit een te drastische beperking geacht werd van de rechten van de verdediging.

Het nut van het instituut van de medewerkers met het gerecht kan echter sterk betwijfeld worden bij gebrek aan begeleidende beschermingsmaatregelen. Daarom bepaalt dit artikel dat de beschermingsregeling die is uitgewerkt onder meer kan toegepast worden op getuigen met criminele antecedenten. Indien een medewerker met het gerecht bescherming behoeft, dan dient dus de volledige procedure te worden gevolgd waarin voorzien is voor criminele getuigen. Dit geldt ook indien hem een verval van de strafvordering is toegezegd. Het blijft evenwel onmogelijk om een medewerker met het gerecht volledige of zelfs gedeeltelijke anonimiteit toe te kennen. Dit wordt uitdrukkelijk in het wetsvoorstel ingeschreven.

Art. 23

Artikel 23 voorziet in een jaarlijkse evaluatie van en controle op de toepassing van onderhavige wet, door het Parlement.

Martine Taelman (VLD)
Fons Bordinon (VLD)
Claude Marinower (VLD)

PROPOSITION DE LOI**CHAPITRE Ier****Disposition générale****Article 1er**

La présente loi règle une matière visée à l'article 78 de la Constitution.

CHAPITRE II**Le recours aux collaborateurs de la justice dans le cadre de l'enquête pénale***Section 1ère**Promesse d'extinction de l'action publique***Art. 2**

Le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, peut, en respectant les principes de proportionnalité et de subsidiarité, promettre à l'auteur présumé d'une contravention, d'un délit ou d'un crime visé à l'article 2, § 3, de la loi du 4 octobre 1867 sur les circonstances atténuantes que, si cette personne, ci-après appelée le collaborateur de la justice, témoigne au sujet des faits visés au deuxième alinéa, l'action publique concernant l'infraction dont elle est inculpée sera éteinte dès la signature du mémorandum visé à l'article 5, sous réserve de l'application des articles 7 et 8.

Le témoignage peut exclusivement donner lieu à l'extinction de l'action publique s'il existe des indices précis et sérieux indiquant que les faits qui feront l'objet du témoignage constituent une infraction commise dans le cadre d'une organisation criminelle définie à l'article 324bis du Code pénal ou une infraction visée aux articles 136bis, 136ter et 136^{quater} du Code pénal.

Lorsqu'un juge d'instruction a été requis d'instruire les faits au sujet desquels le collaborateur de la justice va témoigner, le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, demande au juge d'instruction compétent un avis relatif à la promesse.

WETSVOORSTEL**HOOFDSTUK I****Algemene bepaling****Artikel 1**

Deze wet regelt een aangelegenheid als bedoeld in artikel 78 van de Grondwet.

HOOFDSTUK II**Het gebruik van medewerkers met het gerecht in het strafrechtelijk onderzoek***Afdeling 1**De toezegging tot verval van de strafvordering***Art. 2**

De procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, kan met inachtneming van de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit aan de vermoedelijke dader van een overtreding, een wanbedrijf of een in artikel 2, § 3, van de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden bedoelde misdaad, toezeggen dat, wanneer deze persoon, verder de medewerker met het gerecht genoemd, een getuigenverklaring aflegt omtrent de in het tweede lid bedoelde feiten, de strafvordering met betrekking tot het misdrijf waarvan deze persoon wordt verdacht, zal vervallen vanaf de ondertekening van het in artikel 5 bedoelde memorandum, onder voorbehoud van de toepassing van de artikelen 7 en 8.

Het afleggen van een getuigenverklaring kan uitsluitend aanleiding geven tot verval van strafvordering indien er precieze en ernstige aanwijzingen bestaan dat de feiten waarover een getuigenverklaring zal worden afgelegd een misdrijf uitmaken, gepleegd in het kader van een criminele organisatie zoals omschreven in artikel 324bis van het Strafwetboek, of een misdrijf zoals bedoeld in de artikelen 136bis, 136ter en 136^{quater} van het Strafwetboek.

Wanneer een onderzoeksrechter belast werd met een gerechtelijk onderzoek met betrekking tot de feiten waarover de medewerker met het gerecht een getuigenverklaring zal afleggen, vraagt de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, aan de bevoegde onderzoeksrechter een advies over de toezegging.

Art. 3

Le dommage éventuellement causé à autrui par le collaborateur de la justice à l'occasion de l'infraction visée à l'article 2, premier alinéa, doit être entièrement réparé avant que la promesse ne puisse être faite. Toutefois, la promesse peut également être faite si le collaborateur de la justice a reconnu dans le mémorandum visé à l'article 5 sa responsabilité civile pour le fait générateur du dommage. En tous les cas, la victime peut faire valoir ses droits devant le tribunal compétent. En pareil cas, la signature du mémorandum entraîne une présomption irréfragable de faute.

L'extinction de l'action publique ne porte pas préjudice aux droits des subrogés dans les droits des victimes visées au premier alinéa, aux droits des victimes qui n'étaient pas connues au moment de la signature du mémorandum visé à l'article 5 ou aux droits des subrogés dans les droits de ces dernières. Ils peuvent faire valoir leurs droits devant les tribunaux compétents.

Art. 4

Le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, invite le collaborateur de la justice à faire abandon, dans un délai qu'il aura fixé, des objets saisis susceptibles d'être confisqués ou, si les objets n'ont pas été saisis, à les déposer à l'endroit qu'il aura déterminé.

Art. 5

§ 1er. La promesse visée à l'article 2 doit figurer dans un mémorandum écrit qui mentionne, à peine de nullité :

1° le jour, le mois et l'année ;

2° le nom, le prénom et le domicile ou la résidence du collaborateur de la justice;

3° le nom du procureur du Roi compétent ou du procureur fédéral;

4° la description précise et détaillée:

a) des faits pour lesquels le collaborateur de la justice peut être poursuivi et auxquels se rapporte l'extinction conditionnelle de l'action publique ;

Art. 3

De eventueel door de medewerker met het gerecht aan een ander door het misdrijf bedoeld in artikel 2, eerste lid, veroorzaakte schade dient geheel vergoed te zijn vooraleer de toezegging kan worden gedaan. De toezegging kan evenwel ook worden gedaan op voorwaarde dat de medewerker met het gerecht in het memorandum bedoeld in artikel 5 zijn burgerlijke aansprakelijkheid voor het schadeverwekkend feit heeft erkend. In ieder geval kan het slachtoffer zijn rechten doen gelden voor de bevoegde rechtbank. In dat geval brengt het ondertekenen van het memorandum een onweerlegbaar vermoeden van fout teweeg.

Het verval van de strafvordering doet geen afbreuk aan de rechten van gesubrogeerden in de rechten van de in het eerste lid bedoelde slachtoffers, aan de rechten van slachtoffers die niet gekend waren op het ogenblik van de ondertekening van het in artikel 5 bedoelde memorandum, of aan de rechten van de gesubrogeerden in de rechten van deze laatsten. Zij kunnen hun rechten doen gelden voor de bevoegde rechtbanken.

Art. 4

De procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, verzoekt de medewerker met het gerecht binnen een door hem bepaalde termijn afstand te doen van de in beslag genomen voorwerpen die in aanmerking komen voor verbeurdverklaring of, indien de voorwerpen niet in beslag genomen zijn, deze af te geven op de door hem bepaalde plaats.

Art. 5

§1. De in artikel 2 bedoelde toezegging wordt opgenomen in een schriftelijk memorandum dat op straffe van nietigheid vermeldt :

1° de dag, de maand en het jaar;

2° de naam, de voornaam en de woon- of verblijfplaats van de medewerker met het gerecht;

3° de bevoegde procureur des Konings of federale procureur;

4° de nauwkeurige en omstandige opgave van :

a) de feiten waarvoor de medewerker met het gerecht kan worden vervolgd en waarop het voorwaardelijke verval van strafvordering betrekking heeft;

b) des faits et éventuellement des inculpés au sujet desquels le collaborateur de la justice fait savoir qu'il témoignera ;

c) du contenu de la promesse faite par le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, et des conditions imposées le cas échéant au collaborateur de la justice et auxquelles sera subordonnée l'extinction de l'action publique.

§ 2. Le mémorandum, rédigé en trois exemplaires, est signé pour accord par le collaborateur de la justice, le procureur fédéral et, selon le cas, le procureur du Roi. Un exemplaire du mémorandum est remis après signature au collaborateur de la justice, un deuxième exemplaire est versé au dossier répressif relatif à l'infraction dont le collaborateur de la justice est inculpé et un troisième exemplaire est conservé par le procureur du Roi ou, selon le cas, le procureur fédéral.

§ 3. Le procureur fédéral tient un registre de tous les mémorandums établis. Une copie de chaque mémorandum signé par le procureur du Roi, certifiée conforme par le secrétaire du parquet, est transmise au procureur fédéral et jointe au registre.

Art. 6

Après signature du mémorandum, le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, requiert que le juge d'instruction compétent pour connaître des faits visés à l'article 5, § 1, 4°, b), ouvre une instruction. Une copie du mémorandum, certifiée conforme par le secrétaire du parquet ou du parquet fédéral, est jointe, à peine de nullité, à chaque dossier relatif à ces faits.

Le juge d'instruction, ou le service de police requis par lui, entend le collaborateur de la justice au sujet des faits visés à l'article 5, § 1er, 4°, b). Il est fait mention de l'existence du mémorandum dans chaque procès-verbal d'audition du collaborateur de la justice concernant ces faits, à peine de nullité de l'audition.

Art. 7

Lorsqu'un juge d'instruction a été requis d'instruire les faits pour lesquels est inculpé le collaborateur de la

b) de feiten en eventueel de verdachten waarover de medewerker met het gerecht te kennen geeft een getuigenverklaring te zullen afleggen;

c) de inhoud van de toezegging van de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, en de voorwaarden die desgevallend aan de medewerker met het gerecht worden opgelegd en waarvan het verval van de strafvordering afhankelijk wordt gesteld.

§ 2. Het memorandum, opgesteld in drie exemplaren, wordt door de medewerker met het gerecht, door de federale procureur en, naar gelang van het geval, door de procureur des Konings voor akkoord ondertekend. Één exemplaar van het memorandum wordt na ondertekening overhandigd aan de medewerker met het gerecht, een tweede wordt toegevoegd aan het strafdossier betreffende het misdrijf waarvan de medewerker met het gerecht wordt verdacht en een derde wordt door de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, behouden.

§ 3. De federale procureur houdt een register bij van alle opgestelde memoranda. Van elk door de procureur des Konings ondertekend memorandum wordt een door de secretaris bij het parket voor eensluidend verklaard afschrift overgezonden aan de federale procureur en toegevoegd aan het register.

Art. 6

Na ondertekening van het memorandum, vordert de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, dat de onderzoeksrechter, bevoegd om kennis te nemen van de in artikel 5, § 1, 4°, b), bedoelde feiten, een gerechtelijk onderzoek opent. Aan elk dossier betreffende deze feiten wordt, op straffe van nietigheid, een door de secretaris bij het parket of het federaal parket voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum toegevoegd.

De onderzoeksrechter, of de door hem gevorderde politiedienst, verhoort de medewerker met het gerecht omtrent de in artikel 5, § 1, 4°, b), bedoelde feiten. In elk proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht betreffende deze feiten wordt op straffe van nietigheid van dit verhoor melding gemaakt van het bestaan van het memorandum.

Art. 7

Wanneer een onderzoeksrechter belast werd met een gerechtelijk onderzoek met betrekking tot de fei-

justice, le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, informe le juge d'instruction de la promesse et du mémorandum. Lors du règlement de la procédure pénale, la chambre du conseil statue d'office sur la validité de la promesse et du mémorandum ainsi que sur l'extinction de l'action publique. Lorsque la chambre du conseil a constaté l'extinction de l'action publique, le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, peut à nouveau requérir le juge d'instruction dans les cas prévus à l'article 8.

Art. 8

Le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, peut toutefois poursuivre le collaborateur de la justice :

1° si celui-ci n'a pas respecté les conditions qu'il avait acceptées dans le mémorandum,

2° s'il a sciemment fait des déclarations incomplètes, non sincères ou non révélatrices au sujet des faits visés à l'article 5, § 1er, 4°, b)

ou

3° si, en vue d'entraver les poursuites concernant les faits visés à l'article 5, § 1er, 4°, b), il a tenté de faire disparaître des preuves ou de s'entendre avec des tiers.

Art. 9

La juridiction de jugement saisie en application de l'article 8 statue d'office sur la validité de la promesse et du mémorandum ainsi que sur l'extinction de l'action publique.

Art.10

Le droit accordé au procureur du Roi et au procureur fédéral à l'article 2, premier alinéa, ne peut plus être exercé lorsque la juridiction de jugement a déjà été saisie de l'affaire.

ten waarvan de medewerker met het gerecht verdacht wordt, geeft de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, aan de onderzoeksrechter kennis van de toezegging en van het memorandum. Ter gelegenheid van de regeling der rechtspleging oordeelt de raadkamer ambtshalve over de rechtsgeldigheid van de toezegging en van het memorandum en over het verval van de strafvordering. Wanneer de raadkamer het verval van de strafvordering heeft vastgesteld, kan de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, de onderzoeksrechter opnieuw vorderen in de gevallen bedoeld in artikel 8.

Art. 8

De procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, kan toch tot vervolging van de medewerker met het gerecht overgaan:

1° indien deze de door hem in het memorandum aanvaarde voorwaarden niet heeft nageleefd,

2° indien hij wetens en willens onvolledige, onoprechte of niet-onthullende verklaringen betreffende de in artikel 5, § 1, 4°, b) bedoelde feiten heeft afgelegd,

of

3° indien hij, teneinde de vervolging betreffende de in artikel 5, § 1, 4°, b) bedoelde feiten te belemmeren, heeft gepoogd bewijzen te laten verdwijnen of zich te verstaan met derden.

Art. 9

Het vonnisgerecht waarvoor de zaak werd aanhangig gemaakt met toepassing van artikel 8, oordeelt ambtshalve over de rechtsgeldigheid van de toezegging en van het memorandum en over het verval van de strafvordering.

Art. 10

Het in artikel 2, eerste lid, aan de procureur des Konings en de federale procureur toegekende recht kan niet meer worden uitgeoefend nadat de zaak reeds bij het vonnisgerecht aanhangig is gemaakt.

Section 2

Promesse d'exemption ou de réduction de peine

Art. 11

Sur requête du Ministère public ou à la demande du prévenu, les personnes reconnues coupables d'une contravention, d'un délit ou d'un crime correctionnalisé aux termes de la loi du 4 octobre 1867 sur les circonstances atténuantes demeurent exemptées de peine ou bénéficient d'une réduction des peines prévues par la loi conformément aux dispositions du mémorandum visé à l'article 12 et conclu en vertu des principes de proportionnalité et de subsidiarité, si elles ont fait devant les autorités des témoignages révélateurs, sincères et complets concernant des faits pour lesquels il existe des indices précis et sérieux indiquant qu'ils constituent une infraction commise dans le cadre d'une organisation criminelle définie à l'article 324*bis* du Code pénal ou une infraction visée aux articles 136*bis*, 136*ter* et 136*quater* du Code pénal.

Art. 12

§ 1er. Le mémorandum doit, à peine de nullité, contenir les indications suivantes :

- 1° le jour, le mois et l'année ;
- 2° le nom, le prénom et le domicile ou la résidence du collaborateur de la justice ;
- 3° le nom du procureur du Roi compétent ou du procureur fédéral ;
- 4° la description précise et détaillée :
 - a) des faits pour lesquels le collaborateur de la justice est ou peut être poursuivi et auxquels se rapporte la cause d'excuse à requérir ;
 - b) des faits et éventuellement des inculpés au sujet desquels le collaborateur de la justice fait savoir qu'il témoignera ;
 - c) du contenu de la promesse faite par le procureur du Roi ou le procureur fédéral, selon le cas, en particulier la nature de la cause d'excuse dont l'application sera demandée et les conditions auxquelles sera, le cas échéant, subordonnée cette demande.

Afdeling 2

De toezegging tot strafuitsluiting of strafvermindering

Art. 11

Op vordering van het openbaar ministerie of op verzoek van de beklaagde, blijven de personen die schuldig worden bevonden aan een overtreding, een wanbedrijf of een overeenkomstig de wet van 4 oktober 1867 op de verzachtende omstandigheden gecorrectionaliseerde misdaad, vrij van straffen, dan wel worden ten aanzien van hen de bij wet gestelde straffen verminderd, overeenkomstig de bepalingen van het in artikel 12 bedoelde en met inachtneming van de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit gesloten memorandum, indien zij aan de overheid onthullende, oprechte en volledige getuigenverklaringen hebben afgelegd betreffende feiten waarvan precieze en ernstige aanwijzingen bestaan dat ze een misdrijf uitmaken, gepleegd in het kader van een criminele organisatie zoals omschreven in artikel 324*bis* van het Strafwetboek, of een misdrijf zoals bedoeld in de artikelen 136*bis*, 136*ter* en 136*quater* van het Strafwetboek.

Art. 12

§ 1. Het memorandum dient op straffe van nietigheid volgende vermeldingen te bevatten :

- 1° de dag, de maand en het jaar ;
- 2° de naam, de voornaam en de woon- of verblijfplaats van de medewerker met het gerecht ;
- 3° de bevoegde procureur des Konings of de federale procureur ;
- 4° de nauwkeurige en omstandige opgave van :
 - a) de feiten waarvoor de medewerker met het gerecht wordt of kan worden vervolgd en waarop de te vorderen verschoningsgrond betrekking heeft ;
 - b) de feiten en eventueel de verdachten waarover de medewerker met het gerecht te kennen geeft een getuigenverklaring te zullen afleggen ;
 - c) de inhoud van de toezegging van de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, inzonderheid de aard van de verschoningsgrond waarvan de toepassing zal worden gevorderd en de voorwaarden waarvan deze vordering desgevallend afhankelijk wordt gesteld.

§ 2. Le mémorandum, rédigé en trois exemplaires, est signé pour accord par le collaborateur de la justice, le procureur fédéral et, selon le cas, le procureur du Roi. Un exemplaire du mémorandum est remis après signature au collaborateur de la justice, un deuxième exemplaire est joint au dossier répressif concernant l'infraction pour laquelle le collaborateur de la justice est ou peut être poursuivi et un troisième exemplaire est conservé par le procureur du Roi ou, selon le cas, par le procureur fédéral.

§ 3. Le procureur fédéral tient un registre de tous les mémorandums établis. Une copie de chaque mémorandum signé par le procureur du Roi, certifiée conforme par le secrétaire du parquet, est transmise au procureur fédéral et jointe au registre.

Art. 13

Après signature du mémorandum, le collaborateur de la justice est entendu au sujet des faits visés à l'article 12, §1er, 4°, b) par le procureur du Roi compétent en la matière ou le procureur fédéral, ou par le service de police requis par lui. Une copie du mémorandum certifiée conforme par le secrétaire du parquet ou du parquet fédéral est jointe, à peine de nullité, à chaque dossier relatif aux faits visés à l'article 12, §1er, 4°, b). En outre, il est fait mention de l'existence du mémorandum dans chaque procès-verbal d'audition du collaborateur de la justice concernant ces faits, à peine de nullité de l'audition.

Art. 14

Une copie de l'arrêt ou du jugement faisant application de l'article 11, certifiée conforme par le greffier, est jointe, à peine de nullité, à chaque dossier relatif aux faits visés à l'article 12, § 1er, 4°, b). En outre, il est fait mention du jugement ou de l'arrêt dans chaque procès-verbal d'audition du collaborateur de la justice concernant ces faits, à peine de nullité de l'audition.

§ 2. Het memorandum, opgesteld in drie exemplaren, wordt door de medewerker met het gerecht, door de federale procureur en, naar gelang van het geval, door de procureur des Konings voor akkoord ondertekend. Eén exemplaar van het memorandum wordt na ondertekening overhandigd aan de medewerker met het gerecht, een tweede wordt toegevoegd aan het strafdossier betreffende het misdrijf waarvan de medewerker met het gerecht wordt of kan worden vervolgd, en een derde wordt door de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, behouden.

§ 3. De federale procureur houdt een register bij van alle opgestelde memoranda. Van elk door de procureur des Konings ondertekend memorandum wordt een door de secretaris bij het parket voor eensluidend verklaard afschrift overgezonden aan de federale procureur en toegevoegd aan het register.

Art. 13

Na ondertekening van het memorandum wordt de medewerker met het gerecht verhoord omtrent de in artikel 12, §1, 4°, b) bedoelde feiten door de ter zake bevoegde procureur des Konings of federale procureur, of door de door hem gevorderde politiedienst. Een door de secretaris bij het parket of het federaal parket voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum wordt op straffe van nietigheid toegevoegd aan elk dossier betreffende feiten bedoeld onder artikel 12, §1, 4°, b). In elk proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht betreffende deze feiten wordt bovendien op straffe van nietigheid van dit verhoor melding gemaakt van het bestaan van het memorandum.

Art. 14

Een door de griffier voor eensluidend verklaard afschrift van het vonnis of het arrest waarbij toepassing werd gemaakt van artikel 11, wordt op straffe van nietigheid toegevoegd aan elk dossier betreffende feiten bedoeld in artikel 12, § 1, 4°, b). In elk proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht betreffende deze feiten wordt bovendien op straffe van nietigheid van dit verhoor melding gemaakt van het vonnis of arrest.

Art. 15

Le juge statue d'office sur la validité de la promesse et du mémorandum. Il n'est pas tenu d'appliquer la cause d'excuse visée à l'article 11:

1° si le collaborateur de la justice n'a pas respecté les conditions qu'il avait acceptées dans le mémorandum ou

2° s'il a sciemment fait des déclarations incomplètes, non sincères ou non révélatrices au sujet des faits visés à l'article 12, §1er, 4°, b) ou

3° si, en vue d'entraver les poursuites concernant les faits visés à l'article 12, § 1er, 4°, b) il a tenté de faire disparaître des preuves ou de s'entendre avec des tiers

Section 3

Promesse dans le cadre de l'exécution de la peine

Art. 16

Le procureur du Roi ou, selon le cas, le procureur fédéral peut, en respectant les principes de proportionnalité et de subsidiarité, promettre à la personne condamnée pour une contravention, un délit ou un crime correctionnalisé aux termes de la loi du 4 octobre 1867 et qui témoigne au sujet de faits pour lesquels il existe des indices précis et sérieux indiquant qu'ils constituent une infraction commise dans le cadre d'une organisation criminelle définie à l'article 324bis du Code pénal ou une infraction visée aux articles 136bis, 136ter et 136^{quater} du Code pénal, qu'il rendra un avis favorable à l'égard de l'intéressé dans le cadre de ses compétences en matière d'exécution de la peine, ou qu'il ne requerra pas l'exécution de la peine.

Art. 17

§1er. La promesse visée à l'article 16 doit figurer dans un mémorandum écrit qui mentionne, à peine de nullité :

1° le jour, le mois et l'année ;

2° le nom, le prénom et le domicile ou la résidence du collaborateur de la justice ;

Art. 15

De rechter oordeelt ambtshalve over de rechtsgeldigheid van de toezegging en van het memorandum. Hij is niet gehouden de in artikel 11 bedoelde verschoningsgrond toe te passen:

1° indien de medewerker met het gerecht de door hem in het memorandum aanvaarde voorwaarden niet heeft nageleefd, of

2° indien hij wetens en willens onvolledige, onoprechte of niet-onthullende verklaringen betreffende de in artikel 12, §1, 4°, b) bedoelde feiten heeft afgelegd, of

3° indien hij, teneinde de vervolging betreffende de in artikel 12, § 1, 4°, b) bedoelde feiten te belemmeren, heeft gepoogd bewijzen te laten verdwijnen of zich te verstaan met derden.

Afdeling 3

De toezegging in het kader van de strafuitvoering

Art. 16

De procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, kan met inachtneming van de beginselen van proportionaliteit en subsidiariteit toezeggen aan de op grond van een overtreding, een wanbedrijf of een overeenkomstig de wet van 4 oktober 1867 gecorrectionaliseerde misdaad veroordeelde persoon, die een getuigenverklaring aflegt omtrent feiten waarvan precieze en ernstige aanwijzingen bestaan dat ze een misdrijf uitmaken, gepleegd in het kader van een criminele organisatie zoals omschreven in artikel 324bis van het Strafwetboek, of een misdrijf zoals bedoeld in de artikelen 136bis, 136ter en 136^{quater} van het Stafwetboek, om een voor de betrokkene gunstig advies uit te zullen brengen in het kader van zijn bevoegdheden in het raam van de strafuitvoering, dan wel de uitvoering van de straf niet te vorderen.

Art. 17

§ 1. De in artikel 16 bedoelde toezegging wordt opgenomen in een schriftelijk memorandum dat op straffe van nietigheid vermeldt:

1° de dag, de maand en het jaar;

2° de naam, de voornaam en de woon- of verblijfplaats van de medewerker met het gerecht;

3° le nom du procureur du Roi compétent ou du procureur fédéral;

4° la description précise et détaillée :

a) des faits pour lesquels le collaborateur de la justice est condamné et des sanctions qui lui ont été imposées et à l'exécution desquelles se rapporte la promesse ;

b) des faits et éventuellement des inculpés au sujet desquels le collaborateur de la justice fait savoir qu'il témoignera ;

c) du contenu de la promesse faite par le procureur du Roi ou, selon le cas, le procureur fédéral et des conditions imposées le cas échéant au collaborateur de la justice et auxquelles sera subordonné l'avis favorable ou la décision favorable dans le cadre de l'exécution de la peine.

§ 2. Le mémorandum, rédigé en trois exemplaires, est signé pour accord par le collaborateur de la justice, le procureur fédéral et, selon le cas, procureur du Roi. Un exemplaire du mémorandum est remis après signature au collaborateur de la justice, un deuxième exemplaire est joint au dossier répressif concernant l'infraction pour laquelle le collaborateur de la justice a été condamné et un troisième est conservé par le procureur du Roi ou, selon le cas, par le procureur fédéral.

§ 3. Le procureur fédéral tient un registre de tous les mémorandums établis. Une copie de chaque mémorandum signé par le procureur du Roi, certifiée conforme par le secrétaire du parquet, est transmise au procureur fédéral et jointe au registre.

Art. 18

Après signature du mémorandum, le collaborateur de la justice est entendu au sujet des faits visés à l'article 17, §1er, 4°, b) par le procureur du Roi compétent en la matière ou le procureur fédéral, ou par le service de police requis par lui.

3° de bevoegde procureur des Konings of de federale procureur;

4° de nauwkeurige en omstandige opgave van :

a) de feiten waarvoor de medewerker met het gerecht is veroordeeld en de sancties die hem werden opgelegd en op de uitvoering waarvan de toezegging betrekking heeft;

b) de feiten en eventueel de verdachten waarover de medewerker met het gerecht te kennen geeft een getuigenverklaring te zullen afleggen;

c) de inhoud van de toezegging van de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, en de voorwaarden die desgevallend aan de medewerker met het gerecht worden opgelegd en waarvan de gunstige beslissing of het gunstig advies in het raam van de strafuitvoering afhankelijk wordt gesteld.

§ 2. Het memorandum, opgesteld in drie exemplaren, wordt door de medewerker met het gerecht, door de federale procureur en, naar gelang van het geval, door de procureur des Konings voor akkoord ondertekend. Eén exemplaar van het memorandum wordt na ondertekening overhandigd aan de medewerker met het gerecht, een tweede wordt toegevoegd aan het strafdossier betreffende het misdrijf waarvoor de medewerker met het gerecht werd veroordeeld, en een derde wordt door de procureur des Konings of de federale procureur, naar gelang van het geval, behouden.

§ 3. De federale procureur houdt een register bij van alle opgestelde memoranda. Van elk door de procureur des Konings ondertekend memorandum wordt een door de secretaris bij het parket voor eensluidend verklaard afschrift overgezonden aan de federale procureur en toegevoegd aan het register.

Art. 18

Na ondertekening van het memorandum wordt de medewerker met het gerecht verhoord omtrent de in artikel 17, §1, 4°, b) bedoelde feiten door de ter zake bevoegde procureur des Konings of federale procureur, of door de door hem gevorderde politiedienst.

Une copie du mémorandum certifiée conforme par le secrétaire du parquet ou du parquet fédéral est jointe, à peine de nullité, à chaque dossier relatif aux faits visés à l'article 17, § 1er, 4°, b). En outre, il est fait mention de l'existence du mémorandum dans chaque procès-verbal d'audition *du collaborateur de la justice* concernant ces faits, à peine de nullité de l'audition.

Art. 19

La promesse du Ministère public est annulée :

1° si le collaborateur de la justice n'a pas respecté les conditions qu'il avait acceptées dans le mémorandum ou

2° s'il a sciemment fait des déclarations incomplètes, non sincères ou non révélatrices au sujet des faits visés à l'article 17, § 1er, 4°, b) ou

3° si, en vue d'entraver les poursuites concernant les faits visés à l'article 17, § 1er, 4°, b) il a tenté de faire disparaître des preuves ou de s'entendre avec des tiers.

CHAPITRE III

Dispositions diverses

Article 20

Sous réserve de l'application de l'article 29 du Code d'Instruction criminelle, les témoignages recueillis à la suite de l'application de la présente loi peuvent uniquement être pris en considération à titre de preuve d'une infraction commise dans le cadre d'une organisation criminelle définie à l'article 324*bis* du Code pénal d'une infraction visée à aux articles 136*bis*, 136*ter* et 136*quater* du Code pénal.

Art. 21

Les témoignages recueillis en application de la présente loi peuvent être pris en considération comme preuves pour autant qu'ils soient corroborés dans une mesure importante par d'autres moyens de preuve.

Een door de secretaris bij het parket of het federaal parket voor eensluidend verklaard afschrift van het memorandum wordt op straffe van nietigheid toegevoegd aan elk dossier betreffende feiten bedoeld onder artikel 17, § 1, 4°, b). In elk proces-verbaal van verhoor van de medewerker met het gerecht betreffende deze feiten wordt bovendien op straffe van nietigheid van dit verhoor melding gemaakt van het bestaan van het memorandum.

Art. 19

De toezegging van het openbaar ministerie vervalt:

1° indien de medewerker met het gerecht de door hem in het memorandum aanvaarde voorwaarden niet heeft nageleefd, of

2° indien hij wetens en willens onvolledige, onoprechte of niet-onthullende verklaringen betreffende de in artikel 17, § 1, 4°, b) bedoelde feiten heeft afgelegd, of

3° indien hij, teneinde de vervolging betreffende de in artikel 17, § 1, 4°, b) bedoelde feiten te belemmeren, heeft gepoogd bewijzen te laten verdwijnen of zich te verstaan met derden.

HOOFDSTUK III

Diverse bepalingen

Artikel 20

Onverminderd de toepassing van artikel 29 van het Wetboek van Strafvordering, mogen de getuigenverklaringen die ingevolge de toepassing van deze wet werden verkregen, alleen in aanmerking genomen worden als bewijs van een misdrijf dat gepleegd werd in het kader van een criminele organisatie zoals omschreven in artikel 324*bis* van het Strafwetboek of een misdrijf zoals bedoeld in de artikelen 136*bis*, 136*ter* en 136*quater* van het Stafwetboek.

Art. 21

Getuigenverklaringen die ingevolge de toepassing van deze wet werden verkregen mogen alleen in aanmerking genomen worden als bewijs op voorwaarde dat zij in belangrijke mate steun vinden in andersoortige bewijsmiddelen.

Art. 22

Ni l'anonymat partiel au sens des articles 75*bis*, 155*bis* et 317*bis* du Code d'Instruction criminelle, ni l'anonymat complet au sens de l'article 86*bis* du Code d'Instruction criminelle ne peuvent être accordés à un collaborateur de la justice. Si les conditions légales prévues à cet effet sont remplies, il peut toutefois bénéficier de mesures de protection et de mesures d'aide financière au sens de l'article 104 du Code d'Instruction criminelle.

Art. 23

Le ministre de la Justice fait chaque année rapport à la Chambre des représentants et au Sénat concernant l'application de la présente loi. Il informe la Chambre et le Sénat du nombre d'enquêtes qui ont donné lieu aux mesures visées dans la présente loi, du nombre de personnes concernées, des infractions auxquelles elles se rapportaient et des résultats obtenus.

17 octobre 2003

Art. 22

Aan een medewerker van het gerecht kan noch gedeeltelijke anonimiteit in de zin van de artikelen 75*bis*, 155*bis* en 317*bis* van het Wetboek van Strafvordering, noch volledige anonimiteit in de zin van artikel 86*bis* van het Wetboek van Strafvordering worden toegekend. Indien de wettelijke voorwaarden daartoe zijn vervuld, kunnen hem wel beschermingsmaatregelen en financiële hulpmaatregelen worden toegekend in de zin van artikel 104 van het Wetboek van Strafvordering.

Art. 23

De minister van Justitie brengt elk jaar verslag uit aan de Kamer van volksvertegenwoordigers en de Senaat over de toepassing van deze wet. Hij brengt de Kamer en de Senaat op de hoogte van het aantal onderzoeken die aanleiding gegeven hebben tot de maatregelen bedoeld in deze wet, van het aantal betrokken personen, van de misdrijven waarop ze betrekking hadden en van de behaalde resultaten.

17 oktober 2003

Martine Taelman (VLD)
Fons Bordinon (VLD)
Claude Marinower (VLD)